

Lyhytaikaisvankien kanssa toteutetun työn arviointia

”Se on hänen matka”

Mia Juselius

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Mia Juselius
Laurea Yamk
Opinnäytetyö
tammikuu 2020

Mia Juselius

Lyhytaikaisvankien kanssa toteutetun työn arviointia - ”Se on hänen matka”

Vuosi 2020 Sivumäärä 105

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa itsemääräämiseen perustuvan asiakaslähtöisen ja voimavarakeskeisen työskentelymallin toimivuudesta työskenneltäessä lyhytaikaisvankien kanssa. Opinnäytetyön avulla pyritään selvittämään sitä, millaisiin tarpeisiin asiakas hakee tukea ja kuinka tähän vastataan. Lisäksi kiinnostuksen kohteena ovat ratkaisu- ja voimavarakeskeisen työskentelytavan sisältö, toimivuus ja mahdollisuudet hyödyntää työskentelytapaa laajemmin.

Opinnäytetyö avaa vankilasta vapautuvien asiakkaiden prosesseja ja soveltaa siinä arviointitutkimuksen menetelmiä. Tutkimusmenetelmänä käytetään prosessin arviointia, tiedonhankintamenetelmänä dokumenttianalyysia ja analyysimenetelmänä tyypittelyä. Opinnäytetyössä määritellään asunnottomina vapautuvien lyhytaikaisvankien erityispiirteitä, joista yleisin haaste on asunnottomuus. Asunnottomana vangeista vapautuu yli kolmasosa ja opinnäytetyössä kuvattu työskentelytapa on keskittynyt pääasiassa asumisen kysymyksiin. Työskentelyn tavoitteena on katkaista asunnottomuudesta, rikollisuudesta ja vankilasta muodostuva kierre.

Työskentelyn sisältöä avataan teoreettisesti perusteltujen voimavaraistavien työorientaatioiden kautta. Opinnäytetyössä tarkastellaan ja analysoidaan vankien kanssa tehtävän työn menetelmiä ja tavoitteena on tuoda esiin toimivan ja menestyksellisen asiakassuhteen piirteitä. Tutkimuskysymykset keskittyvät asiakkuuden prosesseihin ja pyrkivät selvittämään menestyksellisen asiakassuhteen ominaisuuksia. Työskentelytapaa on mahdollista mallintaa ja ottaa käyttöön myös muilla osastoilla ja vankiloissa.

Tiedonkeruun periaatteet perustuvat tutkimusorganisaation oman eettisiin lähtökohtiin ja sisältävät tunnistamattomaksi koostetut yhteenvedot asiakkaiden taustatiedoista sekä heidän asiakkuusprosesseistaan. Opinnäytetyön aineistona ovat vuosina 2016-2019 kerätyt tiedot ja kokemukset 105 asiakkaan prosesseista. Asiakkuus on pitkäaikaista, eikä välttämättä pääty, joten asiakas voi palata työskentelyn piiriin tarpeen mukaan.

Opinnäytetyön tulosten mukaan lyhytaikaisvankien elämäntilanne on usein epävakaa. Asunnottomuus ja runsas päihteidenkäyttö olivat keskeisimmät ongelmat, jotka vaikuttivat asiakkuuden muotoutumiseen. **Aineistossa esiin nousseet asiakkuuksien erityispiirteet on tyypiteltä viiteen erilaiseen asiakastyyppiin; katoajiin, piipahtajiin, raittiuskipuilijoihin, pyöröoviasujiin sekä asettujiin.** Opinnäytetyön tulosten perusteella toiminnassa keskeisintä työssä ovat olleet asiakkaan elämän perustarpeiden turvaaminen, vahvaan itsemääräämiseen perustuva motivointi omien asioiden hoitamiseen sekä tuki yhteiskuntaan integroitumisessa. Opinnäytetyön tulosten mukaan selkein toiminnan tuottama muutos oli asiakkaiden kiinnittyminen työskentelyyn. Tutkimus osoitti, että pysyvä, pitkäaikainen ja kokonaisvaltainen työote vastaavat lyhytaikaisvankien tarpeita. Tämän kaltaista työtettä on mahdollista hyödyntää myös muilla sosiaalityön alueilla, joissa työskennellään erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kanssa.

Asiasanat: lyhytaikaisvangit, vapautuminen, asunnottomuus, ratkaisukeskeisyys, voimavarakeskeisyys, itsemääräämisoikeus, asiakaslähtöisyys, toiminnan kehittäminen

Master's degree

Mia Juselius

Evaluation of work done with short-term prisoners - "It's his journey"

Year	2020	Pages	105
------	------	-------	-----

The purpose of this thesis is, firstly, to find out how a client-centered and resource-focused working model based on clients' autonomy works with short-term prisoners. Secondly, the thesis aims at finding out what kind of support needs the clients have and how to respond to these needs. Thirdly, the thesis focuses on the content and functionality of the solution and resource oriented working method and the possibilities of utilizing it in other contexts. The thesis sheds light on the processes of clients released from prison and applies the methods of evaluation research.

The research method of this thesis was process evaluation, the data acquisition method was document analysis and the analysis of the data was based on identifying typical client cases. The thesis analyses the typical characteristics and support needs of short-term prisoners. The data collection principles were based on the research organization's own ethical approach and included non-identifiable summaries of clients' background information and their client processes. The research material consisted of written data and my experiences of processes with 105 clients between 2016-2019. Relationship with clients lasted a long time and did not necessarily end; the clients knew they could get back in touch and return when they wanted to do so.

In the thesis the content of the working method is described through theoretically justified work orientations which are based on client empowerment. This thesis examines and analyzes the methods of working with prisoners and aims to highlight the features of a functional and successful relationship with clients. Research questions focus on the processes of the relationship with clients and seek to determine the characteristics of successful relationships. The working method can be modeled and implemented also with other kinds of prisoners and in other prisons.

According to the results of the thesis, the life situation of short-term prisoners is often unstable. Homelessness and heavy substance use were the main problems that influenced the formation of the relationship with the clients. **The specifics of the clients and the relationship with them highlighted in the data are summarized in five different client types; clients who disappear, clients who pop in briefly, clients who have a hard time staying sober, clients who are stuck in a revolving door and clients who settle in.** According to the results of the thesis, the most important working methods were looking after the client's basic needs, motivating clients to take care of things while underlining their autonomy and supporting their integration into society. According to the research results, the clearest change brought about by the working method was that clients became committed to working in collaboration with the professional. The study showed that the working method based on a permanent relationship, long-term involvement and holistic approach forms an entity that meets the needs of short-term prisoners. It is also possible to utilize such a work approach in other areas of social work where people work with particularly vulnerable clients.

Keywords: short-term prisoners, release, homelessness, solution-oriented, resource-centered, self-determination, customer-oriented

Sisällys

1	Johdanto	8
2	Tietoperusta	10
	2.1 Suomalainen kriminaalipolitiikka ja desistanssi.....	10
	2.2 Lyhytaikaisvangit	11
	2.3 Asunnottomuus	13
	2.4 Vapautumisen valmistelu	14
	2.5 Vankilasta vapautuminen ja asuminen	17
	2.6 Työskentelyn teoreettiset lähtökohdat.....	20
	2.6.1 Ratkaisu- ja voimavarainen lähestymistapa.....	21
	2.6.2 Itsemääräämisteoria	24
	2.6.3 Asiakslähtöisyys.....	27
	2.6.3.1 Asiakkaan arvostaminen ja tekniikat.....	28
	2.6.3.2 Arvostuksen kokemus	29
	2.6.3.3 Digiosallisuuden merkitys.....	29
	2.6.3.4 Luottamuksen rakentaminen	31
	2.6.3.5 Vastoinkäymisten merkitys toipumiselle	32
	2.7 Good Lives Model (GLM).....	32
3	Lyhytaikaisvankien kanssa tehtävän työn nykyinen malli ja lähtökohdat	33
	3.1 Työn sisältö ja menetelmät	34
	3.2 Lyhytaikaisvankien osaston toiminta.....	35
	3.3 Työn merkitys ja yhteistyö.....	36
	3.4 Läheisten merkitys.....	38
4	Opinnäytetyön toteuttaminen	38
	4.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	38
	4.2 Arviointitutkimus metodologiana.....	39
	4.3 Asumispalveluohjauksen hankekokonaisuus ja muu arviointityö.....	42
	4.4 Opinnäytetyön lähtökohdat	45
	4.5 Dokumenttianalyysi	45
	4.6 Tyypittely	46
5	Aineiston kerääminen	47
	5.1 Asiakkaiden taustatiedot	48
	5.2 Prosessien dokumenttianalyysi	49
6	Tulokset	51
	6.1 Asiakkaiden taustatiedot.....	51
	6.1.1 Asiakkaiden ohjaus eteenpäin.....	52
	6.1.2 Erialaisten asioiden hoitaminen.....	54
	6.1.3 Asiakassuhteiden jatkuminen.....	54
	6.1.4 Asiakkaiden jatkosuunnitelmat.....	55
	6.2 Asiakastyypit.....	55
	6.2.1 Katoajat.....	56
	6.2.2 Piipahtajat.....	56
	6.2.3 Raittiuskipuilijat.....	58
	6.2.4 Pyöröoviasujat.....	59
	6.2.5 Asettujat (1,2,3).....	60
	6.3 Muita aineistosta esille nousevia seikkoja.....	62
	6.3.1 Kuntien rooli.....	63

	6.3.2 Huomioita työskentelystä asiakkaan kanssa.....	63
	6.3.3 Prosesseihin vaikuttavia muita tekijöitä.....	64
	6.4 Asumiseen vaikuttavia tekijöitä.....	65
	6.4.1 Parisuhde ja perhe.....	66
	6.4.2 Asumishistorian merkitys.....	66
	6.4.3 Matka elämänmuutokseen.....	67
7	Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset	68
	7.1 Pohdintaa asiakastyypeistä.....	69
	7.2 Kuntien sosiaalityön rooli.....	73
	7.3 Huomioita työskentelystä asiakkaan kanssa.....	74
	7.4 Asumiseen vaikuttavat tekijät.....	75
	7.5 Teoriat työskentelyn pohjana.....	77
8	POHDINTA	79
9	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	82

Lähteet.....	84
Liitteet.....	99

1 Johdanto

Lyhytaikaisvangit ovat olleet suuri haaste rikosseuraamusalalla jo pitkään. Lyhytaikaisvankeiksi määritellään kaikki alle kuusi kuukautta istuvat vankeusvangit ja heidän määränsä on kasvanut tasaisesti. Noin 60 prosenttia kaikista vankeusrangaistuksista on alle puolen vuoden mittaisia. Puolet Suomen noin 3000 vangista suorittaa vankilassa alle viisi kuukautta. (YLE, 2020) Lyhytaikaisvangit ovat usein asunnottomia ja vapautuvat tuomioiltaan ilman asumispaikkaa.

Kyseisen asiakaskunnan asiat ovat olleet monella tapaa ongelmallisia vankeinhoidossa, eikä mitään helppoja ja yksiselitteisiä ratkaisuja ole. Näitä ns. pyöröovivankeja yhdistävät usein samankaltaiset moninaiset haasteet: jo lapsuudessa alkanut päihde- ja laitoskierre, levoton liikkuminen ja muuttaminen paikasta toiseen. He eivät ole kiinnittyneet palveluihin ja usein kaatoavat niistä vapauduttuaan. Vakiintuneita työ- ja perhe-elämän rutiineja lyhytaikaisvangeille ei pääse muotoutumaan, vaan elämää hallitsevat päihteet ja rikollisuus. Lyhytaikaisvankien rikollisuus on tiiviisti yhteydessä elämäntilanteen ongelmallisuuteen. Rikollisuuden yhteys vaikeaan elämäntilanteeseen koskee erityisesti niitä vankeja, jotka on tuomittu useaan kertaan lyhyisiin vankeusrangaistuksiin. (Kivivuori ym. 2009.)

Ongelmalliseksi ryhmän tilanteen tekee se, että he saattavat jäädä vankeusaikana ilman kuntouttavia toimenpiteitä tuomion lyhyden vuoksi. Lyhytaikaisvankien haasteiksi koetaankin usein juuri tuomioiden lyhyys, jonka aikana heidän moninaisille asioilleen ei ehditä tehdä mitään. Rangaistusajan- tai vapauttamissuunnitelman päivitykset jäävät usein tekemättä. Tämän takia useat lyhytaikaista vankeuttakin suorittavat kokevat vaikeuksia kiinnittyä normaaliin elämään ja ajautuvat takaisin rikolliseen elämäntapaan. (Kivivuori ym. 2009.)

Lyhytaikaisvankien problematiikka näkyy erityisesti juuri pääkaupunkiseudulla, jonne vapautuville vangeille kasautuu muutenkin monenlaisia haasteita. Rikosseuraamusala on vastannut tähän keskittämällä asiakasryhmää Helsingin vankilaan, josta on tämän linjauksen kautta tulleet Suomen suurin vankila vuonna 2018. Helsingin vankilaan on myös perustettu oma osasto lyhytaikaisvangeille. Lyva-osaston toiminta alkanut lokakuussa 2013 ja osastolle on sen jälkeen kehitetty erilaisia työmalleja, jotka saattaisivat vastata kyseisen asiakasryhmän tarpeisiin. Tuomioiden pituudet ovat keskimäärin 1-6kk, mutta osastolle on voitu sijoittaa vankeja myös pidemmän rangaistuksen viimeisiksi kuukausiksi vapautumisen valmistelua varten. (Tuominen, 2016.)

Kriminaalihuollon Tukisäätiön asumispalvelukoordinaattorina toimin asunnottomana vapautuvien ja vapautuneiden asumisasioiden yleisenä koordinaattorina ja palveluohjaajana. Käytän tässä opinnäytetyössä poikkeuksellisesti minä-muotoa, koska olen hankkeen ainoa työntekijä ja arvioin oman työni asiakasprosesseja. Minulle on vuosien myös kertynyt sellaista hiljaista

tietoa, jonka saan parhaiten näkyviin subjektiivisuuden kautta. Koska arvioin omaa työtäni, haluan kuitenkin pitää lukijan tietoisena tästä subjektiivisesta positivisista. Minä - muotoinen kerronta muistuttaa jossain määrin fenomenologista ja narratiivista lähestymistapaa tutkimukseen, mutta tämä opinnäytetyö ei kuitenkaan pohjautu niihin. (Perttula ym., 2005)

Tekemäni asumispalveluohjaus on tarkoitettu vapautuville vangeille ja muille Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaille, jotka ovat asunnottomia, elävät ilman pysyvää asuntoa tai tarvitsevat apua asumiseen liittyvissä asioissa. Hanke on valtakunnallinen. Asumispalveluohjauksen tarkoituksena on löytää asiakkaan tarpeita vastaava asumismuoto, jossa asuminen voi onnistua. Tavoitteena on vähentää epäonnistuneita asumissijoituksia sekä ohjata asiakas tarpeen mukaisen tuen ja palveluiden piiriin. Asumispalvelukoordinaattorina toimin vankilan, vangin kotikunnan sekä järjestöjen välisenä palveluohjaajana ja asiantuntijalinkkinä. Tehtävänä on rakentaa tarpeenmukaisia ja toimivia asumisen tukipolkuja ja -verkostoja vankilasta vapautteen eri osapuolten yhteistyöllä. Rikostaustaisille asiakkaille tarkoitettu asumispalveluohjaus on toimintana Suomessa ainutlaatuista ja se toteutetaan Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskukseen (STEA) kohdennetulla toiminta-avustuksella. Hankkeesta toteutetaan säännöllisesti kaikki STEAn edellyttämät raportointikäytännöt. (STEA, TVS-raportointi, 2016.)

Asiakkaan elämäntilannetta arvioidaan asiakkaan ja hänen verkostonsa kanssa yhdessä. Sopivan asunnon tai asumismuodon löytymiseen vaikuttavat asiakkaan elämäntilanne, mahdolliset päihde- ja mielenterveysongelmat, aikaisempi asumishistoria sekä merkinnät luottotiedoissa. Asumispalveluohjaus pitää sisällään tapaamisia, asumisvaihtoehtojen selvittämistä, yhteistyötä asiakkaan verkoston kanssa sekä tarvittaessa hoitovaihtoehtojen selvittämistä.

Etenkin juuri pääkaupunkiseudulla lyhytaikaisvangit vapautuvat usein suoraan kadulle; kyse on väliinpuotoamisesta, palveluiden ulkopuolelle jäämisestä. Koordinaattorina työni keskittyy asumisasioihin, mutta autan, ohjaan ja neuvon tarvittaessa myös muissa asioissa. Minimissään tavoite on, että jokaiselle vapautuvalle olisi tehty kotikunnassaan asumisen arviointi ja hänellä olisi jonopaikka asuntoon tai asumisyksikköön. Käytännössä tapaan asiakasta usein pitkään jo vankilassa, otan hänet asiakkuuteeni ja jatkamme tapaamisia tuomion jälkeen.

Lyhytaikaisvankien problematiikkaan lähdettiin hakemaan ratkaisuja työpaikallani Kriminaali-huollon Tukisäätiössä, kun vuoden 2016 alusta työtäni koordinaattorina kohdennettiin osin kyseiseen asiakasryhmään. Helsingin vankilan lyhytaikaisvankien osastolla oli juuri aikaisemmin kehitetty työmallia vankien rangaistuksenaikaiseen ohjaamiseen. Työmallin kehittämisen tarkoituksena oli kokeilla rohkeasti nopeastikin muuntautuvia työmalleja, joiden avulla asiakas-kunnan asumisen haasteita voidaan helpottaa. Käytännössä lyhytaikaisvangit vapautuvat liian usein suoraan kadulle ja tähän pyrittiin löytämään ratkaisuja yhteistyössä osaston työntekijöiden kanssa. Vapautumisen haasteisiin kehitettiin yhteistyömalli, jota tässä opinnäytetyössä tarkastellaan kolmen vuoden (2016-2019) ajalta kerääntyneiden asiakasprosessien kautta.

Opinnäytetyön avulla pyritään selvittämään sitä, millaisiin tarpeisiin asiakas hakee tukea ja kuinka tähän vastataan. Lisäksi kiinnostuksen kohteena ovat voimavara- ja työskentelytapojen sisältö, toimivuus ja mahdollisuudet hyödyntää työskentelytapaa laajemmin. Työskentelyn kautta haetaan positiivista muutosta asiakkaan elämään ja opinnäytetyön pääpaino onkin asiakkaiden prosessien arvioinnissa. (Anttila, 2008)

2 Tietoperusta

2.1 Suomalainen kriminaalipolitiikka ja desistanssi

Suomalainen kriminaalipolitiikka on yhteiskunnallista päätöksentekoa, jonka tavoitteena on turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen lisääntyminen yhteiskunnassa (Oikeusministeriö 2017). Vankien päivittäinen keskimäärä on laskenut viimeisen kymmenen vuoden aikana koko ajan lukuun ottamatta vuoden 2016 vankimäärän pientä nousua. Vuonna 2017 vankeja oli keskimäärin 3035, mikä oli kolme prosenttia vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Suomen vankiluku on edelleen Euroopan pienimpiä. Muissa pohjoismaissa suhteellinen vankiluku on likimain sama kuin Suomessa, kun esim. Yhdysvalloissa ja Venäjällä vankeja on suhteellisesti noin 10 kertaa enemmän kuin Suomessa. (Rikosseuraamuslaitos, 2018.)

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on huolehtia osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää sekä myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen. (Rikosseuraamuslaitos, 2018) Huono-osaisuus usein kasautuu myös alueellisesti valikoivan muuttoliikkeen rakenteellisena seurauksena, mikä ilmenee sosioekonomisen rakenteen heikentymisenä, kuten työttömyytenä väestön heikkona koulutustasona ja maahanmuuttajataustaisen väestön osuuden lisääntymisenä. (Kivivuori ym. 2018)

Kriminologit käyttävät rikollisuudesta irrottautumisesta käsitettä desistanssi, mikä tarkoittaa sitä, että aiemmin rikoksia tehneet lopettavat rikollisen käyttäytymisen. Desistanssia pidetään prosessina, joka liikkuu edestakaisin ja pitää sisällään päätöksiä, niiden perumisia, uusia yrityksiä, ambivalenssia eli ristiriitaa, retkahduksia ja taas uusia yrityksiä. Näin ollen prosessi edellyttää sallivuutta myös asumisesta. Rikosseuraamusasiakkaille asumispalveluita toteuttavat järjestöt sitoutuvat toiminnassaan desistanssin tukemiseen, mikä tarkoittaa apua yhteiskuntaan integroitumisessa, rikoksettomuutta tukevien sosiaalisten suhteiden vahvistamisessa ja psykososiaalisessa kuntoutumisessa. Nämä kaikki yhdessä ja erikseen lisäävät todennäköisyyttä asunnon säilyttämisen onnistumisessa. (Granfelt, 2014.)

Desistanssi on viime vuosikymmenten aikana tullut kriminologisen tutkimuksen keskeiseksi kiinnostuksen kohteeksi. Sam Kingin (2013) mukaan avainkysymykseksi on noussut desistanssin tunnistaminen. Kuinka tunnistaa se vaihe, kun yksilö alkaa siirtyä kohti desistanssia sekä se, kun hän on saavuttanut desistanssin pysyvästi. Desistanssi voidaan määritellä kaksivaiheiseksi.

Primaaridesistanssissa on kyse pyrkimyksestä kohti rikoksetonta elämäntapaa ja sekundaaridesistanssissa on jo saavutettu pysyvä identiteetti, johon rikollisuus ei enää kuulu. Sekundaaridesistanssin tilassa pysyminen vaatii kuitenkin tutkimusten mukaan myös ulkopuolista tukea, hyväksyntää sekä tunnustusta. Rikollisuudesta irrottautuminen on prosessi, joka tapahtuu niin yksilöllisten- kuin ulkoistenkin voimavarojen vuorovaikutuksesta. Näin ollen on huomioitava molempien osa-alueiden merkitys asiakkaan muutosprosessissa. (McNeill ym. 2012.)

Rikosseuraamuslaitos sekä eri järjestöt pyrkivät edesauttamaan desistanssia eli rikollisuudesta irtautumista sekä vahvistamaan rikosentekijöille suunnattua tukea heidän sopeutuessaan takaisin yhteiskuntaan sen osallisina ja osallistuvina jäseninä. (Granfelt, 2014). Siihen voidaan vaikuttaa korostamalla ympäröivän yhteiskunnan tarjoamia lainkuuliaisen elämän mahdollisuuksia tai lähtemällä liikkeelle subjektiivisesta yksilön motivaatiosta muuttaa elämänsä suuntaa. (Kivivuori ym. 2018)

Rikosuran päättymistä ei kuitenkaan voi aina ajallisesti täsmentää tiettyyn hetkeen, vaikka joskus desistanssi voidaan ymmärtää tarkkana ajallisena tapahtumana, johon rikosura päättyy. Useimmiten se on kuitenkin prosessi, jonka kuluessa rikostaustainen vähitellen luopuu rikollisesta elämäntavasta. (Kivivuori ym. 2018.) Vuoden 2019 hallitusohjelmassa esitetään rikollisuutta ehkäisevinä toimina syrjäytymisen ehkäiseminen, koulutus ja kiinnijäämisriskin nostaminen. (Hallitusohjelma, 2019) Tilastoidun uusintarikollisuuden puuttuminen ei aina tarkoita desistanssia, koska kaikki uusitut rikokset eivät välttämättä tule viranomaisten tietoon. (Kivivuori ym. 2018)

Mäntysaari ym. (2013.) kuvaavat rikollisuudesta irrottautumista ja oman paikan löytämistä yhteiskunnan laillisissa toiminnoissa mahdolliseksi, kun uusi tuomio on odottamassa jo vapautumishetkellä. Lisäksi rikollisuudesta irrottautumista, asumista ja sosiaalista integraatiota tuhoavat aiempaan elämäntavakuun liittyvät tekemiset ja sosiaaliset suhteet. Niin sanottuja epävirallisia velkoja peritään väkivaltaisain, asumiselle tuhoisin menetelmin, kun ulosotot, velat ja korvausvaatimukset pitävät köyhyydessä. Menneisyys on mukana paitsi ihmisen mielessä, myös nykytilanteessa ja tulevaisuudessa. Toistuvat lyhyet tuomiot ovat laitostamisen ja yhteiskunnasta vieraannuttamisen merkityksessä rinnastettavissa pitkäaikaisvankeuteen. (Howerton ym. 2009.)

2.2 Lyhytaikaisvangit

Lyhytaikaisvangit ovat olleet suuri haaste rikosseuraamusalalla jo pitkään. Lyhytaikaisvankeiksi määritellään kaikki alle 6kk istuvat vankeusvangit ja heidän määränsä on kasvanut taiseksi. Noin 60 prosenttia kaikista vankeusrangaistuksista on alle puolen vuoden mittaisia. (Nieminen, 2018.)

Lyhytaikaisvangit ovat Rikosseuraamuslaitokselle merkittävä ryhmä muun muassa sen takia, että lyhytaikaisvankien vuosittaiset määrät ovat suuria, heidän sosiaalinen tilanteensa on yleensä huono, uusimistasonsa korkea ja vankitoimintoihin osallistumisensa pientä. (Tyni, 2013) Lyhytaikaisvankien ensisijaisina ongelmina ovat moninaiset päihde- ja mielenterveyden ongelmat, oppimiseen liittyvät ongelmat ja useimmiten ylisukupolvinen syrjäytyminen. (Nieminen, 2018) He eivät ole kiinnittyneet palveluihin ja usein ns. katoavat vapauduttuaan. Vakiintuneita työ- ja perhe-elämän rutiineja lyhytaikaisvangeille ei pääse muotoutumaan, vaan elämää hallitsevat päihteet ja rikollisuus. Lyhytaikaisvankien rikollisuus on tiiviisti yhteydessä elämäntilanteen ongelmallisuuteen. Rikollisuuden yhteys vaikeaan elämäntilanteeseen koskee erityisesti niitä vankeja, jotka on tuomittu useaan kertaan lyhyisiin vankeusrangaistuksiin. (Kivivuori ym., 2009.)

Vaihtoehdoksi lyhyelle vankeudelle on useissa maissa kehitetty avoseuraamuksia, koska vankeus ei ole osoittautunut tehokkaaksi keinoksi ehkäistä uusiin rikoksiin syylistymistä (Siren, 2011). Suomessa rikosentekijä voidaan tietyin edellytyksin tuomita enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta yhdyskuntapalveluun eli palkattomaan valvonnan alla suoritettavaan työhön (Rikoslaki 39/1889 6 luku 11§, 2015), mutta usein asiakkaat ovat liian huonokuntoisia kyetäkseen hoitamaan sovitut avoseuraamukset. Kaikista vangeista 90% vangeista on päihdeongelmaisista ja heidän kokoamisensa vankiloihin tulee kalliiksi ja voi myös syventää ongelmia. (Nieminen, 2018.)

Samaan aikaan lyhyiden vankeusrangaistusten lisääntyessä esimerkiksi yhdyskuntapalveluun tuomittujen määrä on laskenut. Nykyinen kehitys näyttää siltä, että yhä useammassa tapauksessa tuomio suoritetaan liian suljetussa olosuhteessa. Vankiloiden täyttyminen päihde- ja mielenterveysongelmaisilla lyhytaikaisvangeilla sisältää riskin siitä, että laitoksissa ei riittäväällä tavalla pystytä panostamaan vakavaan rikollisuuteen syylistyneiden henkilöiden kuntouttamiseen. (Nieminen, 2018.) Myös asunnottomuus haittaa asiakkaan pyrkimyksiä suorittaa tuomio jollain muualla tavalla ja siksi suuri osa päätyykin vankilaan.

Vaikka rikosseuraamusalalla on viime vuosina pyritty siihen, että yhä harvempi vanki vapautuisi suoraan suljetusta laitoksesta, edelleen suuri joukko erityisesti lyhyitä tuomioita suorittavista rikoksenuusijoista vapautuu suoraan suljetuista laitoksista. Näiden vankien tarpeellisuus on rajaton, mutta heille on vaikeaa löytää tahoja, joka ottaisi heidän tilanteestaan ensisijaisen vastuun. (Granfelt, 2015.)

Rikosseuraamuslaitos on kiinnostunut hakemaan ratkaisuja lyhytaikaisvankien tilanteeseen ja heidät on keskitetty pitkälti Sörnäisten (Helsingin) vankilaan. Siellä sijoitettu lyhytaikaisvankien osasto, jonne osa lyhytaikaisvangeista voidaan sijoittaa. Osaston kautta kulkee vuodessa noin 230 vankia. Osastolla toimii neljän viikon mittainen Lyva-kurssi. Kurssilla käydään läpi erilaisia lyhytaikaisvankeja koskevia teemoja kuten asuminen, talous, päihteet, koulutus- ja

työllisyys. Syksyllä 2019 alkoi myös Rikosseuraamuslaitoksen hallinnoima SikSak - projekti, joka kehittää vapautuvien lyhytaikaisvankien palveluja yhdessä Rikosseuraamuslaitoksen ja kuntien kanssa. Projektin tarkoituksena on rakentaa sakko- ja lyhytaikaisvangeille verkostomainen toimintamalli ja palvelukokonaisuus, jolla pyritään varmistamaan, että asiakas kiinnittyy paremmin sekä Rikosseuraamuslaitoksen, että verkostotahojen palveluihin. Näin asiakkaan palvelupolku on suunnitellumpi. (Rikosseuraamuslaitos)

Vankeuslakiin (767/5005) pykälään 6 sisältyy myös laki sosiaalisesta kuntoutuksesta sekä työotteena että palveluina ja tämän lain lähtökohdat koskevat työtäni olennaisesti. Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi (Palola, 2012) ja sitä ohjaa sosiaalihuoltolaki. Myös vankeuslaki sisältää tavoitteen, että vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin. Häntä pitää myös tukea asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa. (Kuntoutusportti)

2.3 Asunnottomuus

Suuri osa lyhytaikaisvangeista vapautuu asunnottomana. Kaikista vangeista vähintään kolmasosan arvioidaan vapautuvan ilman asuntoa. Asumispalveluohjauksen hankkeessa saatujen kokemusten mukaan lyhytaikaisvankien asunnottomuus vaikuttaisi olevan vieläkin yleisempää, vaikka täsmällisiä lukuja on ollut vaikea saada kirjaustapojen suuren vaihtelun vuoksi. Vangilla ei ehkä ole ollut osoitetta tai omaa kotia vuosiin, hän saattaa majoilla tyttöystävällä tai kavereilla, eikä kysyttäessä edes ymmärrä lukeutuvansa asunnottomien joukkoon.

Vailla asuntoa vapautuvilla on rasitteena usein rikollinen leima, velkoja, häiriöitä luottotiedoissa sekä päihdeongelma. Nämä rasitteet vaikeuttavat asunnon järjestymistä ja sen lisäksi myös asumisen onnistumista. Päihdeongelmaisten vankien asunnottomuuteen kietoutuvat kysymykset yhteiskuntapolitiikan rakenteista, yhteisösuhteista, kulttuurisista sekä yksilötason ongelmista. (Granfelt, 2007.) Käytännön haasteena asioiden hoitamiselle monella on henkilöllisyystodistuksen ja / tai verkkopankkitunnusten puuttuminen.

Asunnon saaminen muodostuu yleensä ongelmaksi hakijan taustan vuoksi. Moni vuokranantaja peräännyy, kun saa selville vangin rikostaustan ja sosiaalihuollon asiakkuuden sekä muut ongelmat, joilla saattaa olla vaikutusta vangin kykeneväisyyteen asua vuokratussa asunnossa. Vapailla markkinoilla olevien asuntojen asumiskustannukset voivat myös olla monelle vapautuvalle liian korkeita työttömyyden ja köyhyyden vuoksi. (Aro, 2006.) Suuri vaikutus on myös Kelan asumisen tukien kriteerit. Mikäli vuokra ylittää tietyn tason, Kela ei lähde tukemaan toimeentulotukiasiakkaan vuokravakuutta ja vuokraa, vaikka asiakas olisi halukas maksamaan

ylimenevän osan itse. Vuokratatto on yleensä markkinahintaisiin vuokriin nähden etenkin pääkaupunkiseudulla alhainen, joten sopivan asunnon löytämistä rajaa myös asuntojen vuokrataso. Esimerkiksi Helsingissä korkein yksinasuvan vuokra voi olla enintään 694 euroa/kuukaudessa (Kela)

Valtakunnallisesti suurin ongelma on päihteettömyydessään horjuvien ja akuutissa huumekierteessä elävien vapautuvien vankien asumisen järjestäminen. Tämän ryhmän suurimpia ongelmia asuttamisessa ovat arvaamaton käytös ja sen seurauksena väkivallan uhka sekä rikollisen alakulttuurin ja huumekaupan tunkeutuminen asuinyhteisöihin. Haasteena ovat myös monimuotoinen hoidon ja tuen tarve sekä vaikeus syventyä suunnitelmalliseen kuntoutukseen. Toisinaan asunnottomille tarkoitettut asumisyksiköt saattavat kohdata kunnissa vastustusta. Jos omalle asuinkunnalle on suunnitteilla asuttaa niin sanottuja erityisryhmiin kuuluvia ihmisiä, asukasyhdistykset alkavat aktivoitua ja kerätä erilaisia nimilistoja. (Granfelt, 2006.)

Lyhytaikaisvankien haasteiksi koetaan usein tuomioiden lyhyys, jonka aikana heidän moninaisille asioilleen ei ehditä tehdä juuri mitään. Rangaistusajan- tai vapauttamissuunnitelma ja siihen liittyvä valmistelu jäävät usein tekemättä. Tämän takia useat lyhytaikaista vankeuttakin suorittavat kokevat vaikeuksia kiinnittyä normaaliin elämään ja ajautuvat takaisin rikolliseen elämäntapaan. (Kivivuori ym., 2009.) Vankiloissa nämä asiakkaat näyttäytyvät ns. pyöröovivankeina, jotka pyörivät siviilin ja tuomioiden välissä jopa vuosia.

Vaikka asiakas onnistuisi löytämään asunnon, hän usein tarvitsee myös tukea asumiseen. Tätä työtapaa kutsutaan asumissosiaaliseksi työksi. Asumissosiaalinen työ on asunnottomien tai aiemmin asunnottomuutta kokeneiden parissa tehtävää työtä, jonka avulla pyritään vastaamaan asumista vaarantaviin (psyko)sosiaalisiin ja käytännöllisiin ongelmiin. Ensisijainen tavoite on asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisy. Rikosseuraamusasiakkaille asumissosiaalinen työ tarkoittaa jonkin verran erilaisia sisältöjä ja painotuksia mm. rikollisuudesta irrottautumiseen eli desistanssiin. (Granfelt, 2013.) Kriminaalihuollon Tukisäätiön asumispalvelut ovat toteuttaneet asumissosiaalista työtä rikosseuraamusasiakkaiden kanssa jo vuodesta 2005 ja työskentelyn pohjateorianaan käytetään rikosseuraamusasiakkaisiin soveltuvaa Good Life Model (GLM) -mallia.

2.4 Vapautumisen valmistelu

Vapautumisvaihe on kriittinen vapautuneen vangin tulevaisuuden kannalta. Tarpeet ovat yksilöllisiä ja vaihtelevia. Kuntoutuksen näkökulmasta ne liittyvät usein asumiseen, päihdekuntoutukseen, perhetyöhön ja työllistymiseen/kouluttautumiseen tms. (Kinnunen, 2018.) Vankilassa asiakkaille tehdään vapauttamissuunnitelma. Vankilan tulee aloittaa vapautumisen valmistelu hyvissä ajoin ennen vapautumista. Lyhyttä rangaistusta suorittavilla valmistelu voidaan käynnistää melko pian vankilaan tulon jälkeen, varsinkin jos tuomio on jäämässä hyvinkin lyhyeksi.

Pitkää tuomiota suorittavien kohdalla suunnittelu alkaa noin puoli vuotta ennen vapauttamista. (Rikosseuraamuslaitos)

Vapautumisen suunnittelu alkaa vankilasta vapautuvan selviytymisedellytysten ja palvelutarpeen arvioinnilla. Palvelutarpeen arviointi kattaa henkilön koko sosiaalisen tilanteen. Vangin suostumuksella vapauttamisen valmistelussa tehdään tarvittaessa yhteistyötä hänen koti- tai asuinkuntansa sosiaali-, terveys-, päihdehuolto-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa tarvittavien palveluiden järjestämiseksi. Jos vapautuva vanki asetetaan valvontaan, vapauttamissuunnitelman laatimiseen osallistuu myös se yhdyskuntaseuraamustoimisto, jonka alueelle vanki vapautuu. (Rikosseuraamuslaitos) Vapauttamissuunnitelma on hyvä lähtökohta vapautumiselle ja sen tulisi toteutua jokaisen vangin kohdalla. Käytännössä sitä ei aina ehditä tehdä joko lainkaan, tai se voi jäädä puutteelliseksi etenkin juuri asumiskysymysten osalta.

Valvottu koevapaus on osa suunniteltua vapauttamista ja sen suunnittelu aloitetaan aikaisintaan vuosi ennen vapautumista, mikäli sijoittajayksikkö katsoo koevapauden palvelevan vangin yhteiskuntaan sijoittumista ja vangin voidaan arvioida noudattavan koevapauden ehtoja. Koevapauden pituudet vaihtelevat, mutta enimmäispituus on 6kk. (Rikosseuraamuslaitos) Koevapaus tarjoaa mahdollisuuden harjoitella siirtymistä siviiliin omassa toimintaympäristössä, tuetusti ja kontrolloidusti. Koevapaudessa on mahdollisuus muodostaa toimiva ja päihteettömyyttä tukeva toimintaympäristö, jolloin vapautuessa arkitiinit ovat jo tuttuja. Koevapauden toimintasisällöt vaihtelevat, mutta ne voivat olla esimerkiksi päihdekuntoutusta ja vertaistuellista toimintaa. Koevapauden aikana vanki on oman kotikuntansa asukas, jota koskevat samat oikeudet kuin muitakin kuntalaisia. (Kinnunen, 2018.)

Vapautuvan vangin tukipalveluja tuottavat ja kehittävät kuntien lisäksi monet järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat. Myös sosiaali- ja terveysministeriön ja Kuntaliiton yhteistyöllä on laadittu yhteistyömalli kuntien, Rikosseuraamuslaitoksen ja muiden sidosryhmien yhteistyölle rikoksista rangaistujen tuen järjestämiseksi. (Rikosseuraamuslaitos) Vankiloissa turvataan riittävä terveydenhuolto ja järjestetään enenevästi erilaisia psykososiaalisia kuntoutusohjelmia. Ongelmaksi on muodostunut, että vapautumisvaiheessa tuki ei säännönmukaisesti jatku ja jo toteutetunkin kuntoutuksen hyöty saattaa valua hukkaan. Koska vankilasta vapautuvat asiakkaat ovat yksittäisessä kunnassa suhteellisen harvinaisia, rikosseuraamusjärjestelmään kuin kuntiinkaan ei ole välttämättä syntynyt parhaita mahdollisia käytäntöjä saumattomalle ja suunnitelmalliselle yhteistoiminnalle. (STM)

Eri kunnissa on erilaisia käytäntöjä vapautumisen jälkeisen ajan tukemiseksi. Jatkokuntoutuksen liittyviä haasteita ovat olleet palveluiden alas ajaminen sekä toimivien ja erityisesti vangeille suunnattujen kuntouttavien toimintojen ruuhkautuminen. Kuntien välillä on suuria eroja, kuinka yhteistyö vankilan kanssa tai prosessien kulku sujuvat ja tämä tuottaa epäoikeudenmukaisuuden kokemusta asiakkaiden välillä. Yhtenäisten käytäntöjen puute voi kuormittaa

vankilan työntekijöitä etenkin silloin, mikäli kunnan työntekijät eivät tiedä, kuinka koevapaudessa olevien tai vapautuvien vankien palvelut on kunnassa järjestetty. Vangin osalta tärkeää olisi kiinnittyä jo vankeusaikana esimerkiksi kunnan sosiaalityöhön. (Kinnunen, 2018.)

Aikaisemmin sosiaalityöllä oli suuri merkitys asiakkaiden elämässä, mutta toimeentulotuen siirryttyä Kelalle sosiaalityön rooli on vähentynyt. Tärkeää olisi käydä keskustelua kuntien ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä siitä, kuinka vapautuvien vankien tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan mahdollisimman hyvin. Tämä ennalta ehkäisee myös sitä, etteivät eri tahot tee toisistaan tietämättä päällekkäistä työtä. Myös Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa tehtävä valvonta voi tarjota hyvin monipuolisia tukitoimia vapautuneen vangin kokonaistilanteeseen. (Kinnunen, 2018.)

Hyviä käytäntöjä kuntien yhteistyöstä ovat olleet päihdepoliikklinikoiden vastaanotot vankilassa sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa tehtävä tiivis yhteistyö (mm. Aggredi, Vahvasti tukien - kuntoutus, Kriminaalihuollon Tukisäätiö, Vva ry). Kuntien toimintatavoista erityisen huomattavana on koettu Vantaan kaupungin vankisosaalityö, jolla on vahva perehtyneisyys marginaaliryhmään. Myös Helsingin kaupungin ja Suomenlinnan vankilan yhteistyössä toteutettava Kuntouttavan vankityön ohjelma on ollut merkityksellinen jo vuosia. Vankila-aikaa voidaan tarkastella niin, että kuntalainen (vanki) on tavallaan lainassa kunnasta ja vastuu asiakkaasta on myös kuntien sosiaalityöllä. Tätä voidaan vahvistaa mm. kuntien sosiaalipalvelujen kanssa järjestettävissä verkostopalavereissa, joissa vapautuva vanki tavataan henkilökohtaisesti ja siirretään tuetusti vankila-ajan jälkeisten palvelujen piiriin. (Kinnunen, 2018.)

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen (Talentia-lehti, 5/2019) mukaan sosiaalityön tulevaisuuden tavoitteena on löytää keinoja sosiaalityön tavoitteellisuuden ja vaikuttavuuden näkyväksi tekemiseen ja todentamiseen arjen perustyössä. Selvityksessä ehdotetaan, että sosiaalityö käsitetään osaamisen orientaationa, jossa menetelmällisyys voi kehittyä riittävän laaja-alaisina kokonaisuuksina. Näitä menetelmiä voisi olla esimerkiksi tehostettu yksilötyö, yhteisösosiaalityö tai rakenteellinen sosiaalityö. Asiakkaan tulisi myös saada tarvittaessa akuuttia apua ensimmäisessä paikassa.

Asumispalveluohjauksen hankkeessa saatujen kokemusten mukaan tämän hetken vapautuvien sosiaalityön tilanne on vielä kaukana ihanteesta ja muutamissa pääkaupunkiseudun kunnissa he eivät aina tiedä edes oman sosiaalityöntekijänsä nimeä, tai pääse tapaamaan tätä henkilökohtaisesti. Sosiaalialan eettisten ohjeiden tulkinnan mukaan asunnottomana vapautuvan, usein päihdeongelmaisen vangin tulisi ilman muuta kuulua sosiaalityön erityisryhmiin. Tämä olisi suuri etu myös sosiaalityölle, koska näin sillä olisi ainutlaatuinen mahdollisuus tavoittaa vankilassa usein kadoksissa olleita asiakkaita, jotka ovat vankilassa ollessaan usein paremmassa kunnossa kuin siviilissä. Vapautuva vanki kuuluu kunnan sosiaalityön asiakkuuteen, mutta kuntien aktiivisuus ja käytännöt vaihtelevat.

2.5 Vankilasta vapautuminen ja asuminen

Suomi on ainoa Euroopan maa, jossa asunnottomuutta on onnistuttu viime vuosina vähentämään. Tämä hyvä kehitys ei kuitenkaan valitettavasti koske rikostaustaisia henkilöitä. Vankeista vähintään kolmannes vapautuu kodittomana. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavista n. 10-15 % arvioidaan olevan asunnottomia. Vankilatuomion jälkeen vapauteen ja siviilielämään sopeutuminen on usein vaativaa, ja asunnottomuus tekee elämänhallinnasta jokseenkin mahdotonta. Rikosseuraamusasiakkaista merkittävällä osalla on vaikeuksia arjen taitojen hallinnassa. Yhteiskuntaan palaaminen onnistuu parhaiten asteittain ja usein tarvitaan vapauteen valmentavaa ja kokonaisvaltaista tukea, joka alkaa jo vankilassa. (Leppo ym., 2018.) Asunnottoman rikollisen yhteiskunnallinen stigma on moninkertainen, koska se ei rajaudu vain yhdenlaiseen poikkeavuuteen. Aika heti vapautumisen jälkeen tärkeää elämänhallinnan ja jatkon kannalta. (Lind, 2017.) Yhteiskuntaan palaaminen onnistuu parhaiten asteittain tuen kautta. (Leppo ym., 2018)

Asunnottomuus lisää uusintarikollisuutta. Asunnottomana vapautuva saattaa joutua vuosikausiksi toistuvien vankilatuomioiden ja asunnottomuuden kierteeseen. Asunnottomuus tulee yhteiskunnalle paljon kalliimmaksi kuin asunnon ja tarvittavan tuen tarjoaminen. (Leppo ym. 2018.) Rikosseuraamustaustaisten asunnottomuus, elämänhallinnan puute ja uusintarikollisuus tuottavat kunnille ja valtiolle kuluja. Asumisen turvaaminen säästää yhteiskunnan kuluja noin 15 000 € vuodessa henkilöä kohden, mikä näkyy eniten kriisityyppisten palvelujen käytön vähenemisenä. (poliisi, ensiapu, lastensuojelu jne.) Myös esimerkiksi Helsingin kaupungin asumisneuvontatyö säästi vuonna 2015 noin 1,5 M€ turvaamalla asumisen jatkumisen mm. estämällä vuokravelkojen pääsyn oikeuteen. (Lind, 2017.) Päihdeongelmaisen vapautuminen asunnottomana ei lisää yleistä turvallisuutta ja yhteiskuntarauhaa. Vanki, hänen läheisensä ja koko yhteiskunta hyötyvät siitä, että kukaan ei vapaudu vankilasta kadulle. (Leppo ym., 2018.)

Suomessa on 2000-luvulla käynnistetty kohdennettuja toimenpideohjelmaa asunnottomuuden vähentämiseksi, joissa rikostaustaiset ovat olleet yhtenä erityisryhmänä. Vuosina 2008-2015 toteutettiin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat (PAAVO I ja II), jotka kohdistuivat erityisesti pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen sekä vuosina 2016-2019 asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE). (Ympäristöministeriö, 2019.)

Rikosseuraamuslaitos (Rise) osallistui hallituksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmaan (AUNE) vuosina 2016-2019. Tavoitteena oli tukea vankilasta vapautuvien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien asunnonsaantia, asumisvalmennusta ja elämänhallintaa sekä vähentää vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden asunnottomuutta. Käytännössä tämä on tarkoittanut asunnottomuuden ennaltaehkäisyn näkökulmasta kohderyhmän erityistarpeiden tunnistamista ja toimenpiteitä osana monialaista verkostoa. Tavoitteena on myös

ollut entistä tiiviimpi toimijoiden yhteiskehittäminen ja toisilta oppiminen, erityisenä painopisteenä Risen ja kuntien yhteistyön kehittäminen. Ohjelmatyö on edellyttänyt Risen oman työn koordinoimista ja AE (= asunto ensin) -periaatteen huomioimista rikosseuraamusasiakkaiden asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Tavoitteena on aina varmistaa, että rikostaustaisen asiakkaan asuminen on turvattu ja tuettu. (Lind, 2017.)

Rikosseuraamuslaitoksen AUNE-työskentelyllä on tavoiteltu sitä, että asunnottomuus ja siihen johtavat riskitekijät tunnistetaan paremmin. Tarkoitus on ollut luoda sektorirajat ylittäviä toimintamalleja ja prosesseja sekä käynnistää eri palvelusektorit ja ammatilliset rajat ylittäviä ennaltaehkäiseviä kokonaisuuksia. Hankkeella on myös pyritty kehittämään ja vahvistamaan Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön asumissosiaalista osaamista ja kouluttamista. Käytännössä tämä on tarkoittanut Asuminen puheeksi -toimintamallin sisäistämistä osaksi kaikkia asiakaskohtaamisia. (Lind, 2017.)

Työssäni olen ollut mukana erilaisissa Aune-verkostoissa ja perehtynyt asumissosiaalisen koulutuksen sisältöön. Parhaiten Auneen liittyvät kysymykset näkyvät Vapautuvien asumisen tuen verkoston (VAT) kautta. Verkosto järjestää koulutuksia ja seminaareja. VAT-verkoston tapahtumissa käsitellään rikostaustaisten asumisen tukeen, asunnottomuuden vähentämiseen, kuntoutukseen ja palvelupolkuihin jne. liittyviä teemoja. Nämä tapahtumat toimivat kuntien, kuntayhtymien, vankiloiden, yhdyskuntaseuraamustoimistojen, järjestöjen, seurakuntien jne. yhteisenä foorumina. VATin järjestämissä tapahtumissa saadaan uutta tietoa, keskustellaan, verkostoidutaan ja kehitetään uusia työkäytäntöjä sekä yhteistyön muotoja. (VAT-verkosto.)

Monella rikosseuraamusasiakkaalla on jonkinasteista motivaatiota rikollisesta elämäntyylistä ja päihteistä irrottautumiseen, mutta käytännössä uuden elämäntavan aloittaminen ja varsinkin ylläpitäminen on hyvin haasteellista. Pelkkä rikosten tekemisen ja päihteiden käytön lopettaminen ei riitä. Selvitäkseen yhteiskunnan normaalista arkielämästä, asiakkaan pitää opetella uudensuhteita, tehdä uusia, erilaisia asioita, mennä uusiin paikkoihin, solmia uusia ihmissuhteita ja ennen kaikkea opetella uusia ajattelumalleja. Näiden valmiuksien kehittäminen tukee rikoksista irtautumisen prosessia. (Miikkulainen, 2012.)

Valmentavaa ja kokonaisvaltaista tukea tarvitaan myös asumisasioihin. Asumisen tuen tarvetta tulisi tarkastella vankiloissa jokaisen vangin kohdalla jo tuomion aikana hyvissä ajoin ennen vapautumista. Tämä edellyttää yhteistyötä vankilan, sosiaalitoimen ja muiden tuen tarjoajien välillä, mikä vaatii riittävää henkilökuntamitoitusta ja kuntouttavaa työtettä. Kuntien sosiaalityön pitäisi kiinnostua enemmän vankiloissa olevista kuntalaisistaan, koska vankeusaika on ainutlaatuinen hetki asiakkaiden tavoittamiseen ja kuntouttamiseen. (Leppo ym., 2018.)

Vankilasta vapautuvien ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien asunnottomuus on erityisen yleistä pääkaupunkiseudulla, jonne vapautuu vuosittain yli tuhat vankia. Päihdeettömään, tuettuun asumiseen voi päästä pääkaupunkiseudulla nopeastikin ja se on hyvä ratkaisu osalle vapautuvista vangeista. Kaikki eivät vaikean päihderiippuvuuden vuoksi kuitenkaan pysty päihdeettömyyteen, etenkin kun päihdekuntoutusta ei ole vankiloissa tarpeeksi saatavilla ja siviilissä toteutettavat päihdehoidot ovat yhä lyhyempiä ja yksipuolisempia. Jos asukas joutuu päihdeiden käytön vuoksi kadulle päihdeettömästä asumisesta, vaihtoehtona esimerkiksi Helsingissä on vain kriisimajoitus, jossa voi nukkua yön yhteismajoituksessa patjalla. (Leppo ym., 2018.)

Mikäli vapautuva vanki ei vaikean päihderiippuvuuden vuoksi kykene sitoutumaan päihdeettömään asumiseen, pääkaupunkiseudulla on tuettua asumista tarjolla myös ns. asunto ensin -asunnoissa, joissa ei vaadita päihdeettömyyttä. Helsingissä jonottaminen tällaiseen asuntoon voi kestää yhdestä kolmeen vuotta, joten usein vankilasta vapaudutaan jonoon. Jonotusaikana on tarjolla vain kriisimajoitusta, jossa vapautuva vanki voi joutua yöpymään vuosia jonottaessaan tuettuun asumiseen. Jonotusajalle tarvitaan pikaisesti parempia ja inhimillisempiä väliaikaisratkaisuja kuin kriisimajoitus. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan pitkiä jonotusaikoja tuettuun asumiseen on myös pystyttävä lyhentämään. Pääkaupunkiseudulle tarvitaan kipeästi lisää sekä tuettua asumista että kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja. (Leppo ym., 2018.)

Vangin sosiaalisen selviytymisen näkökulmasta olisi tärkeää, mikäli hän omaksuisi uusia elämänhallintaa tukevia taitoja ja sellaisen arkipäivän rungon, jonka varassa olisi mahdollista pärjätä siviilielämässä. Tähän runkoon kuuluu normaali päivärytmi, asioiden hoitaminen päiväsaikaan, säännöllinen ulkoilu ja liikunta, hallittu rahankäyttö, terveet ruokailutottumukset, itsensä ja oman elinympäristön siisteydestä huolehtiminen sekä erilaisia pitkäkestoisia tavoitteita, joita kohden pyrkiä elämässä. Päivittäisen toiminnan runko luo pohjan päihdeettömälle elämäntavalle ja syvemmälle yhteiskunnalliselle integroitumiselle, kuten työllistymiselle. (Miikkulainen, 2012.)

Vaikuttaaksemme jonkun henkilön toimintaan meidän täytyy muuttaa niitä ajattelumalleja, jotka ovat toiminnan taustalla. Rikoksista tuomittujen arjen taitojen kehittämisen tapauksessa näitä ajattelumalleja ovat juuri lyhytjänteisyys, impulsiivisuus, nykyhetkessä eläminen ja toimiminen ilman pitkäjaksoisten seurausten ajattelua sekä välinpitämättömyys omasta (ja muiden) hyvinvoinnista. Nämä piirteet näkyvät usein myös asumisessa. Arjen taitojen hallinta taas perustuu oman välittömän elinympäristön kontrolloimiselle ja rutiineille, jotka tuottavat ja ylläpitävät hyvinvointia pitkällä aikavälillä. Jotta ihminen kiinnostuisi arjen taitojen hallinnasta, hänen täytyy kiinnostua omasta hyvinvoinnistaan ja tulevaisuudestaan. Arjen taitojen karttuminen lisää elämänhallintaa pienillä osa-alueilla ja voi tukea vastuullisemman ja pitkäjänteisemmän ajattelutavan kehittymistä. (Miikkulainen, 2012.) Asuminen on usein haasteellisin osa vapauttamisen suunnitelmaa. Edellä mainitut asumiseen vaadittavat taidot ovat vain

yksi haaste muiden joukossa, kun suurin haaste on löytää juuri oikeanlainen asumismuoto ja asiakkaan tarpeisiin sopiva tuki.

Asunnottomana vapautuvat vangit ovat pääosin moniongelmaisia. Heidän onnistumisensa asuminen suhteen on vahvasti sidoksissa siihen, kuinka he onnistuvat irrottautumaan päihde- ja rikoskierteestä. Vankilasta vapautuminen on odotettu ja iloinen tapahtuma, mutta siihen liittyy paljon epävarmuutta ja ahdistusta. Jos vapautuva vanki jää ilman tukea, voi olla, että desistanssi ei pääse edes alkamaan. Työttömyys, päihdeongelmat, asunnottomuus, köyhyys ja yhteiskuntaan integroituminen voivat pelottaa siinä määrin että vankila alkaa tuntua turvasatamalta, vanki juuttuu pyöröivivankeuden alle ja palaa pian takaisin vankilaan. Siksi desistanssitutkimuksissakin on syytä kiinnittää huomiota rikosseuraamusasiakkaille suunnattuihin asumispalveluihin. (Granfelt, 2014.)

2.6 Työskentelyn teoreettiset lähtökohdat

Työskentelyni käytännöllinen pohja perustuu ratkaisu- ja voimavarakeskeiseen työskentelytapaan, jotka sisältävät vahvan asiakaslähtöisyyden ja tukevat itsemääräämiseen perustuvaa arvomaailmaa. Rikosseuraamusalalla paljon käytettyä Good Life Model (GLM) -menetelmää käytän työssäni siltä osin, kun se soveltuu asiakkaan tilanteeseen. Nämä teoriat määrittävät työn lähtökohdat, menevät päällekkäin ja tukevat toisiaan.

Kuvio 1: Työskentelyn teoreettiset lähtökohdat

2.6.1 Ratkaisu - ja voimavarakeskeinen lähestymistapa

Ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys ovat kaksi erilaista teoriaa, mutta samalla ne kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Asiakaslähtöisyys sisältyy molempiin teorioihin. Ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyttä yhdistävä työtapa perustuu asiakkaan omia voimavarojen hyödyntämisen kautta hänelle soveltuvan ratkaisun rakentamiseen. Työskentelyssä tunnustetaan nykyiset ongelmat ja menneisyyden syyt, mutta siinä keskitytään selvittämään asiakkaan nykyisiä resursseja ja tulevaisuuden toiveita. Molempien teorioihin sisältyy myös tavoitelähtöisyyttä sekä työskentelyn suuntaamista tulevaisuuteen. Työtavalle ominaista ovat myönteisyys, luovuus, leikkisyys sekä huumori. Molemmat teoriat pohjautuvat konstruktiviseen ihmiskäsitykseen ja työskentelyssä tätä on pyritty hyödyntämään. Erityisen tärkeää on yhteistyö ja kannustaminen. Ratkaisu- ja voimavarakeskeisen työskentelyn tavoitteena on auttaa asiakasta eteenpäin käyttämällä tämän omia vahvuuksia tavoitteiden saavuttamiseksi. (Nodling, 2016.)

Aarninsalon ym. (2014.) mukaan ratkaisukeskeisyys terminä valikoitui alun perin vaihtoehdoksi ongelmalähtöisille psykoterapeuttisille katsantokannoille, joihin nähtiin liittyvän korostunutta asiantuntijavaltaa. Käsite saattaa jossain määrin luoda kapeaa ja yksinkertaistavaa kuvaa, vaikka siinä pyritään rajattujen ongelmien hoitamisen sijaan edistämään asioita toivottuun suuntaan tai tavoittelemaan hyvää elämää. Esimerkiksi systeemiteoreettisen ajattelun mukaan pienenkin muutoksen kokeileminen voi kumuloitua suuremmiksi muutoksiksi, mikäli asiakkaan tavoittelema tulevaisuus ja hänen valitsemansa etenemistapa vastaavat hänen todellisuuskäsitystään ja merkitysmaailmaansa. (Juujärvi ym. 2019)

Ratkaisukeskeisen työskentelyn vahvuutena on, että työskentelysuhde voi syntyä nopeasti ja muutostyön voi aloittaa heti. Asiakkailla on myös paljon valtaa omien asioiden hoitamisessa, mikä kasvattaa asiakaslähtöisyyttä. Edistymistä on helppo arvioida, koska haasteita tarkastellaan käytännöllisestä näkökulmasta. Koska edistyminen tapahtuu yleensä pienin askelin, virheitä on helppo korjata, mikä helpottaa asiantuntijoiden työtä. Tulevaisuuteen suuntautuminen antaa pohjaa sille, ettei ongelmia aina tarvitse käsitellä juurta jaksain. (Nordling, 2016.)

Ratkaisukeskeistä lyhytterapiaa on pidetty aikarajoitettuna lähestymistapana, mutta tekniikkaa sisällytetään usein myös muihin pitkäaikaisempiinkin hoitomuotoihin ja vaikutukset voivat olla pitkäkestoisia. (Counselling Directory) Lähestymistavan lähtökohtana on usko ihmisen omaan asiantuntijuuteen. Asiakkailla itsellään on käyttökelpoisia ajatuksia siitä, kuinka työntekijä voisi heitä auttaa. (Ahola ym., 2014) Työskentelyn perusteella voidaan havaita, että kaikki ihmiset ovat arvokkaita ja osaavia, jokainen vastaa omasta elämästään ja vaikuttaa muiden elämään. Asiakkaat usein tietävät mikä heille on hyväksi ja milloin. Ratkaisukeskeisen teorian ydinperiaatteet kehottavat korjaamaan vain rikki olevaa, tekemään enemmän sitä

mikä toimii tai muuttamaan sitä, mikä ei toimi. (Nordling, 2016.) Asiakas voi oppia luottamaan tulevaisuuteen ja näkemään sen valoisana, mutta tämä ajatustavan muutos ei synny hetkessä, vaan se vaatii aikaa ja työtä.

Voimavaralähtöisyys nojaa tutkimuksiin psykologisesta pärjäämisestä, resilienssistä (resilience), joka tarkoittaa joustavuutta, sitkeyttä, vastustuskykyä ja kestävyyttä. Zautra, Hall ja Murray (2010) määrittelevät resilienssin tulokseksi onnistuneesta pärjäämisestä. Se on kykyä sietää epävarmuutta ja mittaa palautumiskykyä vastoinkäymisistä, stressistä ja häiriöistä. Se antaa pohjaa myös oppia niistä nopeasti ja mahdollisimman pienin kustannuksin (Holing, 1973, Adgerin, 2010). Resilienssillä viitataan myös siihen, että vastoinkäymiset eivät vahvasti ennusta tulevaa selviytymistä (Saleebey, 1997), mikä luo toivoa työssämme marginalisoituneiden ryhmien kanssa.

Kaikki työssäni käyttämäni metodit perustuvat pitkälti voimavaraistamiseen. Tavoitteeni on kartoittaa ja vahvistaa asiakkaan vahvuuksia ja vahvistaa ei-niin-vahvoja kohtia sekä löytää niitä keinoja, joilla asiakas on pärjännyt tähän asti. Näitä, usein taitaviakin, keinoja voidaan käyttää johonkin hyvään, tällä kertaa rakentamaan jotain uutta. Jos asiakas on pärjännyt katuilla ja vankilassa muutaman vuosikymmenen, hänelle on varmasti kertynyt monenlaisia taitoja selviytyä muutoksen tielläkin. Tiedon ja vaihtoehtojen avaamisen lisäksi on tärkeää luoda toivoa ja näköalaa, valaa rohkeutta. Sen kautta asiakas uskaltaa, ehkä ensimmäisen kerran, edes miettiä elämänmuutoksen mahdollisuutta.

Tutkimusten mukaan suuri osa ihmisistä ei toista menneisyyden vaikeita kokemuksia, vaan he voivat jopa hyötyä vaikeista kokemuksista. (McMillen 1999; Cowger 1992) Rikostaustaisten osalta voimme lähinnä arvailla heidän selviytymiskykyään, mutta usein he vaikuttavat olevan jonkinlaisessa epäonnistumisen kierteessä. Harva osaa kääntää vastoinkäymiset hyödykseen ainakaan ilman tukea, mutta tämä saattaa tarjota työntekijälle loistavan paikan avata asiakkaalle selviytymisen ja menneestä oppimisen näköalaa. Resilienssi voidaan nähdä myös toipumisena, jolloin tilanne on vastoinkäymisten jälkeen parempi kuin aikaisemmin. (Kostilainen ym. 2018) Tämä lienee ihannetila kaikessa toipumisessa, vaikka reitti siihen onkin usein valittavan pitkä. Työssäni lyhytaikaisvankien kanssa kartoitetaan asiakkaan taitoja, tietoja, kykyjä sekä vahvistetaan niitä. Työskentelyn tavoitteet lähtevät asiakkaan valitsemasta suunnasta ja työntekijä miettii siihen soveltuvia vaihtoehtoja yhdessä hänen kanssaan.

2000-luvulle tullessa jalansijaa on saavuttanut ”positiivinen kriminologia”, johon myös käyttämäni Good Life Model (GLM) perustuu. Positiivinen kriminologia pyrkii välttämään rikollisiin tekoihin johtava tekijöitä ja estämisen sijaan löytämään rikosentekijästä ja tämän ympäristöstä niitä tekijöitä, jotka tukevat rikoksettomuutta. Positiivinen kriminologia puoltaa sosiaalista hyväksyntää, korjaavia kokemuksia ja hyveellisten arvojen kohtaamista työkaluina rikollisuudesta irrottautumiseen. (Laine, 2014.)

Perusedellytyksiä työskentelyn onnistumiseksi on työntekijän kyky asettua toisen ihmisen asemaan ja katsoa asioita toisen näkökulmasta. Työntekijä ei voi olettaa, että muut näkevät asiat samoin ja ajattelevat kuten hän. Kaksi ihmistä voi tulkita ja ymmärtää saman tilanteen hyvin erilaisilla tavoilla. (Mattila, 2011.) Siksi työntekijänä on hyvä kerrata asiakkaan kertomia asioita ja varmistaa, että on ymmärtänyt ne oikein ja niiden tulkinnasta on muodostunut yhteinen ymmärrys asiakkaan kanssa.

Ihmismielessä on valmiita kehyksiä, joiden kautta tarkastelemme maailmaa. Kehykset ovat erityisen hyviä kuvaamaan sitä, millä tavalla erilaiset näkökulmat samaan tilanteeseen ovat mahdollisia, kun vaihtoehtoiset kehykset otetaan käyttöön. Työssäni käyttämä huumori on yksi kehys, jossa tilanne kuvataan ensin yhdestä näkökulmasta ja sitten äkkiä tilanne nähdäänkin aivan eri tavalla. Asiantuntijoilla näyttäisi tutkimusten mukaan olevan käytössään enemmän kehyksiä kuin aloittelijoilla. Tämä tekee asiantuntijasta joustavamman ja tehokkaamman ongelmaratkaisijan omalla alallaan. (Mattila, 2011) Sosiaali- ja terveysalan koulutuksissa tulisikin opettaa ohjausosaamista perusteellisesti integroiden teoreettisia näkökulmia käytännön harjoituksiin. (Juujärvi ym., 2019)

Voimaannuttava visiointi sekä metaforien käyttö ovat voimavaraistavia tapoja avata keskustelua, koska ne avaavat tilaa luovuudelle ja mielikuvitukselle. Työntekijä voi nostaa myönteisiä metaforia, jotka vievät aihetta eteenpäin. Asiakasta voi myös kannustaa keksimään itse omanlaisiaan metaforia. Jos mielikuva on negatiivinen, työntekijä voi johdatella keskustelun mahdollisuuksia erilaisilla kysymyksillä. (Ruutu ym., 2016.) Työntekijänä katson tehtäväkseni toimia eräänlaisena toiveikkaiden mielikuvien markkinointiasistenttina, joka avaa asiakkaalle mahdollisuuksia ja näköaloja.

Voimaannuttavan visioinnin tavoitteena on avata myönteinen ja mahdollisuuksien sävyttämä näkymä tulevaisuuteen. Se voi toimia suunnan määrittäjänä ja sen kautta voi lähteä konkreettisesti käytännön tavoitteita realistisen optimismin kautta. Vaikeimmat haasteet liittyvät tunteisiin, ihmisten henkilökohtaisiin tarpeisiin ja piilossa oleviin motiiveihin. (Ruutu ym. 2015.) Mikäli asiakas voi avata tulevaisuuttaan myönteisessä valossa, hänen on helpompi löytää pidempiaikaisesti ne tavoitteita vahvistavat askeleet, jotka siihen johtavat.

Mikäli asiakas saa kerättyä rohkeutta elämänmuutokseen, tavoitteeni on tukea häntä matkassa yli vaikeidenkin siirtymien. Asiakas on tienhaarassa, joista toinen tie vie vanhaan elämään, toinen muutokseen. Mikäli asiakas valitsee suunnakseen muutoksen, hänen on otettava suunta teoissa pienillä tietoisilla askelilla. Pienten askelten ja pienten muutosten näkeminen on keskeistä. Palaute on suomalaisessa kulttuurissa usein negatiivista ja vaatii harjoittelua nähdä asioiden hyvät puolet ja pienet edistymiset. Lisää harjoittelua vaatii tuoda ne esille myös ääneen sanomalla. (Sesay. 2013.) Työssäni opettelemme havaitsemaan näitä askelia, joita asiakas ei aina itse tunnista. Elämämme on täynnä valintoja ja jokainen pienikin valinta

vie valitsemaamme suuntaan. Tarkoituksena on tukea asiakasta valitsemaan suuntansa ja otamaan askelia siihen tietoisesti, aikuisena, itse.

Työni tukevin selkäranka on vahva ratkaisukeskeisyyden ja voimavaraistamisen ajatusmaailma. Vaikka on tärkeää keskittyä olennaiseen (asuminen), pitää myös huomioida muita siihen vaikuttavia tekijöitä. Tavoitteena on kiinnittää asiakas edes johonkin, ettei hän pyöri joka paikassa eikä samalla missään.

2.6.2 Itsemääräämisteoria

Itsemääräämisteoria (SDT) edustaa laajaa kehystä ihmisen motivaation ja persoonallisuuden tutkimukselle. Se raamittaa motivaatiotutkimuksen rajaamiseksi tarkoitetun muodollisen metateorian, joka määrittelee sisäiset ja monipuoliset ulkopuoliset motivaatiolähteet sekä kuvaa sisäisten ja ulkoisten motivaatiotyyppien rooleja kognitiivisessa ja sosiaalisessa kehityksessä sekä yksilöllisissä eroissa. (Ryan ym., 2000.) Itsemääräämisteoriassa on paljon samaa kuin Good Life Modelissa (GLM) ja se usein lisää asiakkaan todellista motivaatiota, koska asiakas pääsee käyttämään kykyjään suhteessa omiin vahvuuksiinsa.

Itsemääräämisteoria keskittyy siihen, kuinka sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät helpottavat tai heikentävät ihmisten tahto- ja aloitekykyä heidän hyvinvointinsa ja suorituksensa laadun lisäksi. Mikäli ihminen kokee edellytyksiä itsenäisyyteen, pätemiseen ja yhtenäisyyteen, hän sitoutuu ja motivoituu vapaaehtoisemmin ja laadukkaammin mukaan eri toimintoihin. Myös suorituskyky, pysyvyys ja luovuus parantuvat tämän kokemuksen kautta. Mikäli näitä kolmea psykologista tarvetta ei tueta tai ne hävitetään sosiaalisessa kontekstissa, vahingoitetaan voimakkaasti asiakkaan hyvinvointia tässä ympäristössä. (CSDT) Itsemääräämisteoria on yksi lähestymistapa ihmisen motivaatioon ja persoonallisuuteen, joka käyttää perinteisiä empiirisiä menetelmiä. Tämän lisäksi siinä korostetaan ihmisen kehittyneitä sisäisiä resursseja persoonallisuuden kehitykseen ja käyttäytymisen itsesääntelyyn. (Ryan ym., 2000.)

Itsemääräämisteoria on työni lähtökohta, koska työssäni joudun sietämään paljon epämääräisyyttä ja ns. tuloksettomuutta. Sen hallintaa auttaa, mikäli osaa päästää irti omista odotuksistaan ja ”hiljaisista”, jopa tiedostamattomista, vaatimuksista. Työntekijä voi päästää irti siitä mitä kokee ja tietää, että asiakkaalle olisi parhaaksi. Tämä usein kiinnittää asiakasta paremmin ja suhteen luominen on helpompaa. Deci ja Ryan (2000) esittävät sosiaalisen yhteenkuuluvuuden olevan hyvin tärkeää sisäistämisen prosessiin nähden. Ihmiset saattavat usein aluksi osallistua johonkin toimintaan, joka ei synny sisäisestä motivaatiosta, koska heille tärkeät henkilöt, joihin he tuntevat tai haluavat tuntea yhteenkuuluvuutta, kannustavat tai arvostavat kyseistä käyttäytymistä. Siinä mielessä koettu yhteenkuuluvuus näyttää loogisesti olevan keskeisessä asemassa sisäistämisen prosessissa. (Deci ym., 2000; Ryan ym., 2000b.)

Sosiaaliset ympäristöt voivat helpottaa tai estää sisäistä motivaatiota tukemalla ihmisten luontaisten psykologisten tarpeiden torjumista. Vahvat yhteydet luontaisen motivaation välillä sekä autonomian ja pätevyyden tarpeiden tyydyttäminen osoittavat, että yhtenäisyyden tarpeen tyydyttäminen voi olla myös tärkeää sisäisen motivaation kannalta. Nämä erilaiset motivaatiot heijastavat sitä eri astetta, johon halutun käyttäytymisen arvo ja sääntely on sisällytetty ja integroitu. Internalisaatio tarkoittaa ihmisen arvojen tai asetusten sisäistämistä ja integraatio viittaa edelleen kyseisten arvojen muuttumiseen siten, että he ottavat sen omakseen ja siitä tulee myöhemmin osa heidän omaa ajatusmaailmaansa. Termi ulkoinen motivaatio viittaa toiminnan suorittamiseen tähdäten johonkin erotettavaan lopputulokseen ja on siksi ristiriidassa sisäisen motivaation kanssa, joka tarkoittaa toiminnan tekemistä siitä saatavan luontaisen tyydytyksen vuoksi. (Ryan ym., 2000.)

Tämän pohjalta on helpompaa antaa asiakkaalle itsemääräävä hallintaoikeus ja oman suuntansa määrittäminen sekä tukea vahvistavaan elämään asiakkaan määrittelemien reunaehtojen puitteissa. Haittojen vähentäminen voi kuulostaa negatiiviselta, vaikka se voisi ennemminkin tarkoittaa asioiden vahvistamista sellaisenaankin, asiakkaan elämäntilanteen ja suunnan ollessa sitä mitä on.

Usein asiakkaat eivät ole lähelläkään muutosta ja silloin työntekijä voi valita vain ”antaa olla.” Asiakas johtaa omaa matkaansa ja tietoinen matkanjohtajuuden välttäminen vaikuttaa asiakassuhteen dynamiikkaan. Asiakkaat ovat tottuneita ”sossuihin” ja osaavat puhua sitä mitä halutaan kuulla. He tietävät mitä odotetaan ja saattavat jopa hämmentyä, kun työntekijä täysin ”kylmästi” seuraa heidän valintaansa, vaikka tietävät sen itsekin haitalliseksi. Ahola ym. (2014.) puhuvat kirjassaan Juonia juopoille Mental Research Institutin termistä ”paholaisen asianajaja”, jolla tarkoitetaan, että työntekijä asettuu vastustamaan toivottua muutosta samalla, kun asiakas joutuu puolustamaan sitä. Työntekijä käytännössä pyrkii etsimään perusteluja, miksi asiakkaan ei vielä pitäisi parantua tai lopettaa ongelmallista käytöstään. Samalla asiakas joutuu itse etsimään perusteluja sille, miksi hänen pitäisi parantua ja päästä ongelmastaan.

Oma työni ei vie asennoitumista ehkä näin pitkälle, mutta ajatus on samansuuntainen. Asiakas saattaa uskoa, että huonot asiat ”vain tapahtuvat” hänelle, hänellä on aina huono-onni, eikä hän mahda sille mitään. Usein asiakas tietää varsin hyvin, miten pitäisi elää ja toimia. Siksi edellä mainittu asennoituminen saattaa olla asiakkaalle yllättävää, vaikka sitä ei tarvitsekaan viedä näin selkeään vastakkainasetteluun asti. Monesti riittää, että työntekijä jättää vilpittömästi kaikenlaisen asiakkaan johdattelemisen, antaa hänen olla ja löytää perustelut itse.

Työssä lyhytaikaisvankien kanssa koen, että on tärkeää päästää irti kaikesta niistä sosiaalityön opeista, joissa työntekijän selkäyttimeen on istutettu muutoksen ajatus, ellei jopa vaatimus.

Tämä sisäinen vaatimus koskee niin asiakasta, kuin työntekijää itseäänkin. Työntekijä voi kokea, että hänen on onnistuttava muutokseen johdattelemisessa, mikäli hän aikoo olla alan ammattilainen ja ansaita palkkansa. ”*Se on hänen matka*” on työni johtolause. Tämä ei tarkoita asiakkaan suunnan vahvistamista, vaan viestiä, että valitsemallasi reitilläsin olet arvokas. Työntekijä pysyy rinnalla ja auttaa etsimään turvallisinta mahdollisinta paikkaa siinä maailmassa, jonka asiakas itse valitsee.

Omassa työssäni irti päästämisen ideologian omaksuminen on vienyt kauan. Alan ammattilaisena selkäyttimeen usein kiteytyy ajatus, että tehtävänäsi on johdattaa asiakas positiiviseen muutokseen. Myös työn tuloksellisuuden mittaaminen edellyttää, että kaikki mitataan sillä, miten asiakas on edennyt. Ammatillisessa asiakastyössä on yhä useammin todistettava työn vaikuttavuutta, mikä asettaa omat haasteensa asiakkaiden kohtaamiselle. Asiakastyön vaikuttavuudesta puhuttaessa ollaan kuitenkin harvemmin kiinnostuneita vaikuttavasta kohtaamisesta tai yhteistoiminnallisuudesta, vaikka oletettavasti näillä on vaikutusta myös hyviin tuloksiin. (Mönkkönen, 2018.)

Kokemukseni mukaan työntekijä on usein kasvanut sisään johdattelemisen ideologiaan ja vaatii pitkän tien ja kokemuksen, että pystyy aidosti päästämään siitä irti myös intuition tasolla. Tällainen aito ajatusmaailman rikkaus ei jää yleensä asiakkaalta huomaamatta ja se aiheuttaa tervettä hämmennystä. Asiakas johtaa matkaansa ja välillä käy niin, että hän alkaa johdattamaan työntekijää suuntaan, johon häntä ei ole enää edes alitajuisesti johdateltu. ”*Etkö sä nyt tajua, että hoitoonhan mun pitäisi mennä...?*” Asiakas muuttuu asiakkaasta asiantuntijaksi.

Intuitiolla on muutenkin suuri merkitys kohtaamiseen pohjautuvassa työssä. Kaikki asiat eivät näy, eikä kaikkea voi päätellä. Intuitiivisesti ihminen pystyy käsittelemään useita tietoja rinnakkain ja toisistaan riippumattomasti. Intuition huomioimisessa tietty herkkyys on etu. Herkkä työntekijä aistii helpommin hienovaraisia signaaleja ja huomaa muutoksia ja vaihtelua ympärillään. (Raami, 2016.) Vankilamaailmassa intuition hyödyntäminen on eduksi, koska vankien välisestä vuorovaikutuksesta heijastuu usein pohjavireitä, joihin ei pelkällä päättelykyvyllä pääse kiinni. Mikäli työntekijällä on kykyä käyttää hienovaraista intuitiota, hän saattaa tavoittaa jotain olennaista vankien välisestä vuorovaikutuksesta. Myös yksilötapaamisilla intuition herkkyys saattaa johdattaa sellaisiin aiheisiin, mitkä muuten jäisivät käsittelemättä.

Raskainta lyhytaikaisvankien kanssa työskentelyssä on työskentelyn epämääräisyyden ja ns. tuloksettomuuden sietäminen. Muutoksia ei näy lyhyellä aikavälillä, monesti ei pidemmälläkään. Tämä asettaa työntekijälle haasteita löytää ne piilovaikutteet, jotka eivät aina näy perinteisen tuloksellisina. Työntekijällä ei ole mahdollisuutta tietää, mitä asiakkaan elämä olisi ilman hänen kanssaan tehtyä työtä. Siksi työntekijä ei voi kiintyä omaan ajatukseensa muutoksesta ja suunnitelmasta, vaan hänen täytyy osata päästää siitä irti.

Työntekijän tehtävänä on tukea asiakkaan herännyttä motivaatiota. Tässä asiakas tarvitsee kokemusta siitä, ettei tavoitetta ole saneltu ulkopuolelta vaan asiakas on päätenyt tavoitteeseen itse. Tavoitteen tulee tuntua asiakkaalle tärkeältä ja olla hänelle merkityksellinen, sellainen, josta hän voi ajatella hyötyvänsä tai tuottaa sen avulla iloa muille. (Ahola ym., 2015.) Ihmisellä on yleisesti luontaisia taipumuksia motivoitua, mutta motivaation ylläpitäminen ja parantaminen vaatii tukevia olosuhteita, koska se voi helposti säröillä ei-tukevissa olosuhteissa. Tämän vuoksi itsemääräämisen teoriassa keskitytään tutkimaan ja vahvistamaan niitä synnynnäisiä taipumuksia, jotka herättävät ja ylläpitävät motivaatiota. Optimaaliset haasteet, tehokkuutta edistävä palaute sekä vapautuminen halveksuvasta palautteesta helpottavat sisäistä motivaatiota. Konkreettisten etujen lisäksi on myös havaittu, että uhat määräajat, direktiivit, painostetut arvioinnit ja asetetut tavoitteet vähentävät luontaista motivaatiota, koska ne johtavat kohti ulkoista koettua syy-yhteyttä. Sen sijaan omat valinnat, tunteiden tunnustamisen ja mahdollisuudet itsensä ohjaamiseen parantavat sisäistä motivaatiota, koska ne antavat ihmisille suuremman itsenäisyyden tunteen. (Ryan ym., 2000.)

Motivaation katsotaan usein olevan kiinteä ja sisäinen osa asiakasta. Asiakas voidaan leimata ”ei-motivoituneeksi” tai ”haluttomaksi muuttua” ja tästä saattaa muodostua itseään toteuttava profetia, joka luo negatiivia odotuksia ja kertoo hyvin vähän potentiaalisista ratkaisuista. Ne antavat hyvin vähän tietoa mihin asiakas on todellisuudessa motivoitunut ja mitä asiakkaat ovat valmiita muuttamaan omassa elämässään. (Sharry, 2007.)

Usein rikostaustaiset eivät ole tottuneet onnistumisen kokemuksiin ja onnistuminen saattaa tuntua jopa pelottavalta. Motivaation ylläpitämiseen vaaditaan kuitenkin onnistumisen kokemuksia, joista asiakas voi huomata edistyvänsä asetetun tavoitteen suuntaan. Pienetkin edistysaskeleet ovat tärkeitä ja niistä voi saada vahvistusta sille, että asiakas on oikealla tiellä kohti asettamaansa päämäärää. (Ahola ym., 2015.) Suuri merkitys on myös sillä, kuinka asiakas näkee itsensä ja mitä taitoja hänellä on arvioida todellisia valmiuksiaan. Hän voi opetella katsomaan itseään eri tavalla uudesta näkökulmasta, mikä vaikuttaa vahvistavasti myös motivaatioon.

2.6.3 Asiakaslähtöisyys

Asiakaslähtöisyys syntyy oletuksesta, että asiakas on aktiivinen toimija passiivisen palvelunkäyttäjän sijaan. Se keskittyy asiakkaiden omiin tarpeisiin ja antaa heidän tarpeidensa ja kykijensä ohjata työskentelyä. Työntekijän tehtävänä on varmistaa, että tekniikat mahdollistavat sekä yhteistyön että yksilöllisyyden. (Tranter, 2009.) Kaikki ajattelu ja toimet perustuvat siihen, mikä on tärkeää asiakkaalle hänen omasta näkökulmastaan ja myötävaikuttaa osallisuuden kokemukseen yhteiskunnassa. Asiakkaita ei vain yksinkertaisesti sijoiteta olemassa oleviin palveluihin ja odoteta mukautuvan niihin, vaan pikemminkin palvelu pyrkii sopeutu-

maan ihmiseen. Asiakaslähtöiset lähestymistavat eivät rajoitu valtavirran asiantuntijapalveluihin, vaan valtuuttavat organisaatiot ja yhteisöt toimimaan laajemmin tukeakseen ja helpottaakseen asiakkaan elämää. (Person centred practise approach) Uudet osaamiset ja kohdennetut prosessit organisaatioissa ja alojen välillä ovat ratkaisevan tärkeitä työskentelyn laadun ja tehokkuuden kehittämässä. Asiaankuuluvilla asenteilla, käytännön taidoilla ja oteuilla vastuilla on tärkeä rooli asiakaskeskeisen hoidon rakentamisessa. (Nummela ym., 2019.)

Asiakaslähtöisyyttä voidaan tarkastella myös filosofiana, tapana ajatella. Siihen liittyy katseleminen, kuunteleminen ja tukeminen. Tavoitteena on huomioida asiakkaan vahvuudet, kyvyt, toiveet ja etusija tehdä päätöksiä siitä, mikä on mielekästä elämää juuri hänelle. Asiakaslähtöisen ajattelun tulee olla toiminnan perusta ja se auttaa meitä työntekijöitä ymmärtämään ja yhdistämään yhteiskuntaa. Asiakaslähtöisyyttä voidaan ajatella perusteoriaksi ihmisille, jotka työskentelevät ihmisten kanssa. (Person centred practise approach)

Myös uudessa hallitusohjelmassa 2019 asiakaskeskeisyys nostetaan yhdeksi tulevien sosiaali- ja terveyskeskusten tavoitteeksi, mikä tarkoittaa, että hyvää johtamista sekä henkilökunnan ammattitaidon kehittymistä ja työhyvinvointia tuetaan. Tavoitteena on myös laajentaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa osana perustyötä. Asiakaslähtöisyyttä on tarkoitus parantaa lisäämällä viikonloppu- ja iltavastaanottoja sekä matalan kynnyksen palvelupisteitä. Uusittua tekniikkaa hyödynnetään ja otetaan käyttöön digitaalisia ja mobiileja palveluratkaisuja. Tavoitteena on myös varmistaa tietovarantojen parempi käyttö sekä kehittää tietojärjestelmiä. (Hallitusohjelma, 2019.)

2.6.3.1 Asiakkaan arvostaminen ja tekniikat

Rikostaustaiset asiakkaat nähdään usein moniongelmaisina ja ulkopuolisina ja osattomina muuhun yhteiskuntaan. Nämä ylläpitävät rikollisen leimaa, joka voi olla jopa pysyvä ja elinikäinen. (Valle, 2014.) Moniongelmaisuus ylläpitää näitä elementtejä ja koska rikoksiin syyllistyy vain pieni osa väestöstämme, tämä joukko erottuu muista. Usein rikostaustainen ihminen saattaa itsekkin leimata itsensä pelkäksi rikolliseksi, jonka ei ole mahdollista saavuttaa elämässään mitään. (Lampainen ym., 2017.) Tästä syystä työntekijän tulee olla erityisen tarkka, ettei hän vahvista omalla suhtautumisellaan tätä leimaa. Myös lyhytaikaisvankien kohdalla on havaittu menneisyyden välttäminen merkitykselliseksi. Mikäli tulevaisuus nähtäisiin samanlaisena kuin menneisyys, ei se välttämättä motivoisi vapautteen eikä siten tukisi myöskään rikokista luopumista. (Kivivuori ym., 2009.)

Työskentely sosiaalialalla saattaa olla joskus raskasta ja siksi ilo ja toivo ovat olleet työssä tärkeitä voimanlähteitä. Ilo ja toivo ruokkivat toisiaan, mutta toivon puuttuessa huumori saattaa kantaa pahimman yli. Tämä on näkökulman vaihtamisen ydintä, jonka kautta monet vaikeatkin asiat voi nähdä huumorin lämpimin silmin. Se on myös yksi parhaista tavoista har-

joittaa omaa uudelleenmäärittelyn kykyään (Mattila, 2011.) Itse koen huumorin työssä jaksamisen elinehdoksi. Huumorintaju voidaan määritellä kyvyksi havaita ristiriitaisuuksia, vapautua niistä tai luoda niitä. Se on myös kykyä nähdä vastoinkäymisessä valoisia puolia ja säilyttää hyvä tunnetila, tai kykyä saada toiset ihmiset hymyilemään ja nauramaan. (Mattila 2011.) Vankilamaailmassa on paljon asioita ja käytänteitä, joita on luonnollista tarkastella huumorin kautta. Näkökulman yllättävä vaihtaminen aiheuttaa yhteistä huvitusta ja saattaa parhaimmillaan muuttaa perinteisen ajattelun tapaa. Mikään ei yhdistä ihmisiä niin hyvin kuin yhteinen jaettu hymy ja yhdessä nauraminen.

Oman työni tavoite on pitkäaikainen työskentely asiakkaan kanssa ja asiakkaan taustalla, kulkea mukana kannattelemassa ja seuraamassa. Tärkeintä on luoda hyvä yhteys ja turvaa asiakkaan matkalle, olla ”majakkana,” vaikka elämä kääntyisikin kaaokseen. Kaikki hyötyvät, jos asiakas kiinnittyy edes johonkin, eikä hän enää pyöri joka paikassa ja samalla ei missään. Tällaista työtä tehdäkseen työntekijälle on olennaista saada kokemus, että hänen työllään on merkitystä, hän voi ”tehdä” merkitystä. (Walsh, 2010)

2.6.3.2 Arvostuksen kokemus

Asiakkuuden olennaisin kokemus on se, että asiakas kokee saavansa arvostusta ja hyväksyntää. Hän kelpaa sellaisena kuin on ja hän ”riittää.” Arvostavassa lähestymistavassa pyritään hyvään tulevaisuuteen ja tutkitaan onnistumisen kokemuksia. Tähän perustuvassa haastattelussa keskeisiä käsitteitä ovat ”arvostava silmä” ja ”arvostava korva.” Kaikissa asioissa, toiminnassa ja ihmisissä on kauneutta ja hyvää, silloin kun niin halutaan nähdä. Jos kiinnitämme huomiota onnistumisiin ja kykyihin, on todellisuutemme vapauttavampi ja energiaa antavampi. (Mannström-Mäkelä ym., 2008.)

Työntekijän roolilla on suuri merkitys, tai enemminkin sillä, että hän osaa päästää roolista irti. Kaarina Mönkkönen nostaa kirjassaan Vuorovaikutus asiakastyössä (2018) esiin käsitteet ”elävä liike ja karnevalisointi.” Nämä kuvaavat sitä tavoitetta, kun työntekijä kohtaa asiakkaan ensisijaisesti ihmisenä, vaikka työskennelläänkin pakotetun muodollisuuden ympäristössä, joka korostaa ihmisen eroja. Vankila on juuri tällainen ympäristö, jossa oma persoonallisuus jätetään usein taka-alalle. Siksi muodottomuuden, elävän liikkeen ja karnevalisoinnin, tuominen vankilamiljööseen voi tuntua asiakkaasta raikkaalta, toiveikkaalta ja lämpoiseltä. Sillä viritetään hyvä lähtökohta pitkälle asiakassuhteelle vapautteen ja sen aiheuttama lämmin tunne muistetaan helpommin myös siviilissä.

2.6.3.3 Digiosallisuuden merkitys

Työntekijän on hyvä olla tavoitettavissa niillä välineillä, joita asiakkaat itse käyttävät. Asiakaslähtöinen palvelu edellyttää, että työntekijät osaavat hyödyntää digitaalisia palveluja ja ohjaavat myös asiakkaat käyttämään niitä. Lehtoaron ym. (2019.) tekemässä tutkimuksessa

sosiaalipalveluiden eniten lisääntyvät osaamistarpeet liittyivät selkeästi sosiaalihuoltolain mukaiseen asiakaslähtöiseen työskentelyyn. Viiden eniten lisääntyvän osaamistarpeen joukossa olivat sähköisten palvelujen ja rakenteisen kirjaamisen lisäksi asiakkaan oman näkemyksen kirjaaminen, asiakkaan tarpeiden laaja-alainen kartoittaminen ja palvelun tavoitteen suunnitteleminen yhdessä asiakkaan kanssa. On tärkeää tunnistaa uudet taidot, joita tarvitaan sellaisten nykyisten puutteiden poistamiseksi, jotka haittaavat integroitumista työskentelyyn. Näistä olennaisin on huono viestintä. (Nummela, 2019.)

Rikostaustaisten digiosallisuus on perinteisesti ollut heikkoa, eikä sen harjoittelu vankiloissa usein onnistu hyvistä toimenpideohjelmista huolimatta. Kriminaalihuollon Tukisäätiössä avattiin vuonna 2018 Hard Luck -nettikahvila, joka rikostaustaisille ja asunnottomille suunnattu päihteetön ja maksuton tila. Hanke on STEA:n rahoittama ja sen toiminta-aika on 2018-2020. Hankkeen tarkoituksena on lisätä vankilasta vapautuvien sekä asunnottomien valmiuksia sähköiseen asiointiin, tukea päihteettömään ja rikoksettomaan elämään sekä lisätä asiakkaiden osallisuuden ja elämänhallinnan kokemusta. Hard Luckissa asiakas saa ohjaajilta yksilöllistä ohjausta sähköiseen virastoasiointiin, kuten toimeentulon ja asunnon sähköiseen hakemiseen sekä tietokoneen käytön perusteiden harjoitteluun. (Hard Luck-nettikahvila)

Hard Luckin tavoitteena tehdä tietokoneen ja sähköisen asioinnin käyttö tutuksi nykyisessä nettimaailmasta syrjään jääneille henkilöille, kuten rikostaustaisille ja asunnottomille. Tällä kasvatetaan asiakkaiden itseluottamusta, osaamista ja kiinnostuksen kasvattamista tietokoneella toimimiseen ja netissä asioimiseen. Tavoitteena on lisätä asiakkaiden yhteiskuntaan kuulumisen ja osallisuuden tuntemuksia. Digiosaamisen tukemisella lisätään myös spontaania vapaaehtoistoimintaa kannustamalla rikostaustaisia tai muita yhteiskunnan marginaalissa olevia auttamaan toisiaan verkkopalveluissa. (Hard Luck- nettikahvilan toimintasuunnitelma, 2019.)

Hard Luck - nettikahvila on ollut hyvänä tukena sekä asiakkaille, mutta myös meille työntekijöille, jotta rohkaistuisimme ottamaan käyttöön erilaisia nykyaikaan paremmin istuvia viestintäkanavia. Asiakkaiden puhelimet katoavat, numerot vaihtuvat ja heitä on sen jälkeen usein mahdoton tavoittaa. Heillä ei välttämättä ole puheaikaa, joten perinteinen yhteydenpito voi olla haastavaa. Työmme on toki rajattava työaikaan ja työvälineisiin, mutta joustavat ja monipuoliset tavat pitää yhteyttä madaltavat kynnyksiä. Työssäni olen huomannut tapoja, joilla saan helposti ja luontevasti yhteyden asiakkaisiin, jotka olisivat muuten kadonneet. Facebook ja messenger ovat olleet tässä suhteessa toimivia, ja ilmainen, tapa pitää yhteyttä. Myös asiakkaiden some-päivitykset saattavat kertoa heidän tilanteestaan, vaikka asiakasta ei ole muuten saatu kiinni. Asiakas saattaa tykkäillä työntekijän työprofiilin päivityksistä ja saada kokemuksen, että työntekijä on mukana jollain tavalla hänenkin elämässään. Tämä voi olla hyvänä pohjana vastavuoroisemmalle työkulttuurille. Myös Whatsapp näkyy asiakkaiden viestinnässä, koska sekin on ilmaista viestintää. Erilaiset viestimet ovat nykypäivän kevyempää tapaa pitää

yhteyttä ja vaikka niissä on meille työntekijöille myös uudenlaisia haasteita, sen kautta on helpompaa vahvistaa sidettä asiakkaaseen. Koen sen sopivan hyvin etenkin juuri tämänkaltaiseen ”epämääräisempään” työmuotoon.

2.6.3.4 Luottamuksen rakentaminen

Lari Miikkulainen (2012.) avaa Arjen taidot- tietopankissa Chris Trotterin kehittämää pro-social modelling- menetelmää, jonka avulla sosiaalisesti myönteistä ajattelua ja toimintaa vahvistetaan työntekijän ja rikoksesta tuomitun välisessä vuorovaikutuksessa. Se perustuu ajatukseen, että työntekijä toimii aina omalla käytöksellään mallina vangille/asiakkaalle. Tämän takia on tärkeää, että työntekijä kohtelee tuomittua kunnioittavasti, koska sillä vahvistetaan tuomitun itsekunnioitusta. Pro-social modelling-menetelmä kuulostaa helpolta ja sellaiselta, mitä monet tekevät jo valmiiksi ”luonnostaan”, mutta metodin siitä tekee järjestelmällisyys ja tietoisuus omasta roolista. Työntekijältä tällaisen roolin ottaminen vaatii paljon kärsivällisyyttä.

Kun luottamussuhde on ensin rakennettu hyväksi, on helpommin oikeutus ottaa kantaa asioihin ja tätä ei koeta uhkaksi. Luottamussuhde tarkoittaa, että asiakas uskaltaa kertoa tilanteista itselleen epäedullisellakin tavalla. Työskentelyyn tarvitaan riittävä yhteisymmärrys ja jonkin uuden alueen löytyminen osapuolten välille. Yhteiset hämmästyksen hetket vahvistavat suhdetta ja siihen voidaan asettua niin, että syntyy yhteisiä oivalluksia. Asiakkaalle pitää myös osata jättää ”viimeisen metrin oikeus” tehdä valinta, jonka olemassaolo määrittää asiakassuhteen. (Mönkkönen, 2018)

Asiakkaat ovat joskus taitavia pelaamaan, koska vankilaympäristö on siihen jo lähtökohtaisesti altis. He osaavat sanoa niitä asioita, joita työntekijät perinteisesti haluavat kuulla. Kuntoutuspelit luovat työskentelyyn haitallista ristiriitaa, mikäli molemmilla on oma päämäärä, joka ei yhtenäisty. (Mönkkönen, 2018) Toimivaan työskentelyyn vaaditaan yhteistyötä, yhteinen päämäärä, jonka saavuttamiseksi luodaan työnjako ja yhteistä ymmärrystä siitä, miten päämäärän saavuttamiseksi kannattaa edetä.

2.6.3.5 Vastoinkäymisten merkitys toipumiselle

Päihteet ovat suurin ongelma lähes jokaisella asiakkaallani. Vankilassa he ovat enimmäkseen selvin päin ja paremmassa kunnossa kuin aikoihin. Vankilassa motivaatio on helpompi rakentaa, mutta todellinen muutosmotivaatio punnitaan vapautumisen jälkeen. Suurimpia ongelmia päihderiippuvuudesta toipumisessa on ”retkahtaminen” eli paluu alkoholin, huumeiden tai lääkkeiden käyttöön sen jälkeen, kun on ollut pitkän tai lyhyen ajan ilman näitä aineita. Retkahtaminen on mahdollista riippumatta siitä, miten pitkään asiakas on ollut raittiina. Toipumissuunnitelman tulisi sisältää retkahdusprosessin tutkimista ja sellaista suunnittelua, joka

auttaa estämään retkahduksen, jos varoittavia merkkejä alkaa ilmetä. Toipuminen on päivittäinen prosessi. (Holmberg ym. 2008.)

Moni asiakas retkahtaa heti vapauduttuaan ja se koetaan usein lannistavana. Sen uskotaan merkitsevän paluuta entiseen. Retkahdukset ovat kuitenkin osa toipumista ja niitä saattaa tulla useampikin. Lyhytterapeuttisella näkökulmalla voidaan usein osoittaa, että tämänkertainen retkahtaminen poikkeaa jollakin oleellisella tavalla aikaisemmasta päihteiden käytöstä. Huomio kiinnitetään eroavaisuuksiin ja poikkeamiin aikaisemman ja nykyisen käytön suhteen. Asiakasta autetaan näkemään mitä edistystä on tapahtunut tilapäisestä retkahtamisesta huolimatta. (Ahola ym., 2014.) Retkahtamisen voi näin nähdä myös mahdollisuutena oppia uutta. Jokainen kerta on askel eteenpäin, harjoituskerta onnistumisen suuntaan.

Epäonnistumista suurempana pelkona asiakkailla on usein ns. onnistumisen pelko. Pelko on hyvää tarkoitusta palveleva mielen mekanismi, johon vaikuttaa niin persoonallisuus, kokemukset, kuin oma asennekin. Epäilyttävässä tilanteessa, vieraassa paikassa tai vaikka rotkon reunalla on syytäkin tuntea pelkoa. Pelko saa olemaan varovainen, ja se on meille suojaksi. Jos pelko alkaa tuntua ylivoimaiselta, sitä pitäisi tietoisesti työstää, eikä vain jäädä pelon vangiksi. (Hyvä terveys, 2018.) Asiakkaat ovat usein tottuneet epäonnistumaan, se on heille tuttua ja turvallista, niin on aina käynyt. Jos he yllättäen löytävätkin uusia näköaloja ja alkavat rakentaa uudenlaista elämää, se voi olla pelottava kokemus. Asiakas ei ole tottunut, että kaikki on hyvin, asiat järjestyvät. Se ei ole normaalia ja voi tuntua uhkalta kaikelle sille, miten asiakas on koko maailmansa aikaisemmin nähnyt. Se myös nostaa painetta epäonnistumiselle, koska *”ainahan mä lopulta kaiken sössin.”* nyt on vain paljon enemmän menetettävää kuin aikaisemmin. Siksi onnistumisen pelkoa on purettava rauhassa, askel askeleelta.

Myös retkahtamista ja epäonnistumisia käsitellessä on hyvä käyttää vahvistavaa puhetapaa, eikä keskustelua tarvitse strukturoida valmista käsikirjoitusta seuraten. Jos työntekijä uskalltaa kuunnella asiakkaan tarpeita, hän voi improvisoida ja reagoida kulloiseenkin tilanteeseen niin, että reaktiot istuvat mahdollisimman hyvin keskustelun yllättäviin ja vaikeasti ennustettaviin käänteisiin. (Cauffman, 2017) Cauffman kuvaa ratkaisukeskeistä työskentelytapaa kuin tangoksi, jossa on seitsemän perusaskelta. Jokainen valmennustangon askel on aktiivinen liiketapa, jonka työntekijä tekee yhdessä asiakkaan kanssa. Näitä erilaisia ratkaisutangon seitsemän perusaskelen yhdistelmiä on Cauffmanin mukaan loputon määrä. Työntekijän (valmentajan) valitsema tanssiaskelten järjestys on kokonaan kiinni siitä, mikä valmentajasta vaikuttaa hyödyllisimmältä kullakin hetkellä. Joskus tanssissa käytetään vain muutamaa perusaskelta, mutta yhtä lailla voidaan käyttää niitä kaikkia tai tehdä niistä luovia yhdistelmiä. Tämä edellyttää työntekijältä kokemusta ja uskallusta heittäytyä ja rikkoa perinteisiä sosiaalityön kaavoja.

2.7 Good Lives Model (GLM)

GLM on rikosseuraamusalan voimavarakeskeinen viitekehys ja käytän sitä työssäni sovelletusti. Sen tarkoituksena on ohjata rikosentekijöiden parissa tehtävää kuntoutustyötä ja sitä käytetään myös erilaisissa ohjelmissa, esim. seksuaalirikollisille suunnatussa Uusi Suunta-ohjelmassa. Kuntoutuksen keskiöön asetetaan asiakkaiden omat, yksilölliset mielenkiinnon kohteet, sekä heidän kykynsä ja tavoitteensa. (Purvis ym., 2011.) Rikostaustaisille pyritään sen avulla luomaan ajattelumalleja, joilla hän voi tavoitella inhimillisiä perushyveitä kuten ihmissuhteita ja osaamista. Kuntoutusnäkökulma on holistista ja alleviivaa ”itsen uudelleenrakentamista.” (Laine, 2015.)

GLM:n perusajatuksena on, että ihmisen toiminta on aktiivista ja päämäärähakuista ja sitä ohjaa yksitoista ensisijaista tarvetta (primary human goods). Näitä ovat mielekäs elämä (ml. terve elämä ja toimintakyky), tietämys (knowledge), pärjääminen harrastuksissa ja vapaa-ajan toiminnoissa (excellence in play), pärjääminen työssä (excellence in work), autonomia ja itsemääräytyneisyys (excellence in agency), sisäinen rauha (inner peace), ihmissuhteet/yhteiskuuluvuus (friendship), yhteisöllisyys (community), henkisyys (spirituality), onnellisuus ja mielihyvä (happiness), luovuus (creativity) (Tyni, 2013.) Tässä mallissa rikollinen käyttäytyminen esittäytyy esteenä, joka rajoittaa asiakkaan mahdollisuutta saavuttaa mielekästä elämää. Kohdistamalla kuntoutus osallistavasti suoraan niihin eri osa-alueiden tarpeisiin, jotka asiakas itse kokee puutteellisiksi, on myös hänen oma sitoutumisensa kuntoutukseen todennäköistä. (Prescott, 2013.)

Hyvää elämää kuvataan myös Mattilan ja Aarnisaloon kirjassa ”Onnen taidot” (2012). Kirjassa tiivistetään Sonia Lyubomirskyn (2007) määrittelemät erittäin onnellisten ihmisten yhteisiä piirteitä; heillä on läheiset perhesuhteet, he ovat kiitollisia ja ensimmäisinä auttamassa tarvitsevia, he ovat optimistisia, osaavat nauttia elämän nautinnoista ja nykyhetkestä, liikkuvat säännöllisesti, ovat syvästi sitoutuneita elinikäisiin päämääriin ja heillä on paljon selviytymiskykyä. Kirjassa esitetään myös Dienerin ja Seligmanin (2002) tutkimus erittäin onnellisista, joiden yhteinen nimittäjä oli selkeä sosiaalisuus. He olivat yhteisöllisiä ja viettivät vähiten aikaa yksin.

Rikostaustaisilla asiakkailla ja vangeilla on usein oma viiteryhmänsä, joka saattaa olla hyvinkin yhteisöllinen. Heillä saattaa olla elämässään onnellisuuteen liittyviä tekijöitä, mutta heidän yhteisönsä ovat usein kallellaan ns. väärään suuntaan; rikoksiin, päihteisiin ja hyötyyn. Nämä eivät lisää onnellisuutta. Kuinka paljon olisi mahdollista vahvistaa yhteisöllisyyden kokemusta, mikäli yhteisö muodostuisikin ihmisistä, joiden tavoitteet olisivat samansuuntaiset myös hyvään? Tähän problematiikkaan perustuu mm. NA/AA-toiminta, josta on mahdollista löytää vertaisuutta ja yhteisöllisyyttä usein sijainnista tai vuorokaudenajasta riippumatta. Näiden ainutlaatuisten etujen vuoksi ohjaan asiakkaita kaikenlaiseen vertaistukeen, mikäli heiltä löytyy siihen pienintäkään motivaatiota.

3 Lyhytaikaisvankien kanssa tehtävän työn nykyinen malli ja lähtökohdat

3.1 Työn sisältö ja menetelmät

Olen työskennellyt Kriminaalihuollon Tukisäätiössä asumiseen liittyvissä tehtävissä vuodesta 2005 alkaen ja toiminut vuodesta 2008 valtakunnallisena asumispalvelukoordinaattorina, jonka tehtävänä on keskittyä vapautuvien vankien asumisen haasteisiin. Kyseinen asumispalveluohjauksen hanke on tarkoitettu vapautuville vangeille ja muille Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaille, jotka ovat asunnottomia, elävät ilman pysyvää asuntoa tai tarvitsevat apua asumiseen liittyvissä asioissa. Hankkeen kokemusten mukaan yhteydenotot ovat kuitenkin lisääntyneet paljon myös ympäristökunnista, koska vapautuvan omassa pienessä kunnassa ei välttämättä ole tarjolla mitään asumispalvelua. Usein asiakasta jopa ohjataan hienovaraisesti muihin kuntiin, eivätkä kuntalaisen lakisääteiset palvelut toteudu omassa kotikunnassa. (STEA TVS-raportointi, 2016.)

Asumispalveluohjauksen tarkoituksena on löytää asiakkaan tarpeita vastaava asumismuoto, jossa asuminen voi onnistua. Asiakkaalla voi myös olla jo olemassa oleva asunto, mutta hän on menettämässä sen. Tavoitteena on vähentää epäonnistuneita asumissijoituksia ja ohjata asiakas tarpeen mukaisen tuen ja palveluiden piiriin. Asumispalvelukoordinaattorina toimin vankilan, vangin kotikunnan sekä järjestöjen välisenä palveluohjaajana ja asiantuntijalinkkinä. Toiminnan tehtävänä on rakentaa tarpeenmukaisia ja toimivia asumisen tukipolkuja ja -verkostoja vankilasta vapautteen eri osapuolten yhteistyöllä sekä vähentää epäonnistuneiden asumissijoitusten määrää. Rikostaustaisille asiakkaille tarkoitettu valtakunnallinen asumispalveluohjaus on Suomessa ainoa laatuaan. Asumispalveluohjaus toteutetaan Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (STEA) kohdennetulla toiminta-avustuksella ja hankkeesta toteutetaan säännöllisesti kaikki STEAn edellyttämät raportointikäytännöt. (STEA TVS-raportointi, 2016.)

Asiakas voi hakeutua asumispalveluohjauksen asiakkaaksi joko itse, jonkun läheisen tai yhteistyökumppanien kautta. Hänen elämäntilannettaan arvioidaan yhdessä hänen verkostonsa kanssa. Sopivan asunnon tai asumismuodon löytymiseen vaikuttavat asiakkaan elämäntilanne, mahdolliset päihde- ja mielenterveysongelmat, aikaisempi asumishistoria tai merkinnät luottotiedoissa. Asumispalveluohjaus pitää sisällään tapaamisia, asumisvaihtoehtojen selvittämistä, yhteistyötä asiakkaan sosiaalityöntekijän kanssa sekä tarvittaessa hoitovaihtoehtojen selvittämistä.

Vuoden 2016 alusta osaa työstäni Säätiön asumispalvelukoordinaattorina kohdennettiin lyhytaikaisvankeihin. Helsingin vankilan Lyhytaikaisvankien osastolla oli juuri aikaisemmin kehi-

tetty työmallia tämän vankiryhmän rangaistuksenaikaiseen vaikuttamiseen juuri tämän asiakunnan osalta. Tämä loi luonnollisen kanavan toimivaan yhteistyöhön osaston työntekijöiden kanssa ja siihen kehitettiin yhteistyömalli, jota kuvaan ja tarkastelen tässä opinnäytetyössä tarkemmin. Avaan työtäni poikkeuksellisesti minä-muodossa, koska teen työtä hankkeessa yksin.

Etenkin juuri pääkaupunkiseudulla lyhytaikaisvangit vapautuvat usein suoraan kadulle, jolloin kyse on väliinputoamisesta, palveluiden ulkopuolelle jäämisestä. Koordinaattorina työni keskittyy asumisasioihin, mutta autan, ohjaan ja neuvon tarvittaessa myös muissa asioissa. Minimissään tavoitteena on, että jokaiselle vapautuvalle olisi hänen niin halutessaan tehty kotikunnassaan asumisen arviointi ja hänellä olisi jonopaikka asuntoon tai asumisyksikköön. Käytännössä tapaan asiakasta usein pitkään jo vankilassa, otan hänet asiakkuuteeni ja jatkamme tapaamisia vapautumisen jälkeen. Yhtenä työn sivutuotteena on valmistaa asiakkaita ”asumisen lähettiläiksi” myös vankilan sisäpuolelle. Asukkaiden perehdyttyä yksilötyössä, kursseilla ja ryhmissä asumisen käytäntöihin, he osaavat myös levittää oikeaa tietoa vankitovereilleen. Näin asumistietous leviää tehokkaammin kuin koulutuksella koskaan. Lyhytaikaisvankien osastolla ja sen ulkopuolelle jatkuva työmuoto on koettu hyväksi ja sitä on tarkoitus tutkia ja kehittää jatkossa myös tämän opinnäytetyön kautta.

3.2 Lyhytaikaisvankien osaston toiminta

Helsingin vankilan osasto C4 (Lyva) on keskittynyt lyhytaikaisvankeihin. Osastolla on 22 vankipaikkaa ja keskimääräinen vankeusaika on alle puoli vuotta. Osastolla työskentelee kaksi erityisohjaajaa, jotka vastaavat osaston toimintojen sisällöstä sekä vapautumisen valmistelusta. Osaston erityisohjaajan mukaan osaston kautta kulkee noin 230 - 240 vankia vuodessa, joista noin 80 osallistuu tuomionsa puitteissa Lyva-kurssiin. Asunnottomia on jatkuvasti noin ~70% osaston vangeista. Tarkkoja lukuja on mahdotonta sanoa, koska asunnottomuus on vankitietojärjestelmässä yhä epämääräinen käsite. Henna Jalava on tehnyt vuonna 2018 osaston toiminnasta arviointitutkimuksen (YAMK), joka löytyy Theseuksesta.

Erityisohjaajat tekevät kanssani tiivistä yhteistyötä. Käyn osastolla säännöllisesti pitämässä koko osaston yleisiä ryhmiä. Ryhmien pohjalta varaan aikoja yksilövastaanoitoille, jonka kautta on mahdollista luoda pidempiaikaiset yhteistyösuunnitelmat vapautumisen jälkeiselle ajalle. Osallistun myös osaston toteuttamalle Lyva-kurssin asumisen viikoille joka kuukausi. Yhteistyö vankilan kanssa on kokonaisvaltaista ja sen tarkoituksena on luoda jatkuvuutta usein haavoittuvalle siirtymiselle vankilasta siviiliin.

Lyva-kurssi on tarkoitettu lyhytaikaisvangeille, jotka ovat sijoitettuina C4-osastolle. Ryhmämuotoinen vapautumisen valmistelu tehdään yhteistyössä keskeisten ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Osaston erityisohjaajat rekrytoivat osallistujat valmennukseen kunkin yksilöllisen

tilanteen huomioon ottaen. Toinen erityisohjaajista vastaa valmennuksen koordinoinnista ja toimii valmennuksen yhteyshenkilönä. (Nurmiluoto ym., 2017.)

Kuvio 2: Lyva-kurssin neljä osa-alueetta

Lyva-kurssin neljän viikon kokonaisuus jakautuu neljään eri osa-alueeseen. (liite 2) Osa-alueita ovat koulutus ja työllistyminen, hyvinvointi ja terveys, asuminen ja talous, voimavarat ja tulevaisuus. Asumis- ja talousviikon tavoitteena on jakaa tietoa erilaisista asumismuodoista sekä toimeentuloon, velkoihin ja taloudenhallintaan liittyvistä asioista. Viikon aikana pyritään edistämään vankien asunnon saamista tai asunnon säilyttämistä. Lisäksi viikolla käsitellään erilaisia asumismuotoja, vuokralaisen velvollisuuksia ja oikeuksia, KELAn - ja muita tukia sekä sakonmuunto-, velka- ja ulosottoasioita. (Nurmiluoto ym., 2017.) Työssäni osallistun kurssiin pelaamalla vangeille kehittämäni Asumisen monopolipeliä, jonka kautta käsitellään monenlaisia asumiseen liittyviä kysymyksiä pelillisyyden kautta.

Tuomionsa puitteissa vanki voi suorittaa valmennuksesta yhdestä neljään viikkoa. Suurin ryhmän koko on kahdeksan vankia. Ryhmään rekrytoidaan jatkuvasti uusia vankeja siten, että uudet jäsenet ryhmässä aloittavat maanantaisin, kun sinne on vapautunut tilaa. Ryhmä toteutetaan Lyva-osaston ryhmätilassa (D3) kolmesti viikossa. Perjantaisin osastolla on kaikille vangeille avoin info, jossa jokin ulkopuolinen taho esittelee toimintaansa. Lisäksi kurssin osallistujat työstävät itsenäisesti kurssiin liittyviä etätehtäviä. Kurssin loputtua vanki käy läpi sellitehtävät läpi jommankumman erityisohjaajan kanssa ja sopii jatkosta. Jatkosuunnitelmana voi olla esimerkiksi hakeutuminen avotaloon tai koevapauteen tai vaihtoehtoisesti oman vankilan työ / koulutusosastoille. (Nurmiluoto ym., 2017.)

Lyva-kurssin tavoitteita ovat muutosmotivaation herättäminen ja vahvistaminen. Kurssilaisille etsitään keinoja muutoksen tueksi. Ryhmätoiminnan avulla kehitetään sosiaalisia taitoja ja pyritään vahvistamaan pyrkimystä rikoksettomaan elämäntapaan. Tavoitteena on myös löytää palvelujatkumia vankilan ulkopuolelle ja edistää rangaistusajan suunnitelmaan kirjattuja tavoitteita, kuten lisämahdollisuuksia asteittaiseen vapautumiseen. (Nurmiluoto ym., 2017.)

Vangin on tuomionsa puitteissa mahdollista suorittaa kaikki aikaisemmin kuvatut neljä teema-kokonaisuutta. Mikäli vangin tuomio on lyhyempi, hän voi suorittaa neljän viikon valmennuksesta vain osan. Lyva-osaston erityisohjaaja aloittaa ja päättää jokaisen teemaviikon. Erityisohjaaja kerää jatkuvasti palautetta jokaisen viikon päätyttyä kurssin kehittämisen pohjaksi. (Nurmiluoto ym., 2017.)

3.3 Työn merkitys ja yhteistyö

Asuminen koskee jokaista ja asunnon puuttuminen vaikuttaa olennaisesti vahingollisen kierteen syvenemiseen. Tärkeitä asioita on hyvin vaikea hoitaa, mikäli asuu kadulla. Asiakaskunnassani asunnottomuus on valitettavan yleistä ja asuminen ei usein onnistu. Asiakkaat ovat marginaalin marginaalissa ja tarvitsevat vahvoja toimia tilanteen edistämiseksi. Syrjäytyminen aiheuttaa paljon inhimillistä kärsimystä, mutta syrjäytyneiden elämäntilanteen parantuminen vaikuttaa vahvasti myös yhteiskuntaan. Tämän mittakaavan syrjäytyminen on kallista ja se aiheuttaa turvattomuutta, joten on kaikkien etu, että asunnottomuutta hoidetaan aktiivisesti. Työskentely vaatii vahvaa kumppanuutta ja yhteistyötä, joista olennaisimpia ovat vankila ja kunta. Työssäni pyritään asiakkaalle löytämään mahdollisimman tarkoituksenmukainen verkosto, joskin se kokemukseni mukaan on usein haastavaa.

Työskentelytapani hankkeessa on vahvasti persoonaan ja pysyvyyteen perustuvaa. Tämä on sen vahvuus, mutta tekee siitä myös haavoittuvaa. Omalla persoonalla työskenteleminen on sekä helppoa että vaativaa, aina on riski, että työ leimautuu liikaa yhteen työntekijään. Persoonaan perustuva työtapa on kuitenkin toimivaa ja hyödyt peittoavat haitat. Sen avulla voidaan luoda sellaisia asiakassuhteita, joihin etäämmällä viranomaisroolilla ei koskaan päästä. Työni on hyvin pitkäaikaista, se perustuu vahvasti pysyvyyteen ja siihen, että olen asiakkaille olemassa pitkänkin matkaa. Olen tehnyt samaa työtä jo 15 vuotta ja tunnen suuren osan asiakaskunnasta vuosien ajalta. Tässä muuttuvassa toimintaympäristössä pysyvät asiakassuhteet on valitettavan harvinaista, koska vankiloissa ja kunnissa työntekijät vaihtuvat tiuhaan. Siksi on hyvä olla olemassa toimintamuotoja, jotka ovat mahdollisimman rakenteellisia ja pysyviä.

Lyhytaikaisvangit saattavat olla ryhmätilanteissa melko eloisia, joten ryhmät saattavat olla haasteellisia. Yksilötapaamisissa tilan antaminen on helpompaa. Työssäni yhdistyvät myös molemmat vuorovaikutuksen tasot, koska asiakasta tavataan sekä ryhmässä että yksilönä. Vaikka vankilatyössä taustalla ovatkin vankilan raamit ja lähtökohtaiset roolit (työntekijä - rikostaustainen), kohtaaminen tapahtuu ensisijaisesti ihmisenä ihmiselle. Välittävä kohtaaminen vaatii vahvaa ammatillisuutta, jotta voi, osaa ja uskaltaa rikkoa perinteiset roolit. Työntekijän ei tarvitse kiirehtiä määrittelemään asioita ja dominoida tilanteita, tärkeää on antaa asiakkaan löytää keskustelun rytmi itse. (Mönkkönen, 2018)

Työni alkaa jo ennen ensimmäistäkään tapaamista. Vangit ovat kuulleet juttuja, työntekijän näkemistä saatetaan odottaa uteliaisuudella ja muiden, jo asiakassuhteessa olevien, positiivinen suhtautuminen virittää tapaamiseen. Lähtöasetelma on tällöin helpompi, koska suhteen luomista ei tarvitse aloittaa aivan nollasta, vaikka työntekijä ei välttämättä ole vankia vielä koskaan tavannutkaan. Suhtautuminen on varovaisen utelias ja se usein muuttuu jo ensimmäisen ryhmätapaamisen aikana. Vanki saattaa jäädä etäämmälle, moikkaa ehkä nopeasti, mutta tapaamisen edetessä hän usein virkistyy ja innostuu mukaan keskusteluun. Pidemmän aikavälin työskentelytapa tekee työntekijän tutuksi ja helpottaa kiinnittymistä myös jatkossa. Työntekijä tunnetaan, hänellä on jonkinlainen ”maine” ja sen pohjalta on myös helpompi luoda suhdetta, kaikkea ei tarvitse aloittaa aina alusta.

Rikostaustaisten kanssa työskentely vaatii asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltaista kartoittamista, yhteistyötä asiakkaan omaisten, monien viranomais tahojen ja palveluntuottajien kanssa, mutta ennen kaikkea paneutuvaa ja palveluohjauksellisesti suuntautuvaa työtettä. Ammatilliselta edellytetäänkin erityisosaamisen ohella sosiaalisia taitoja, työn eettisten lähtökohtien sisäistämistä, jatkuvaa oppimista sekä rikollisuudesta irrottautumisen prosessia koskevaa ymmärrystä. (Rantanen, 2017)

Nykypäivän sosiaalityö on tulosvaateista ja se näkyy tavoitteiden asettamisessa ja seurannassa. Hankkeessa koen työni enemmän pitkäaikaisena myös vaikuttavuudeltaan. En odota, että asiakkaan elämä muuttuu muutamassa kuukaudessa tai edes vuodessa. Työskentely voi olla pitkä kaari, jossa asiakas saattaa kadota, olla taas vankilassa ja ”pyöröveilla” myös minun asiakkuudessani. Olennaisinta on, että työtä jatketaan niin kauan kuin on tarve. Tämä opettaa suhtautumaan työhön armollisesti ja näkemään sen tuloksellisuuden eri tavalla.

3.4 Läheisten merkitys

Läheiset ovat usein etäänntyneet tai jopa hävinneet asiakkaiden elämästä, monesti pelastaakseen itsensä ja oman elämänsä läheisen syöksykierteeltä. Ainoat läheiset saattavat olla vanhat ystävät, vaihtuvat tyttöystävät, ”luukkukaverit”, eli se maailma, jonka kautta asiakas yleensä vankilaan päätyy. Osalla on perhe. Silloin taustalta usein löytyy pitkämielinen, kaiken nähnyt äiti tai isä, tai lapsia, joita nähdään joskus, usein ei ollenkaan. Tukea elämänmuutokseen ei aina löydy.

Tällaisessa tilanteessa asiakas joutuu luomaan uuden maailman ja läheiset kokonaan alusta, tyhjästä. Onnistumisen ennuste ei yleensä parane, jos asiakas joutuu selviytymään muutoksesta yksin. Parhaiten toipumisessa tällaisessa tilanteessa vaikuttaisivatkin pärjäävän ne, jotka ovat sitoutuneet vertaisryhmiin tai -toimintaan. Näiden toimintojen kautta on mahdollista luoda asiakkaalle uusi toipumista tukeva läheisten piiri, jonka tuella yhteys ehkä vanhoihinkin läheisiin saattaa vielä onnistua.

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

4.1. Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön avulla pyritään selvittämään:

1. millaisiin tarpeisiin lyhytaikaisvanki hakee tukea
2. kuinka tähän vastataan.

Edellä mainittujen lisäksi kiinnostuksen kohteena ovat ratkaisu- ja voimavaralähtöisen ja itsemääräämiseen perustuvan työskentelytavan sisältö ja toimivuus. Työskentelyn kautta haetaan positiivista muutosta asiakkaan elämään ja tätä mitataan asiakasprosessien kautta.

Tässä opinnäytetyössä asiakkaiden prosesseja avataan soveltamalla arviointitutkimuksen periaatteita. Tarkastelun kohteena on Kriminaalihuollon Tukisäätiön asumispalveluohjauksen hankkeen osaprosessi, jonka tavoitteena lyhytaikaisvankien vankila-ajan jälkeiseen asumisen järjestäminen. Tutkimusmenetelmänä on prosessin arviointi, tiedonhankintamenetelmänä dokumenttianalyysi ja analyysimenetelmänä tyypittely. Työmetodi on itsemääräämiseen perustuvaa voimavaraistavuutta ja asiakaslähtöisyyttä, joten työmuotoa peilataan näistä lähtökohdista arvioinnin sekä tyypittelyn kautta. Tutkimusmateriaalina ovat asiakkaiden tunnistamattomaksi riisutut työprosessia kuvaavat kirjaukset (105 asiakasta) vuosilta 2016-2019. Näiden prosessien kautta pyritään vastaamaan määriteltuihin tutkimuskysymyksiin ja avaamaan työmuodon toimivuutta suhteessa asiakkaisiin.

4.2. Arviointitutkimus metodologiana

Arviointitutkimuksen eri suuntauksia on mahdollista erotella tutkijoiden ja lähdeostosten mukaan ja jakaa näitä erilaisiin koulukuntiin ja traditioihin. Joitain peruslottuvuuksia voidaan erottaa, mutta loppujen lopuksi arviointitutkimukset ja niitä koskevat teoriat ovat niin samankaltaisia, että kokonaisjaottelun rakentaminen ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista. Arviointitutkimus muodostaa toimivan areenan soveltavalle sosiaalitieteelle, joka pyrkii ratkaisemaan tärkeitä yhteiskunnallisia kysymyksiä ja ongelmia. Sosiaalitieteelliset teoriat, periaatteet ja menetelmät puolestaan rikastavat evaluaatiotiedettä. On kuitenkin tärkeää erottaa toisistaan arviointia käsittelevät tieteelliset julkaisut ja konkreettinen arviointitutkimusprosessi. (Jokinen, 2017.)

Arviointia voi olla monenlaista ja sitä voidaan lähestyä eri tavoin. Kokeellisessa lähestymistavassa arvioidaan selkeästi toiminnan tuloksia ja vaikutuksia. Kehityksellisen lähestymistavan

eli prosessin arvioinnin mukaan todellisuus on kohderyhmästä riippuen joko mitattavissa olevaa tai tulkinnallista. Arvioija on tyypillisesti ulkopuolinen, mutta toimenpidesuositukset liittyvät siihen keskeisesti. Osallistuva arviointi, eli konstruktivistinen lähestymistapa taas ei usko yhteen objektiiviseen todellisuuteen, jonka arvioija voisi löytää. Siinä arvioijalle muodostuu välittäjän rooli, jonka kautta hän osallistuu siihen, miten todellisuutta määritellään ja voi myös tehdä tulkintaa erilaisista todellisuuksista. Kriittinen lähestymistavan, eli tapauskohtaisen arvioinnin todellisuus on monisyinen, siinä arvioijalla on aktiivinen rooli. Tulkinnallisuus ja pyrkimys tarkkoihin objektiivisiin havaintoihin yhdistyy ja siksi todellisuus on mitattavissa. Arvioijan rooli on selkeästi ulkopuolinen (Aalto-Kallio ym., 2009.)

Tämän opinnäytetyön metodina käytän prosessin formatiivista arviointia, jota on lähestytty arviointikysymysten kautta. Arviointikysymyksiä määrittelevät ne päätökset, joiden tueksi pyritään tuottamaan tietoa. Prosessin arvioinnissa selvitetään yleensä mihin asiakas hakee tukea ja kuinka siihen vastataan. Mitä tapahtuu, kun työtä toteutetaan? Miten sitä toteutetaan? Toimiiko se niin kuin on suunniteltu? Millä lailla työskentelytapa on hyödynnettävissä laajemmin? Tarkoituksenmukaista on myös kartoittaa, ketkä osallistuvat sen toimintaan. (Robson, 2001.)

Prosessien arviointi on yksi sosiaalisen raportoinnin muoto. Sosiaalinen raportoinnin merkitys ja tarve on kasvanut viime vuosina. Sosiaalinen raportointi on ajantasaista, systemaattista ja riippumatonta tiedon tuottamista sosiaalisista rakenteista ja prosesseista, jotka kohdentuvat toisaalta ihmisten hyvinvointiin ja toisaalta sosiaaliseen muutokseen (Heikkilä ym, 2002.) Sosiaalinen raportointi on tiedolla vaikuttamista ja yksi rakenteellisen sosiaalityön keskeinen väline. Sosiaalisen raportoinnin kautta saatua tietoa voidaan hyödyntää sosiaali- ja muita hyvinvointipalveluja kehitettäessä aina kun tehdään niitä koskevia päätöksiä. Se tekee näkyväksi sosiaalihuollon asiakkaiden ongelmia, tarpeita ja vahvuuksia sekä niiden suhteita yhteisöön ja yhteiskuntaan. Sosiaalisen raportoinnin kautta työntekijöiden tieto asiakkaista saadaan hyödynnettyä entistä paremmin. (Helsingin kaupunki, Sosiaalivirasto.)

Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista. Ne ohjaavat asiakkaisiin liittyviä tavoitteellisia toimia ja toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi. Niiden lähtökohtana on sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi muiden toimialojen suunnittelua sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen. (SHL 1301/2014 § 7) Kumuloitua tietoa sosiaalisesta kasvatusta myös ymmärrystä sosiaalityön tietoperustasta. (ProSos)

Arviointia on monenlaista. Sen tavoite voi olla tuotoksessa, tuloksessa tai vaikutuksessa. Tavoite voi olla myös tilivelvollisuus, kehittäminen tai pelkkä tiedontuotanto. Arvioinnin kohde voi olla summatiivinen tai formatiivinen. (Suopajarvi, 2013.) Summatiivinen arviointi perustuu

enemmän vaikutusten arviointiin ja uskottavuuskin näkyy enemmän teknisenä kompetenssina ja puolueettomuutena. Se on jonkin asian arvon tai ansion määrittelyä ja tuottaa tietoa toiminnan ja päätöksenteon pohjaksi. Tarkastelu kohdistuu tavallisesti ihmisiä koskevaan ohjelmaan, innovaatioon, palveluun, projektiin, (uuteen) toimintatapaan, interventioon, politiikkaan jne. Formatiivinen prosessin arviointi puolestaan selkeyttää päämääriä, kerää informaatiota palvelun tai projektin prosesseista ja toteutuksesta, ongelmista ja edistymisestä.

Metodologia on tyypillisesti pääosin kvalitatiivista ja tietoa kerätään usein jatkuvasti. (Seppänen-Järvelä, 2006) Tämä näyttää olevan monesti tarkoituksenmukaisin tapa tavoittaa monimutkainen ja vuolas tapahtumien virta, mitä esiintyy hyvin pienimuotoisessakin ihmisiä koskevassa toiminnassa. Tärkeää olisi kuitenkin tutkia mahdollisuutta kerätä myös kvantitatiivista tietoa, joka voisi auttaa kuvaamaan toimintaa. (Robson, 2001.) Opinnäytetyöni perustuu kvalitatiiviseen prosessien luokitteluun, mutta sen pohjalle on kerätty myös kvantitatiivista tietoa asiakkaiden taustoista.

Prosessin arviointi tukee kehittämistoimintaa ja ohjaa kehittämisen tavoitteiden ja vision suuntaan. Siinä ei katsota yksinomaan tavoitteita vaan toiminnan suhdetta tavoitteisiin ja toiminnan ohjaamista tietoperustalta: valintoja ja perusteluja näkyväksi tekevää. Se sisältää jatkuvaa palautetta ja seuranta ja tuo esille muutosprosessien piirteet, vaiheet ja askelluksen. Arviointi ja oppiminen on yhteistä, keskustelevaa ja valtaistavaa. Arviointien raportointi tapahtuu usein erilaisissa yhteyksissä, pääosin tapaamisissa ja keskusteluissa. Painotus ehdotuksissa perustuu usein muutokseen ja kehitykseen. Arvioijan uskottavuus riippuu usein siitä, kuinka hyvin hän on osoittanut ymmärryksensä palvelusta tai projektista. Prosessiarviointia voi hyödyntää evaluatiiviseen kehittämistyöhön. Kun arviointi on nivottu osaksi kehittämistä, arviointi-interventio on samalla kehittämisinterventio. Dokumentaatio on edellytys siirrettävyydelle ja hyvän käytännön kuvaamiselle. (Seppänen-Järvelä, 2006.)

Arvioinnin voi toteuttaa joko ulkoisena arviointina tai itsearviointina. Vaihtoehdot eivät sulje toisiaan pois ja molemmissa toteutustavoissa on omat hyötynsä. Opinnäytetyöni on itsearviointia asiakasprosessien kautta. Itsearviointi voi olla toiminnassa mukana olevien osallistujien tuottamaa todistusaineistoon ja näyttöön perustuvaa reflektiivistä, systemaattista ja monipuolista arviota omasta toiminnasta, sen mahdollisuuksista, uhista, vahvuuksista ja heikkouksista. Kaikille määritelmille on yhteistä osallisuus eli se, että arvioinnin tekijä on projektin toiminnassa mukana. Itsearviointiin liittyy vahvasti myös oppimisen ja kehittämisen idea. (Suopajarvi, 2013.)

Toteuttaakseen itsearviointia, prosessin on noudatettava arvioinnin peruslähtökohtia. Tiedon keruun tulee olla systemaattista ja kerätty aineisto tulee analysoida. Tuloksia julkistettaessa on kerrottava myös mahdolliset arvioinnin rajoitukset, puutteet ja tuloksiin mahdollisesti vai-

kuttavat sidokset. Siten itsearvioinnin toteuttajan tulee osata arviointikäsitteet sekä perustiedot tutkimuksen tekemisestä. Arvioijan tulee tuntee tutkimusmenetelmiä, aineiston hankinnan periaatteet sekä osata aineiston analysointi ja arviointitutkimuksen raportointi. Itsearviointi vaatii myös ihmissuhdetaitoja ja oman roolin kriittistä pohdintaa. (Robson 2001; Virtanen 2001 ks. Suopajärvi, 2013.).

Alussa on tärkeää määritellä, mitä arvioinnilta odotetaan. Yleiset arvioinnin kysymykset määrittelevät, mitä tarjotaan, mitä ehkä todella tarvitaan tai kuinka toimintatapoja parannetaan. Mitä asiakkaalle tapahtuu, kun hän osallistuu projektiin, millaisia vaikutuksia uudella toimintatavalla on. Arvioinnin toteuttamisen lähtökohtana on selvyys peruskysymyksistä, miksi arviointi tehdään ja mikä on sen tarve. Olennaista ovat myös arvioinnin hyödyntäminen, mihin sitä käytetään ja kuka sitä käyttää. (Seppänen-Järvelä, 2006.)

Prosessiarvioinnin haasteina voi pitää sen vaikutelmanvaraisuutta ja luotettavuutta. Aineisto on hyödynnettävä hyvin ja tehtävä sen pohjalta esiin nousevat johtopäätökset. Jälkikäteen tarkasteluun joutuvat usein myös arvioinnin rehellisyys ja realismisuus. Arviointi ja kehittäminen kulkevat rinnakkain. Siihen vaikuttavat tekijöiden ja esimerkiksi sidosryhmien erilaiset roolit sekä halukkuus tarttua asioihin ja muuttaa niitä. Näiden lisäksi huolellinen raportointi on kuitenkin kaiken arvioinnin pohja, jonka puuttuessa arviointikin jää helposti ohueksi. (Seppänen-Järvelä, 2006.)

Arvioinnin pitäisi olla aina hyödyllistä ja palvella toimintaa. On kaikkien edun mukaista, että arviointi kiinnittyy luonnollisena osana hankkeisiin, ohjelmiin ja toimintaan alusta lähtien, jolloin siihen varatut resurssit voidaan käyttää täysimääräisesti. Suunnittelun ja arvioinnin yhteys on tiivis ja katkaisematon. Arvioinnin tehtävänä on hyödyttää käytäntöä ja käytäntö puolestaan hyödyttää arvioinnin kehittämistä. Tämän lisäksi arviointi on palkitsevaa ja opettavaista. Sen avulla saadaan näkyväksi onnistumiset ja kehittämiskohteet, joiden pohjalta toimintaa on mahdollista kehittää yhä paremmaksi. Arviointia ei pidä tehdä turhan hankalaksi ja vaikeaksi. Erilaisten työmenetelmien on tarkoitus auttaa ja helpottaa arviointia, mutta työmenetelmät eivät saa olla prosessin arvioinnin pääasia. (Aalto-Kallio ym. 2009.)

Tulevaisuudessa tulee ymmärtää laadullisen aineiston arvo muuttuvassa toimintaympäristössä. Kaikkea ei voi mitata, joten laadullisen aineiston avulla heikot signaalit saadaan paremmin esille kuin määrällisellä aineistolla. Laadullinen aineistonkeruu mahdollistaa myös arvioitavan kohderyhmän paremmat osallisuus- ja osallistumismahdollisuudet. (Aalto-Kallio ym. 2009.)

4.3 Asumispalveluohjauksen hankekokonaisuus ja muu arviointityö

Tämä lyhytaikaisvankeihin keskittyvä työskentely on lähtenyt asiakkaiden ja Rikosseuraamuslaitosten tarpeesta löytää vastauksia lyhytaikaisvankien problematiikkaan. Tässä opinnäytetyössä arvioidaan, vastaako tämä työmalli asiakkaiden tarpeisiin ja miten he ovat työskentelyssään edenneet. Erityisesti tieto ja ymmärrys konkreettisesta toiminnasta voi auttaa selittämään, miksi tavoitteita ei ehkä saavuteta tai minkälaisilla asioilla on ollut odottamattomia vaikutuksia. (Robson, 2001).

Opinnäytetyöni kohdistuu lyhytaikaisvankeihin ja Helsingin vankilan lyhytaikaisosastolta (Lyva) alkavaan pitkäaikaiseen työskentelyyn, mikä jatkuu asiakkaiden vapauduttua. Kokonaisuudessaan asumispalvelukoordinaattorin työnkuva ja hanke kokonaisuudessaan kattaa kuitenkin paljon muutakin kuin tässä opinnäytetyössä käsitellyn työmuodon. Työ sisältää verkostotyötä sekä muuta asiakastyötä ja siihen kuuluu olennaisena osana myös säännöllinen raportointi.

Kuvio 3: Asumispalveluohjauksen hankekokonaisuus

Tämä opinnäytetyö perustuu asiakkaiden dokumentoituihin prosesseihin ja niiden arviointiin. Asiakasprosessien laajuuden vuoksi hankkeessa toteutettavat muut asiakaslähtöiset arviointitavat on rajattu opinnäytetyön ulkopuolelle. Asumispalveluohjauksen hanke on vuonna 2008 STEAn rahoituksella alkanut työkokonaisuus ja minä olen sen ainoa työntekijä. Opinnäytetyön arvioinnin kohteena oleva lyhytaikaisvankien osuus liitettiin siihen vuonna 2016. Koko hankkeen arviointityö on kokonaisuudessaan kattavaa ja painottuu erityisesti asiakkailta kerättyyn säännölliseen palautteeseen. Palaute painottuu työn merkityksen arviointiin. Asumispalveluohjauksen hankkeessa arvioinnin tarkoitus on tehdä näkyväksi työn merkittävyyttä niin pitkälle kuin se on mahdollista ja työtä arvioidaan hankkimalla palautetta asiakkailta ja yhteistyökumppaneilta.

<p>Asiakkaat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - välitön palaute - syvemmät haastattelut 	<p>Välitön palaute kerätään anonyymisti kysymyslappuun suoraan kirjekuoreen.</p> <p>Syvemmän haastattelun tekee jokin ulkopuolinen taho ja tavoitteena saada tarkempia huomioita työn kehittämisen tueksi.</p>
<p>Yhteistyökumppanit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - välitön palaute - syvemmät haastattelut 	<p>Välitön palaute kerätään anonyymisti kysymyslappuun suoraan kirjekuoreen.</p> <p>Syvemmän haastattelun tekee jokin ulkopuolinen taho ja tavoitteena saada tarkempia huomioita työn kehittämisen tueksi.</p>
<p>Lyva-kurssien palaute</p>	<p>Vankila kerää palautteen, tavoitteena saada tietoa kurssin onnistumisesta ja kehittämiskohteista vankien näkökulmasta.</p>
<p>Asumisen yhteistyöpäivän palaute</p>	<p>Tavoite saada arviota vuosittain järjestetyn asumisen yhteistyöpäivän onnistumisesta sekä kerätä kehittämissideoita seuraaville päiville.</p>
<p>Puheluotanta</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaksi viikkoa 	<p>Tavoitteena kerätä välitöntä palautetta puhelimitse lähestyviltä ja varmistaa, saavatko he puhelun aikana kaiken tarvitsemansa tiedon.</p>
<p>Säätiön asiakasraatitoiminta</p>	<p>Tavoitteena saada asiakkaiden arviota säätiön eri palvelujen toiminnasta niiden kehittämisen pohjaksi.</p>

Kuvio 4: Asumispalveluohjauksen hankkeen erilaiset palautekanavat

Asiakkailta ja yhteistyökumppaneilta kerätään ns. välitöntä palautetta. Näitä ovat nopeat kyselylomakkeet aina ryhmien ja infojen jälkeen. Lomakkeiden kysymykset pyrkivät kartoittamaan heidän kokemustaan kyseisen tapaamisen jälkeen ja työn yleistä merkitystä vapautuvien vankien elämään; kuinka merkittävänä asiakkaat ja yhteistyökumppanit pitävät tietoa asumisen asioista ja kuinka hyvin se heidän kohdallaan toteutui. Palautekyselyjen lisäksi sekä asiakkaista, että yhteistyökumppaneista on tehty kaksi syvempää haastattelua joka vuosi.

Lyhytaikaisosastolla pidettävästä Lyva-kurssista kerätään palautetta vielä erikseen. Palautetta kerätään myös joka syksy järjestettävästä asumisen yhteistyöpäivästä. Tämän lisäksi koordinaattori tekee parin viikon puheluotantaa, jossa soittajilta kysytään palautetta saamastaan avusta. Säätiöllä on käynnistetty asiakasraatitoiminta, jonka palautetta hyödynnetään toiminnan kehittämässä. Arvioinnin tuloksia hyödynnetään raportoinnissa sekä työn kehittämisen näkökulmasta.

Hanke on toiminut jo kymmenen vuotta, joten vuosittainen vertailu, työn muotoutuminen ja kehittyminen on mahdollista havainnollistaa säännöllisten raporttien perusteella. Vaikka raportointia tehdään pääosin rahoittajan toivomuksesta, sen hyödyt näkyvät myös työn ymmärtämisessä. Asiakaslähtöisyys näkyy vahvasti olemassa olevissa palautekanavissa ja siksi tämän opinnäytetyön pohjana käytetään vain aineiston kolmen vuoden aikana kerättyjä asiakasprosesseja.

4.4 Opinnäytetyön lähtökohdat

Tähän opinnäytetyöhön käytetty materiaali on lähtökohdiltaan subjektiivinen, koska sen tekijä on kerännyt tutkittavan aineiston ja arvioi näin omaa työtään. Tästä huolimatta se tuottaa tietoa myös objektiivisesti, koska arvioitava aineisto sisältää asiakkaiden kanssa vuosien aikana toteutetut prosessit. Näitä prosesseja avataan aineiston perusteella ja täydennetään kokemuksellisen arvioinnin kautta. Opinnäytetyön minä-lähtökohta voidaan nähdä tutkimuksen heikkoutena, mutta se on myös sen vahvuus. Tutkimuksen tekijänä tunnen aiheen erityisen hyvin 15 vuoden ajalta ja ilman tätä asiantuntemusta tutkimus väistämättä jäisi pintapuolisemmaksi.

Hankkeessa saadun kokemuksen kautta pyrin tuomaan tutkimukseen hiljaista tietoa. Subjektiivisuus on otettu huomioon arvioinnin eri vaiheissa ja tutkittava materiaali, asiakkaiden prosessit, on riisuttu tunnistamattomaksi aineistoksi. Tutkimuksessa ei perehdytä jokaisen asiakkaan henkilökohtaiseen tilanteeseen, vaan pyritään pelkistämään yhteneväisyyksiä ja eroja tyyppitelemällä. Kivivuoren (2018) mukaan pelkistäminen tarkoittaa teoreettista huomion keskittämistä ja luokittelua, joka nojaa samanlaisuuksien ja eroavuuksien toteamiseen. Tätä metodia pyritään kuvaamaan, koska ilman selkeää analyysin kuvausta tutkimus voi muuttua omien ennakkokäsitysten tai poliittisten toiveiden todisteluksi. Tilaa pyritään jättämään myös yllättäville havainnoille.

Arvioidaanpa mitä tahansa toimintaa tai ohjelmaa ja missä toimintaympäristössä tahansa, toiminnan suunnittelu sekä toiminnalle ja sen arvioinnille luodut ohjelmateoriat ovat keskeisiä. Parhaimmillaan arviointi kytkeytyy toimintaan alusta asti juuri ohjelmateorian kautta, kun tehdään perusteluja valinnoille miksi ja miten ohjelman oletetaan toimivan. (Aalto-Kallio ym, 2009.) Tämän lopputyön aineiston ohjelmateorioina ovat toimineet itsemääräämisen teoria, ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys sisältäen asiakaslähtöisyyttä, sekä Good Life Model. Näiden

merkityksiä on avattu opinnäytetyössä jo aikaisemmin, joten tutkimusvaiheessa ne toimivat peilinä asiakkaiden asiakkuusprosesseille.

4.5 Dokumenttianalyysi

Opinnäytetyöni tiedonhankintamenetelmänä käytän dokumenttianalyysia. Dokumenttianalyysi on menetelmä, jossa päätelmiä pyritään tekemään kirjalliseen muotoon saatetusta erityisesti verbaalisesta, symbolisesta tai kommunikatiivisesta aineistosta. Näitä voivat olla esimerkiksi litteroinnit, www-sivut, lehtiartikkelit, vuosikertomukset, markkinointimateriaalit, ideointipalaverien muistiot, päiväkirjat, valokuvat, piirroksot, puheet, keskustelut ja raportit. Tavoitteena on analysoida dokumentteja järjestelmällisesti ja luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ja kehitettävästä asiasta. Luodaan selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Dokumenttianalyysin vahvuus on sen herkyys asiayhteydelle. Dokumenttianalyysillä eli kirjallisten lähteiden analyysillä saadaan yleensä ilmiöille taustatietoa ja lisänäkökulmia. Aineisto voi koostua haastatteluista, verkkosivuista, muistioista, artikkeleista, raporteista tai mistä tahansa aiheelle lisäarvoa antavasta kirjallisesta materiaalista. (Ojasalo ym. 2015.)

Dokumenttianalyysissa voidaan erottaa kaksi keskeistä analyysitapaa: sisällönanalyysi ja sisällön erittely. Aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Ennen analyysiä on päätettävä, analysoidaanko ilmisältö vai myös piilossa olevat viestit. (Ojasalo ym. 2015) Tässä opinnäytetyössä pyrin analysoimaan ilmisältöä, mutta koska tunnen työn henkilökohtaisesti niin hyvin. Ilmisällön analyysin avulla pyrin nostamaan esiin myös sen taustalla vaikuttavia tekijöitä.

Dokumenttianalyysinprosessin kulku alkaa aineiston valmistelulla, jonka jälkeen siitä tehdään analyysi ja pelkistäminen. Tämä pitää sisällään aineistolähtöisen sisältöanalyysin sekä teorialähtöisen ja teoriaohjauksisen sisältöanalyysin. (Ojasalo ym. 2015.) Pyrin tekemään aineistolähtöisen sisältöanalyysin tyypittelyn keinoin, jotta asiakkaiden prosessit tulevat terävämmin esiin.

4.6 Tyypittely

Aineisto pyritään yksinkertaistamaan ja yleistämään analyysin avulla havainnollisiin tyyppeihin. Aineiston avulla analyysissa voidaan muodostaa tyyppikuvauksia. Jotta tyypittely olisi mielekästä, analysoidavan aineiston tulee olla tyypittelyyn soveltuva ja riittävän laaja. (Jyu) Tyypittelyllä tarkoitetaan aineiston ryhmittelyä tyypeiksi (eräänlaisiksi malleiksi) eli aineistosta muodostetaan ryhmiä, jotka sisältävät samankaltaisia tarinoita. Aineistosta voidaan etsiä myös epätyypillisiä seikkoja. Tyypit tiivistävät ja tyypillistävät, yhteen tyyppiin voidaan

esimerkiksi sijoittaa kaikkea sellaista, mitä välttämättä ei ole yksittäisessä vastauksessa. Tyypit kuvaavat laajasti, mutta taloudellisesti aineistoa ja esittelevät yleisimmän (tyypillisimmän) henkilökuvauksen tai tilanteenkulun. (Silius, 2008.)

Tyypittelyssä edetään teemoittelua pidemmälle, koska tyypit ovat ikään kuin koontien koon- teja. Usein teemat sisältyvät tyyppisiin. Tyypittely vaatii aineiston aktiivista työstämistä ja tavoitteellista toimintaa kohti perusteellista tiivistämistä. (Silius, 2008.) Laadullisessa tutkimuksessa tematisointi on valitettavan usein pelkistynyt ilman sen kummempaa analyysia tai tulkintaa. Tyypittely vaatii aineiston aktiivista työstämistä ja tavoitteellista toimintaa kohti perusteellista tiivistämistä. Raportoinnissa analyysi voidaan purkaa auki esimerkiksi edeten tyyppikertomuksista tarkentavaan teemoitteluun, jolloin aluksi esitetään muodostetut tyypit ja sen jälkeen syvennetään niiden tarjoamaa kuvaa teemoitellen tyyppien sisältöä tarkemmin. Tällaista analyysia voidaan nimittää esim. teemoitteluksi tyypittelyn sisällä. Tästä eteenpäin analyysi etenee tieteellisen tutkimuksen mukaisesti tulkintoja, johtopäätöksiä ja pohdintaa harjoittaen. (KvaliMOTV) Teemoittelun jälkeen aineisto voidaan tyyppitellä. Tällöin eri teemo- jen sisältä etsitään asioille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan näistä eräänlainen yleis- tyyppi, tyyppiesimerkki. Tyypittelyssä tavallaan tiivistetään joukko tiettyä teemaa koskevia asi- oita yleistyksiksi. Myös tyyppien kuvaamisessa käytetään apuna sitaatteja. (KAMK)

Tyypittely on yksi tapa kuvata vastaajaryhmiä ja se koostuu yleensä joukosta kuvaavia nimiä tai "tyyppisiä", jotka on liitetty kunkin ryhmän tyyppillisen käyttäytymiseen ja / tai asenteisiin. Typologiat voivat perustua tiettyyn käyttäytymiseen, mutta myös mennä paljon pidemmälle luokittelemalla laajempia asenteita ja elämäntapoja. (Association for Qualitative Research) Tyypittelyä voidaan tehdä kolmella tavalla. Autenttinen tyypittely sisältää yhden tarkennuk- sen tyyppistä, joka jollakin tavalla kuvaa laajempaa aineistoa. Yhdistetty tyypittely hakee mahdollisimman yleistä tyyppiä ja mukana on sellaisia asioita, jotka esiintyvät suurella osalla tai kaikissa vastauksissa. Keskimääräinen tyyppi kuvaa mahdollisimman laajaa tyyppiä ja tyyppiin mukana otettavat asiat ovat esiintyneet ehkä vain yhdessä vastauksessa. Olennaista tyy- pittämisessä on sisäinen loogisuus. (Silius, 2008.) Tässä opinnäytetyössä käytän yhdistettyä tyy- pittäystä.

Tyypikkuvaukset tai -kertomukset voidaan nimetä kutakin tyyppiä kuvaavalla tavalla. Analyys- sissa voidaan edetä "suuremmasta pienempään" tai "yleisemmästä yksityiseen". Tällöin tyyppi- en esittelyssä voidaan siirtyä tarkempaan auki purkamiseen. Kukin tyyppi esitellään sekä päällisin puolin ("nämä tyypit luonnehtivat analyysini mukaan aineistoa" -tyyliin) että tarkem- min purkaen auki niitä tekijöitä, mitä kaikkea tyypit sisältävät. (KvaliMOTV)

5 Aineiston kerääminen

Tämän opinnäytetyön aineisto koostuu kolmen vuoden aikana kerätyistä 105 vapautuvan lyhytaikaisvängin prosesseista vankeusaikana ja sen jälkeen. Tietoa on kerätty tammikuusta 2016 aina tammikuun 2019 loppuun, joten aineistoksi on saatu tasan kolmen vuoden materiaali. Tutkimusmenetelmänä on prosessin arviointi, tiedonhankintamenetelmänä dokumenttianalyysi ja analyysimenetelmänä tyypittely. Tutkimusluvut on haettu ja saatu keväällä 2019. (liite 3)

Asiakkaiden kanssa työskentely alkaa lyhytaikaisvankien osastolta (Lyva-osasto) Helsingin vankilasta Sörnäisissä. Työssäni olen tavannut mahdollisuuksien mukaan kaikki osaston vangit, joista varsinaiseen sopimusasiakkuuteen hakeutuvat palvelun tarpeessa olevat ja siihen halukkaat asiakkaat. Tämä on ns. esityötä ja todelliseen työskentelyyn lähdetään ensimmäisellä tapaamisella täyttämällä yhteistyösopimus, jonka tarkoituksena on selvittää asiakkaan lähtötilanne. Sopimus määrittelee työskentelyn suuntaa ja kattaa siihen tarvittavat luvat esimerkiksi tiedonvaihdon muiden tahojen kanssa. Sopimus täytetään jokaisen asiakkaan kanssa ja sen perusteella rakennetaan työskentelyn raamit.

5.1 Asiakkaiden taustatiedot

Taustatietoja tutkimukseen on kerätty edellä mainitusta sopimuslomakkeesta. Lomakkeen tiedot toimivat osin tämän tutkimuksen kvantitatiivisena tutkimusaineistona ja vastaavat tutkimuskysymyksiin: keitä asiakkaat ovat, minkälaisissa elämäntilanteissa he ovat ja mihin he hakevat tukea. Pohjatietolomakkeeseen (liite 1) kirjataan yhdessä asunnottomana vapautuvien asiakkaiden lähtökohdat. Tämä sisältää perustiedot, kuten nimen, henkilötunnuksen, puhelinnumeron, mahdollisen sähköpostiosoitteen sekä allekirjoituksen päiväyksineen. Olennaista on myös tietää asiakkaan viimeisin asuinkunta sekä viimeisin asuinmuoto ennen tuomiota; onko asiakas asunut vuokralla, omissa asunnossa, kaverin luona, asuntolassa, kadulla tai mahdollisesti jossain muualla. Tärkeää on myös selvittää asumisen lähtökohdat, kuten onko takana häätöjä, vuokratästejä tai ovatko luottotiedot menneet. Nämä määrittävät asunnon hakuprosessin suuntaa, koska ne väistämättä voivat sulkea pois useita muuten mahdollisia vaihtoehtoja.

Lomake sisältää monia asiakkaan tilanteen kannalta olennaisia seikkoja. Usein asiakkaalle on ehkä jo tehty suunnitelmia kotikunnassaan ja tämänkaltaiset suunnitelmat on olennaista selvittää heti työskentelyn alkuun. Mikäli suunnitelma on tehty, pitää selvittää kuka suunnitelman on tehnyt, missä ja onko asiakas ehkä jo jonossa johonkin asumisyksikköön. Näin vältetään turhaa ja päällekkäistä työtä, voidaan päivittää tehty suunnitelma ja mahdollisesti nivoa suunnitelman tehnyt taho uudelleen asiakkaan ajankohtaiseen verkostoon. Asumisen suunnitelmista määrittävät myös olennaisesti asiakkaan omat tulevaisuudennäkymät. Asiakas määrittelee itse halukkuutensa sitoutua esimerkiksi päihteettömään ja kuntouttavaan asumiseen tai hakeutumisensa Asunto Ensin (AE) - asumiseen, missä päihteiden käyttö on sallittua.

Tärkeää on tietää nykyisen tuomion kesto, vapautumispäivä sekä kertalaisuus. Näiden lisäksi asumisen kannalta olennaisia tietoja ovat mahdolliset tulevat tuomiot. Suunnitelman pohjaksi olisi hyvä saada edes jonkinlainen arvio tuomion mahdollisesta pituudesta sekä ajankohdasta, milloin se voisi olla tulossa täytäntöön. Tuomioita ei kysellä uteliaisuuden vuoksi, eikä sillä ole vaikutusta asiakkuuteen. Tärkeintä on tietää em. asiat, koska ne voivat liittyä asumishistoriaan ja vaikuttaa asumisen suunnitteluun. Työskentelyn käytännön toimenä on tärkeää selvittää, onko asiakkaalla lomaoikeutta. Usein lyhytaikaisvangit eivät pääse lomille ainakaan suljetussa vankilassa, mutta lomaoikeus helpottaa huomattavasti asumisen järjestämistä sivuissa, kun asiakkaalla on mahdollisuus hoitaa asioitaan vankilan ulkopuolella jo vankeusaikana.

Tärkeimpiä vapautumisen suunnitteluun liittyviä asioita ovat kuitenkin asuminen ja talous. Niiden rinnalle nousee vahvasti myös asiakkaan omat suunnitelmat siitä, minkälaista elämää hän toivoo elävänsä vapauduttuaan. Suurella osalla päihdeongelma on määrittänyt elämää, joten asiakkaan omien tavoitteiden selvittäminen määrittää paitsi asumista, mutta myös hänen tulevaa arkeaan. Jokaiselle asiakkaalle kerrotaan erilaisista palveluista, joista saada tukea, oli hän sitten päihteitä käyttävä tai päihteetön. Samalla kartoitetaan taustat työn ja opiskelun suhteen, selvitetään, olisiko asiakkaalla halua/kykyä hoitaa loppuun aloittamansa opinnot, aloittaa uusia tai palata mahdolliseen vanhaan työpaikkaansa. Tämän vaiheen suunnittelua kuvataan yleensä sanalla ”elämänsisältö” ja se voi olla melkein mitä tahansa laillista, asiakkaan hyvinvointia edistävää toimintaa.

Ensimmäisellä tapaamisella selvitetään myös asiakkaan tarpeet muihin häntä mahdollisesti hyödyttäviin palveluihin, joita esimerkiksi Kriminaalihuollon Tukisäätiö tarjoaa esimerkiksi perhetyöhön, oppimiseen liittyviin asioihin, oikeudelliseen neuvontaan ja vertaistoimintaan (Redis, Raittila, Nuorten toiminta, Hard Luck - nettikahvila) liittyen. Säätiön palvelujen lisäksi selvitetään muu mahdollinen palveluntarve, kuten päihdekuntoutus, psykiatrinen tuki, lääke-ripalvelut, oleskelulupa- ja karkotusasiat. Tarve kirjataan ja sen pohjalta asiakas ohjataan tarpeenmukaisiin palveluihin.

Asiakkaalta kysytään lomakkeessa erikseen, onko hän valmis sitoutumaan pitkäaikaisempaan työskentelyyn asumisen onnistumiseksi. Tämä tarkoittaa käytännössä yhteistyön jatkumista asumispalvelukoordinaattorin kanssa myös tuomion jälkeen. Jokainen 105 sopimuksen tehnyt asiakas on halunnut sitoutua työskentelyyn. Samalla asiakkaalta on pyydetty suostumus, että koordinaattori saa yhdessä tehdyn suunnitelman mukaisesti olla yhteydessä ja vaihtaa tietoja oman kunnan viranomaisten (esim. sosiaalityöntekijän) tai muiden palveluntarjoajien kanssa asumisasioihin liittyen. Asiakkaille painotetaan, että mitään ei koskaan tehdä asiakkaan selän takana, vaan kaikista toimintatavoista sovitaan yhdessä etukäteen.

Asiakkaan kanssa yhdessä täytetty lomake säilytetään lukitussa kaapissa Säätiön tiloissa ja sitä täydennetään vapaamuotoisella seurannalla työskentelyn edetessä. Tämä seurantaosuus toimii tutkimuksen prosessien taustamateriaalina. Kyseiset prosessit on riisuttu kaikesta tunnistettavasta tiedosta ja koottu yhteen, jotta ne kestävät eettisen tarkastelun. Myös kaikki muut lomakkeen henkilökohtaisemmat tiedot on koostettu yhdeksi kokonaisuudeksi ja niiden perusteella asiakkaita on mahdollista profiloida esimerkiksi iän, sukupuolen, sijainnin tai muiden tietojen suhteen.

5.2 Prosessien dokumenttianalyysi

Opinnäytetyön arviointiosuutta varten olen lukenut alkuperäisen aineiston läpi useaan kertaan ja karsinut sen jälkeen materiaalista henkilöihin liittyvät tunnistettavat tiedot. Tämän jälkeen olen muokannut ne anonyymeiksi prosesseiksi. Tavoitteena on ollut tehdä näkyväksi toteutuneen asiakkuuden kaari. Tyypittelyn kautta pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiin: Mihin asiakas hakee apua ja kuinka työskentelyyn vastataan? Saadakseni näihin kysymyksiin vastauksia, olen luokitellut asiakkaiden prosessityypit viiteen eri ryhmään, tyyppeihin. Tämän jälkeen olen tarkastellut kyseisten tyyppiryhmien sisäisiä yhteneväisyyksiä ja eroja. Luokittelusta olen palannut uudelleen materiaalin pariin ja pyrkinyt löytämään asiakkaiden prosesseista muita erityisiä esille nousevia tekijöitä työtä määrittelevien ohjelmateorioiden kautta.

Tyypittelyn avulla olen pyrkinyt löytämään olennaisimmat asiakastyypit. Tyyppien hahmotelussa kiinnitin huomiota siihen, millä tavoin he olivat sitoutuneita työskentelyyn ja minkälaisin tavoin kuvailisin heidän prosessiaan. Tärkeää oli myös se, kuinka he kiinnittyivät asumisen polkuun ja minkälaisia esteitä siihen mahdollisesti muodostui. Päihteiden käyttö leimasi vahvasti lähes kaikkia asiakkaita, mutta se ei välttämättä vaikuttanut heidän tyyppiinsä asiakkaana. Asiakas voi olla asettunut sekä työskentelyyn että asumiseen, käytti hän päihteitä tai ei. Tyyppeihin vaikuttivat myös asiakkaan omat tavoitteet ja kuinka realistisesti hän niitä itse kykeni hahmottamaan.

Olen tehnyt kyseistä työtä pitkään ja minulla oli lähtötilanteessa jonkinlaisia valmiita hypoteeseja asiakkaiden tyypillisimmistä piirteistä. Lähdin tutkimaan näitä olettamuksia ja peilamaan asiakkaiden prosesseja hypoteesien kautta. Hypoteesit eivät olleet tässä vaiheessa vielä kovinkaan täsmennettyjä, mutta tiettyjä toistuvia ja näkyvimpiä piirteitä pystyin määrittelemään työkokemukseni kautta.

Lähtötilanteen hypoteeseja oli esimerkiksi se, että asiakkaat usein katoavat vapauduttuaan ja heitä on vaikea tavoittaa. Heidän elämänsä levottomuus vaikeuttaa työskentelyä, joten sitä on haastavaa toteuttaa tavoitteellisesti ja pitkäjänteisesti. Lähes kaikilla on myös vakava päihdeongelma, mikä vaikuttaa edellä mainittujen tapaan työskentelyn muodostumiseen. Elämän levottomuus leimaa työn kulkua eri tavoin ja lähdin systemaattisesti tutkimaan heidän asiakkuusprosessejaan tästä lähtökohdasta.

Työn ensimmäisessä vaiheessa koostin 105:n asiakkaan prosessit yhteen ja karsin niistä henkilöiden tunnistetiedot. Tämän jälkeen printtasin aineiston ja luin sen läpi useamman kerran. Lukemisen kautta asiakkuuden tyypillisimmät piirteet alkoivat selkeytyä ja työstin niistä viisi materiaalista nousevaa perustyyppiä. Koodasin nämä viisi tyyppiä materiaaliin eri väreillä ja perehdyin muodostettuihin tyyppeihin syvemmin. Kirjasin samalla ylös tyyppeihin liittyviä erityispiirteitä, jonka kautta sain paremmin näkyviin asiakkaiden erilaiset tilanteet.

Tämän jälkeen työstin asiakastyypit valmiiksi ja palasin jälleen materiaalin pariin. Tässä vaiheessa pyrin syventämään analyysia nostamalla esiin muita heidän asiakkuutensa muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä. Koin tärkeäksi tuoda näkyviin suurimmat haasteet ja ne järjestelmän aiheuttamat ”sudenkuopat”, joihin asiakkaat selkeimmin putoavat. Näitä löytyikin runsaasti ja ne esitellään tuloksissa tyyppien jälkeen.

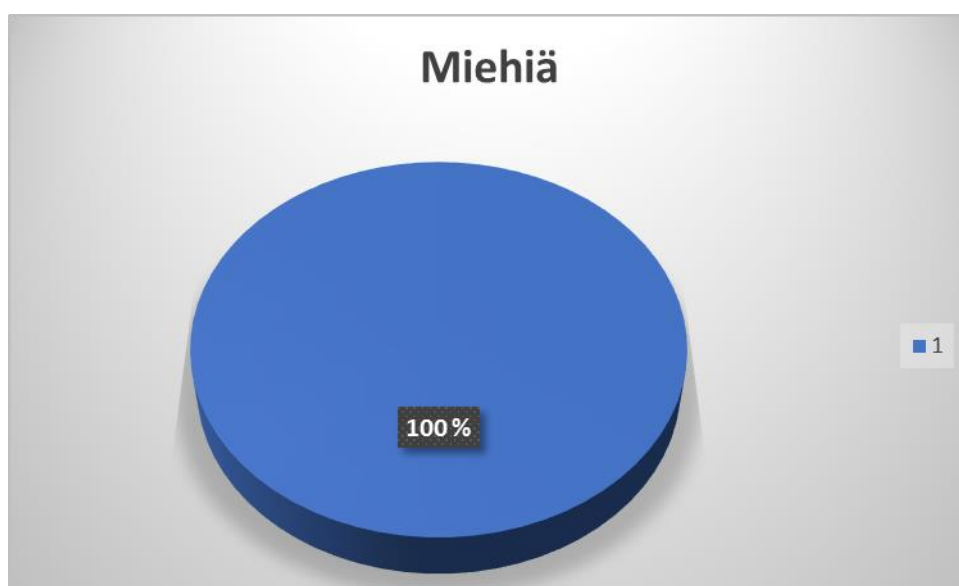
6 Tulokset

6.1. Asiakkaiden taustatiedot

Asiakkaat valikoituivat työskentelyn piiriin sen mukaan, mikäli heillä oli asumiseen liittyvää problematiikka ja he halusivat työstää asiaa pitkäaikaisemmin myös tuomion jälkeen. Osaston erityisohjaaja poimi potentiaalisia asiakkaita ja ohjasi heitä vastaanotolleni. Asiakkaiden tiedoista, taustoista ja työskentelyn kulusta on koostettu yhteenveto, joka toimii yhtenä tämän oppinnäytetyön aineistona. Tästä aineistosta on riisuttu kaikki tunnistettavat tiedot.

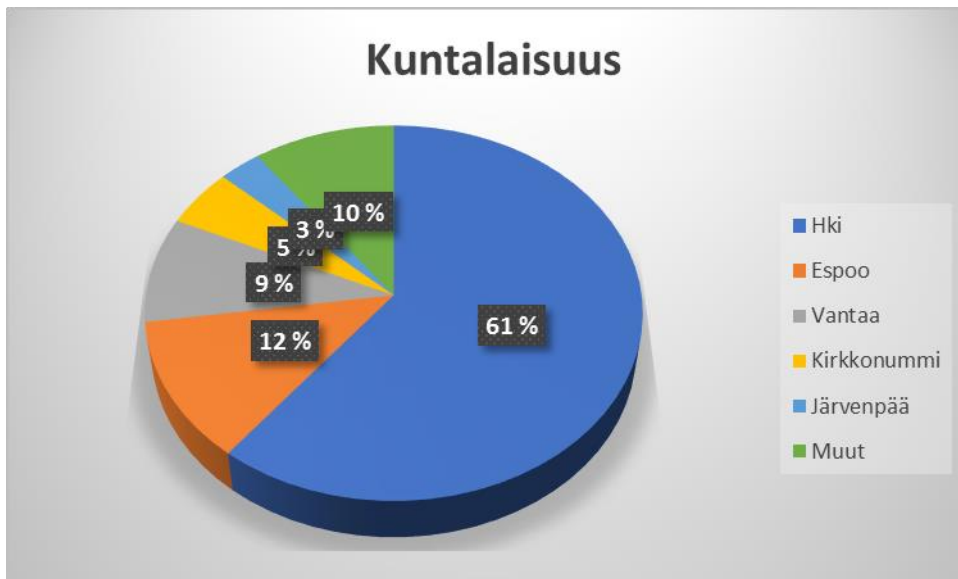
Lyva-työskentelyn asiakasyhteenveto 01/2016 - 01/2019 (3 vuotta)

Asiakkaita yhteensä: 105

Kuvio 5: Asiakkaiden jakautuminen sukupuolen mukaan

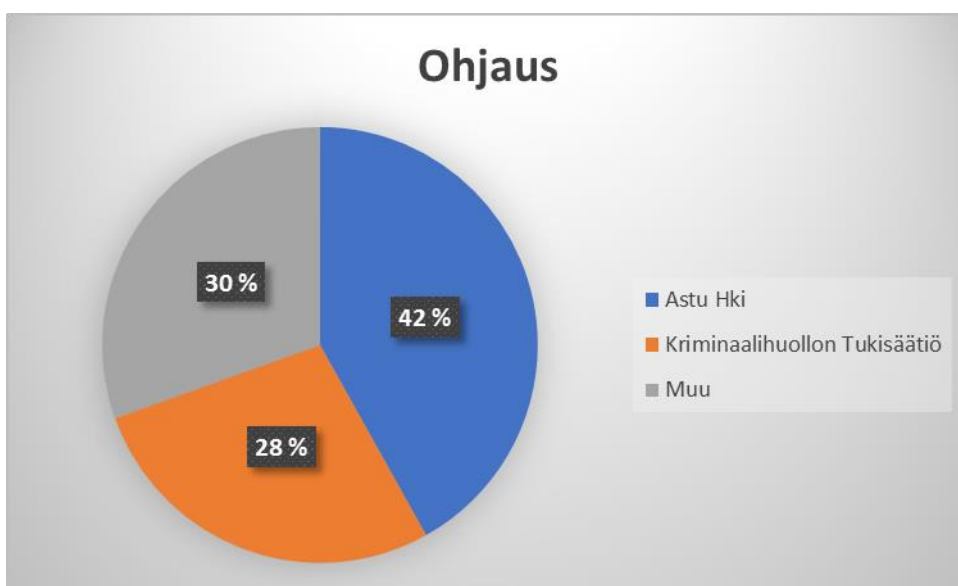
Asiakkaiden keski-ikä oli 36 vuotta, joista nuorin oli 19 vuotta ja vanhin 60 vuotta.

Kuvio 6: Asiakkaiden jakautuminen kuntalaisuuden mukaan

Suurin osa (57%) asiakkaista oli helsinkiläisiä. Lyva-kurssilla on ollut enemmän muualtakin Suomesta, mutta Helsingin huono asuntotilanne näkyy koordinaattorin asiakkuuteen päätyvissä asiakkaissa. Muita kuntia olivat lukumääriltään Sipoo 2 asiakasta, Tuusula 2, Porvoo 1, Vihti 1, Turku 1, Tammisaari 1, Lohja 1 sekä Hyvinkää 1 asiakas.

6.1.1 Asiakkaiden ohjaus eteenpäin

Kuvio 7: Asiakkaiden ohjaus eteenpäin

Asiakkaista ohjattu Astuun/Hki	44	42%
Ohjattu Säätiölle	29	28%
Ohjattu muualle (oman kunnan sosiaalityö, päihdehoito tms.)	32	30%

Osalla asiakkaista on ollut Astun (Helsingin kaupungin Asumisen tuen yksikkö) päätös ja he olivat jo jonossa johonkin. Kaikki eivät tieneet olevansa jonossa, eli heidän kanssaan selvitetiin jo olemassa olevat suunnitelmat ja mahdollisesti päivitettiin ne. Osa ei halunnut ns. päih-teelliseen asumiseen, mutta monelle varmistettiin jonopaikka sekä Astusta että päih-teetö- mästä asumisesta. Ajatuksena on ollut, että asiakasta kannustetaan yrittämään päih-teetöntä asumista, mutta varmistetaan, ettei hän putoa tyhjän päälle, mikäli se ei onnistukaan.

Kriminaalihuollon Tukisäätiön asumispalveluihin ohjattiin päih-teettömään asumiseen haluk- kaita vankeja, mutta vähintään yhtä paljon ohjattiin myös Sillanpirttiin. Moni päätyikin juuri Sillanpirttiin, koska sieltä sai yleensä paikan heti vapautumisen jälkeen. Säätiön asumispal- veluihin jonotusaika muodostui pidemmäksi ja välitön vapautumisen jälkeinen aika on kuitenkin usein kriittisin jatkoselviytymisen suhteen.

Muihin ohjauksiin sisältyy päällekkäiset ohjaukset useampaan paikkaan, millä on pyritty var- mistamaan em. tilanne, että ensisijainen kuntouttava asuminen ei onnistukaan. Muiden kun- tien asukkaat ohjataan pääasiassa oman sosiaalityöntekijänsä palveluihin ja sitä kautta selvi- tetään kunnan tarjoamat mahdollisuudet. Muutamalla oli kyse myös olemassa olevan asunnon säilyttämisestä.

6.1.2. Erialaisten asioiden hoitaminen

Asuminen ei ole ainoa asia, jota hoidetaan yhteistyön aikana. Suurimman osan kanssa selvitel- lään myös muita heille olennaisia asioita, joiden merkitys asumiseen on lähinnä valmistava ja tukeva. Kaikki positiivinen tukee myös positiivista asumista.

Hoidettu muita kuin asumisasiota:	59	57%
Hoidettu päih-teisiin liittyviä asioita:	61	58%

Kuvio 8: Asioiden hoitaminen

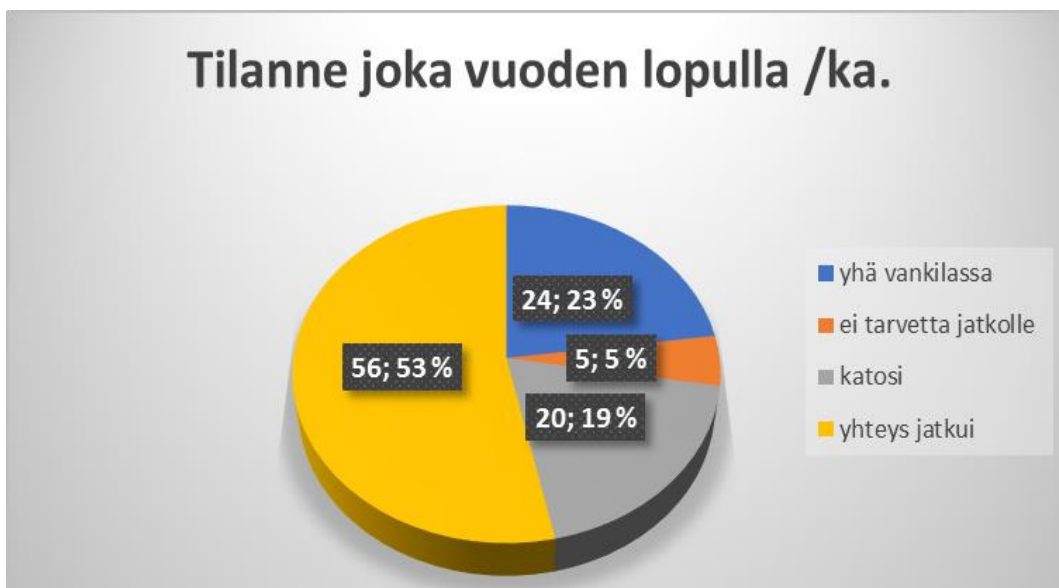
Muita asioita olivat mm. korvaushoito, koevapaus, Vahvat-kuntoutus, hoitoonohjaus, kuntalai- suus-kysymykset, tutustuminen asuinpaikkaan, verkostot, suhteet, tuomiot, työ, talous, ter- veys, Aggredi-väkivaltatyö, lusimissuunnitelma tekemistä, Jokela-työ (vankien työmuoto Sää- tiöllä).

Lähes kaikkien kanssa käytiin läpi päihdetausta ja sen vaikutukset asumiseen. Lähes kaikilla myös oli selkeä päihdetausta, usein pitkä ja risainen. Päihteet olivat vaikuttaneet rikoksiin, sillä lähes kaikkien rikokset liittyivät päihteiden käyttöön ja/tai niiden hankkimiseen. Päihdeasioita käsiteltiin eniten asumisen kannalta, koska sen osalta on tärkeää arvioida, olisiko päihdeeteen asumisjärjestely asiakkaalle realistinen vaihtoehto ja kuinka toimitaan, mikäli se ei onnistu. Asiakkaille kerrottiin myös erilaisista hoitovaihtoehdoista ja mietittiin päihteettömyyttä tukevaa suunnitelmaa vapautumisen jälkeiselle ajalle.

6.1.3 Asiakassuhteiden jatkuminen

Yhteys asiakkaisiin jatkui kolmen vuoden tarkasteluaikana keskiarvon mukaan 53% prosentilla asiakkuuden aloittaneista 105:stä asiakkaasta. Kyseinen tieto on otettu jokaisen seurantavuoden lopussa, mutta asiakkaat ovat voineet ilmaantua työskentelyn piiriin usein vielä sen jälkeenkin.

Kaikki kiinnittyivät työskentelyyn vankila-aikana ja yli puolet (53%) jatkoi yhteydenpitoa myös vapautumisen jälkeen, mutta moni asiakkaista myös katosi heti alussa. Asiakkaiden kiinnittyminen näyttää kuitenkin kasvaneen nousevasti aina edellisiin vuosiin verrattuna, mihin on saattanut vaikuttaa useammin toteutuneet vankilaryhmit sekä monien asiakkaiden tutuus jo edellisiltä vuosilta. Katoamisten voi usein olettaa liittyvän retkahtamiseen tai epäilyyn, että he ovat jääneet uudelleen kiinni. Usea kadonnut on tullut uudelleen vankilassa vastaan ja työskentelyä on jatkettu.

Kuvio 9: Asiakassuhteiden jatkuminen (tarkasteluaika kunkin vuoden lopussa)

6.1.4 Asiakkaiden jatkosuunnitelmat

Muutamalla asiakkaalla oli jo koti asumisyksikössä ja he olivat palaamassa sinne tuomion jälkeen. Lyhytaikaisvankien kohdalla on suotavaa, että asunto säilyy lyhyen tuomion ajan, koska muuten tuomion vaikutukset nousevat kohtuuttomiksi. Suuri osa pääsi päihteettömiin ja kuntouttaviin asumisyksiköihin kohtuullisessa jonotusajassa. Muutama sai suoraan vapauduttuaan asumispaikan oltuaan jo pidempään Astun jonossa.

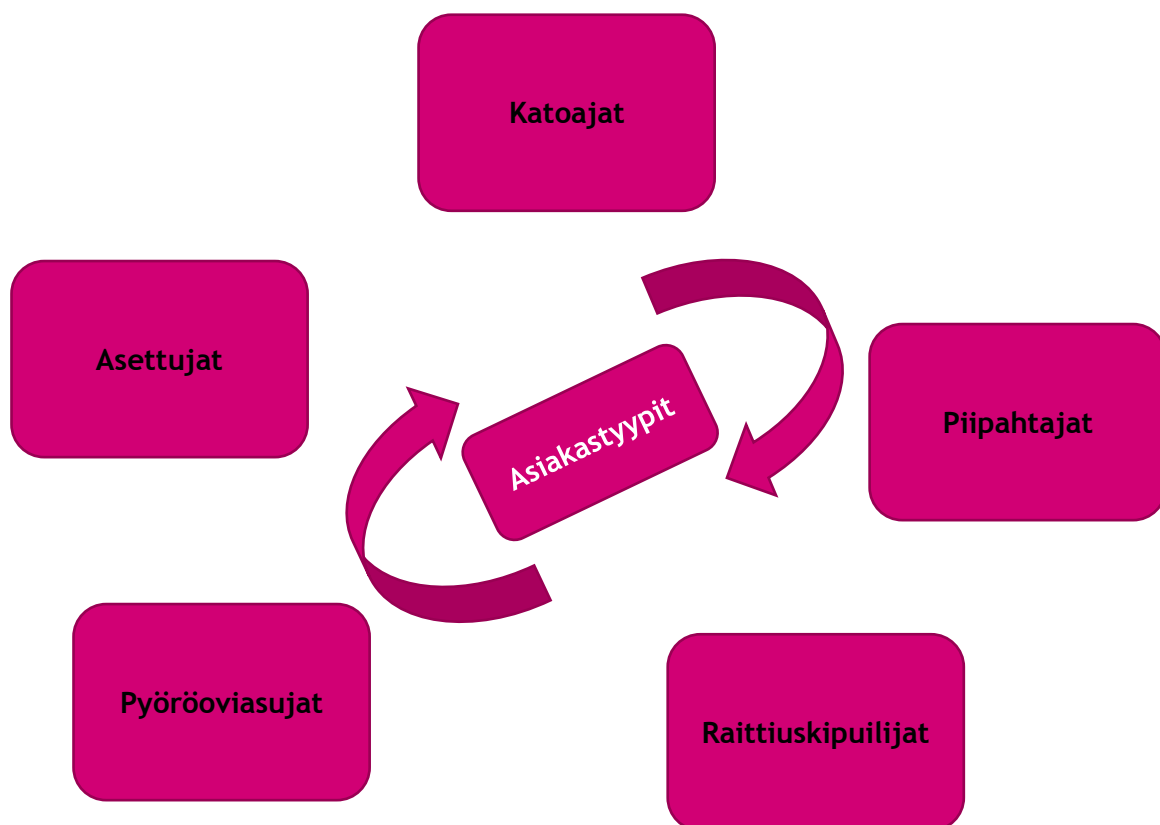
Suuri osa asiakkaista oli jonossa Helsingin asumisyksiköihin, mutta moni ei itse tiennyt tai muistanut sitä. Asiat selvisivät, kun koordinaattori oli yhteydessä Astuun. Suurin osa ei myöskään olisi halunnut kyseisiin yksiköihin, mutta vaihtoehdot ovat Helsingissä melko vähissä. Jonotusaika näihin yksiköihin saattaa olla 1-3 vuotta ja asiakkaan pitäisi jonottaa sitä Hietaniemen palvelukeskuksen ensisuoajassa, mihin juuri yksikään Lyvalla tavatuista asiakkaista ei ole halukas menemään. Osa myös jonotti päihteettömään asumiseen ja siihenkin ainoa tarjolla oleva väliaikaismajoitus on kyseinen Hietaniemen palvelukeskus. Päihteettömyys saattaa olla haastavaa kyseisessä ympäristössä ja kukaan päihteettömään jonottava ei käyttänyt tätä tarjottua vaihtoehtoa. Lyhyimmät päihteettömän asumisen jonot olivat hoitokoti Sillanpirttiin, jonne saattoi päästä heti vapautumisen jälkeen.

Osalla asiakkaista ei ollut asumisen suunnitelmaa ja usein he asuivat tyttöystävän luona. Heillä saattoi olla myös tulossa lisää tuomiota tai he tippuivat päihteettömästä asumisesta tai olivat jälleen vankilassa. Moni asiakkaista harkitsi palaamista tyttöystävän tai vaimon luo, mutta moni alkoi myös miettiä sen vaikutuksia joko omaan/toisen toipumiseen tai perheen dynamiikkaan. Usein asiakkaat päätyivät hakemaan omaa paikkaa, mistä käsin olisi turvallisempi luoda taas yhteyksiä perheeseen. Monelle oli myös tulossa lisätuomioita ja heitä rohkaistiin suorittamaan kaikki tuomiot kerralla, jolloin elämän suunnittelu ja uuden aloittaminen on ehkä helpompaa.

Väliaikainen päihteetön asuminen on ollut myös hyvä vaihtoehto tuomioiden välillä. Sen avulla asiakkaan on mahdollista pysyä hyvässä kunnossa ja saada hoidettua asioitaan. Silloin hän ei myöskään tee uusia rikoksia ja hanki taas uusia tuomiota. Hän voi saada myös kokemusta ja näyttöä hyvin menneestä ajasta vapaudessa esimerkiksi vankilan sijoittelua, ajokorttia tai lastensuojelua varten.

6.2 Asiakastyypit

Asiakkaat on jaoteltu viiteen eri asiakastyyppiin; katoajiin, piipahtajiin, raittiuskipuiliijoihin, pyöröoviasujiin sekä asettujiin.

Kuvio 10: Asiakastyypit

6.2.1 Katoajat

Katoajien ryhmä ei ollut kovin suuri ja dokumentteihin oli kirjattu oletuksia siitä miksi asiakkuus ei jatkunut. Tämän vuoksi jaoin katoajat vielä kahteen eri ryhmään, joista ensimmäiseen sisältyivät ne asiakkaat, joilla ei ollut suurempaa syytä jatkotyöskentelylle. Heillä usein oli joku suunnitelma tai asumispaikka tiedossa, eikä työn jatkamiselle ollut niin suurta tarvetta. He myös saattoivat asua jossain kaukaisemmassa kunnassa, jolloin tapaamisia olisi ollut vaikeampi järjestää ja he saattoivat jatkaa asiansa edistämistä oman kunnan sosiaalityön kanssa.

Katoajien toinen, pienempi, ryhmä olivat ne asiakkaat, jotka tarvitsivat palvelua, mutta katoivat vapauduttuaan kokonaan, eikä heistä sen jälkeen kuulunut koko kolmen vuoden seurannan aikana mitään. Koska syyt totaalikatoamiseen olivat materiaalin puuttuessa vain arvailua, käytiin katoajien lähtötilanne läpi aineiston kautta. Yleensä kadonneet asiakkaat tulivat vastaan jossain vaiheessa viimeistään uudella vankilatuomiolla, mutta tässä ryhmässä näin ei käynyt. Aineiston perusteella katoajista ei löytynyt mitään erityistä yhteistä nimittäjää, mutta heistä on voitu tehdä jotain oletuksia hiljaisen tiedon kautta.

6.2.2 Piipahtajat

Piipahtaja tulee ja menee, he piipahtavat asiakkuudessa ja katoavat taas. Heillä on usein halua sitoutua työskentelyyn, mutta vapauduttuaan siviilielämä ja realismi astuvat kuvioon. Siviilielämän ja vankilaelämän välinen kuilu on suuri. Siviilissä päihteiden käyttö ja päihdemaailma vie mukanaan. Heitä on vaikea tavoittaa, koska puhelimet katoavat ja numerot vaihtuvat. Heidän kanssaan tehdyt suunnitelmat kaatuvat usein siihen, että asiakas taas katoaa.

Piipahtajan voi tavata jollain aikasyklillä uudestaan vankilassa tai he saattavat ottaa muuten yhteyttä, usein pölähtäen ilmoittamatta paikalle. Tämän jälkeen asioita taas laitetaan eteenpäin, kunnes he katoavat jälleen. Heillä on hyvä tarkoitus ja motivaatiota, mutta se ei kannata arjessa pitkälle. Elämä on impulsiivista ja äkkinäistä. Kunnan sosiaalityö ei saa piipahtajaa kiinni sitäkään vähää, koska siihen ei ole enää mitään kiinnikettä, esim. vanha toimeentulotukimalli. Aikaisemmin sosiaalityö tavoitti piipahtajat helpommin, koska perustoimeentulotuen siirryttyä Kelaan vuonna 2018 siihen ei ole enää mitään kiinnikettä (esim. vanha toimeentulotukimalli.) koska toimeentulo riippui sosiaalityön asiakkuudesta. Toimeentulotuen siirtymisen jälkeen tämä asiakasryhmä vaikuttaa tippuneen kaikesta lähes täysin.

Piipahtaja on kuitenkin aina jossain; kavereilla, rappukäytävissä, erilaisissa väliaikaisissa epävirallisissa systeemeissä. Nämä paikat saattavat olla turvattomia, jatkuvuudesta ei tiedä ja he usein joutuvat maksamaan oleskelustaan jollain tavalla, epävirallisin keinoin. Usein he ovat hyvin tippuneita kaikista yhteiskunnan auttamisrakenteista sairaaloiden päivystyspoliklinikoita ja poliisia lukuun ottamatta. Vankila-aika on potentiaalista aikaa yrittää kiinnittää piipahtajaa edes vähän ja saada hänen asioitaan eteenpäin. Vankilassa piipahtaja on yleensä selvin päin ja paremmassa kunnossa kuin siviilissä ikinä.

Piipahtaja ei itse tiedä tai muista, mitä hänen asioidensa eteen on jo aikaisemmin tehty. *"Ehkä joskus jotain, joku kävi tapaamassa jostain, mutta en nyt osaa sanoa..."* He eivät usein saa asumispaikkaa juuri sinä ajankohtana, kun ovat "hyppysissä" ja saivat taas silloin, kun ovat "kadonneet" kaikilta. Piipahtaja kokee joskus epätoivoa, kun mikään ei muutu: *"Asiakas kertoo miettineensä, että tekisi jollekin jotain, että pääsisi takaisin vankilaan."* Osa piipahtajista vaikuttaa todella kipeiltä ja pitkän linjan syrjäytyneiltä. Syrjäytyminen näyttäytyy alkaneen usein lapsuudesta asti.

Jokin pieni ystävällinen teko saattaa olla merkittävä tekijä piipahtajan kiinnittämiseksi, josta tässä muutamia esimerkkejä. Eräänä kesänä vankilan osastot ja sellit olivat tukahduttavan kuumat ja lainasin asiakkaalle mukaan ottamani viuhkan lopputuomion ajaksi. Tämä vaikutti vahvasti asiakkaaseen ja hän koki vapauduttuaan kunnia-asiakseen palauttaa sen. Kyseinen asiakas on yhä yhteydessä ja hän muistaa mainita viuhkasta melkein joka kerta. Asiakkaat muistavat myös erikoiset tekniikat, joita työntekijä voi käyttää esim. ratkaisukeskeiseen teo-

riaan perustuen. Kerran pyysin lupaa kuvata päihteisiin retkahtanutta asiakasta ja näytin nauhan, kun hän tuli seuraavan kerran selvin päin. Tällä oli asiakkaalle suuri merkitys ja hän muistaa sen aina. Yhtenä jouluna asiakas vei luvatta vankilan joulujuhlassa työntekijän enkelikoristeen ja jäi siitä kiinni. Lupasin antaa hänelle ikioman posliinienkelin vapautumisen jälkeen, jonka hän myös sai. Teot ovat usein pieniä, halpoja ja vaativat vain vähän vaivaa tai aikaa, mutta niillä on usein suuri merkitys asiakkaan sitouttamisen kannalta.

Piipahtajat ovat työni kannalta tärkeä asiakasryhmä, eteneminen hyvin hidasta ja polveilevaa. Työskentelyssä mennään yksi askel eteenpäin, kaksi askelta taakse ja usein pysähdytään pitkäksi aikaa.

6.2.3 Raittiuskipuulijat

Raittiuskipuulija on vielä vaiheessa elämänsä suunnan kanssa ja se vaikuttaa hänen suunnitelmiansa toteutumiseen. Hän käyttää päihteitä hyvinkin ongelmaisesti, mutta ei koe päihdestä tusta omakseen, ei koe olevansa *”kuin ne muut.”* Tästä syystä hän ei myöskään koe tuettua Asunto Ensin (AE) - asumista omakseen. Hän kokee, että em. paikoissa asuvat vain narkomaanit, kukaan ei koskaan pääse niistä eteenpäin, eikä hän ole samassa asemassa muiden asukkaiden kanssa. Usein hän haluaa jatkaa päihteiden käyttöä, mutta ei koe itseään päihteidenkäyttäjäksi, eikä halua elää muiden käyttäjien lähellä, *”asun mielummin vaikka kadulla.”* Kadulle hän myöskin usein päätyy, koska jonot em. asumiseen ovat etenkin Helsingissä pitkät, 1-3 vuotta. Jonotusajalle on yleensä tarjolla vain hätämajoitus, johon ei haluta mennä kuin äärimmäisen hädän tullen. Tästä syystä joskus vuosiakin kestävän asumispaikan odottamisen realismia ovat usein katu tai kaverit.

Toisinaan raittiuskipuulija haluaa jo muutosta ja näkee etenkin vielä vankeusaikana mahdollisuuden elämänmuutoksen. Hän haluaa muutosta, mutta ei osaa tai halua tehdä toimia sen eteen. Hän näkee jo itsensä kuntoutujana, vaikka elää siviilissä täysin samaa päihteiden värittämää elämää. Tämä ristiriita vaikeuttaa asumisen suunnitelmaa, koska asuminen usein ja kaantuu päihdeettömiin ja kuntouttaviin asumispalveluihin tai sitten Asunto Ensin - asumiseen. Päihteitä aktiivisesti käyttäviä ei voi ohjata päihdeettömiin ja kuntouttaviin asumispalveluihin ennen kuin he ovat selkeästi ottaneet askeleita siihen suuntaan.

Raittiuskipuulija saattaa kuitenkin yrittää päihdeetöntä asumista, mutta mittavan päihdetautin suhde vaikka muutaman viikon rangaistuksenaikaiseen kuntoutukseen ei usein anna tähän eväitä, tai he retkahtavat hyvin nopeasti hoidon alkuvaiheessa. Tuomion jälkeinen vapautumisvaihe on aina suuri riski päihdeettömyydelle. Ennuste ei ole hyvä, joten työskentelyssä tähdätään saamaan heidät johonon AE-paikkoihin varmuuden vuoksi. Näin he eivät retkahduksen ja päihdeettömän asumisen uloskirjoittamisen tullen tipahda aivan tyhjän päälle.

Raatiuskipuilua kuvaa myös asiakas, joka ryhdistäytyy välillä ja saa elämää kuntoon, mutta jotain aina tapahtuu. Hän jää roikkumaan ”siihen väliin”, eikä kukaan oikein tiedä (asiakas itsekkään), kumpaan suuntaan asumista kannattaisi lähteä suunnittelemaan. Tämän tilanteen riskikohdat kiteytyvät silloin, kun asuminen ei sovikaan tai elämäntilanne muuttuu. Asiakas haluaa muutosta, mutta palvelujärjestelmä ei juuri jousta.

Tapausesimerkkejä raatiuskipuilijoista:

Vaiheilevan asiakkaan prosessi kuvaa asiakkaan elämänmuutoksen halua suhteessa palvelujärjestelmään. Asiakkaalla on tarvetta monen kaltaiseen tukeen, mutta usein ne on hänen kohdaltaan lopetettu. Asiakas on kuntouttavassa korvaushoidossa, mihin hän on hyvin sitoutunut. Takana pitkiäkin onnistuneita hoitajaksoja, mutta aina jossain vaiheessa jonkinasteinen retkahdus sotkee tilannetta. Ongelmatkin vaiheilevat, vaikka päihdeettömyyden suhteen olisi paljonkin toivoa ja retkahdusten jälkeenkin asiakas on saanut elämänsä haltuun aina suhteellisen hyvin. Asiakas on kokeillut useampaakin kuntouttavaa asumista, mitkä ovat päättyneet retkahdukseen. Taustalla on myös väkivaltaisuutta, eikä häntä tämän vuoksi oteta enää moneen asumispaikkoihin. Hän on jonossa maineeltaan pahimpaan AE-paikkaan, vaikka ei tilanteeltaan sinne kuulu. Ennuste siellä pärjäämiseen on huono. Asiakas toistaa vuodesta toiseen samaa kaavaa; retkahdukset tiputtavat, mutta hän kapuaa aina ajan kanssa takaisin kuvioihin. Asiakas ei istu palvelujärjestelmään.

Eräällä muutoshaluisella vaiheilijalla taas oli olemassa oleva AE-asunto suuressa yksikössä, mutta hän halusi muuttaa elämäänsä. Asiakas lähti suunnitellusti kuntouttavaan ja päihdeettömään asumiseen, vaikka ennuste oli huono mittavan päihdeongelman vuoksi. Muuttaessaan asiakas menetti AE-asuntonsa ja tippui nopeasti kuntouttavasta asumisestakin. Tämä tarkoitti käytännössä, että hän tippui kokonaan kaikesta, joutui uudelleen arviointiin ja jonojen hänille. Tämä tuntui kovalta hinnalta siitä, että haluaa yrittää. Tähän olisi tärkeää kehittää jokin tukevampi ja asiakkaalle turvallisempi systeemi.

6.2.4 Pyöröoviasujat

Pyöröoviasujat ovat asuneet jo useassa paikassa, mutta eivät asetu. He yrittävät sitä ja tuota ja splittaavat eri paikkoja. Olemassa olevien palvelujen muuttaminen on vaikeaa ja hidasta, mutta asiakas voi myös suunnittelematta ensin pudottautua olemassa olevista palveluista ja hakeutua niihin uudestaan. Tällöin toiveena on saada yhteys uusiin ihmisiin ja -palveluihin, jotka voisivat hyödyttää hänen tilannettaan eri tavalla. Omassa työssäni ehkäisen tätä tapaa selvittämällä taustat ja olemassa olevat verkostot ennen suunnitelman aloittamista.

Pyöröoviasuja saattaa myös yrittää vaihtaa kuntaa paremman toivossa. He ovat oikeutettuja kotikuntansa palveluihin, joten muut kunnat harvemmin haluavat ottaa vastaan sosiaalipalvelujen mahdollista suurkuluttajaa. Vankeusaikana kotikunnan muuttaminen ei ole mahdollista.

Näistä syistä ennuste on huono, mikäli asiakas lähtee vaihtamaan sitä itse ilman suunnitelmaa. Joskus myös kuntalaisuuden selvittäminen kestää, koska kukaan ei katso asiakasta omaksi kuntalaisekseen. Tällöin asiakkaat tippuvat palvelujen väliin ja uuden kunnan palveluiden käynnistyminen kestää, mikäli vaihto ylipäättään onnistuu.

Toisinaan asiakas on asunut pitkään kotikunnassaan ja jostain syystä vain käväissyt muun kunnan asukkaana. Eräs helsinkiläinen asiakas oli saanut tuetun asunnon Lahdesta, mutta tuli vastaan taas Helsingissä jo muuttoa seuranneena päivänä. Vaikka lähipiiri on päihteellinen, se on usein asiakkaan ainoa tuttu ja turvallinen lähipiiri. Siksi suuret dramaattiset ratkaisut eivät välttämättä toimi, ellei muutos ole huolellisesti pohjustettu. Vaikka kuntalaisuus on syystä tai toisesta ehtinyt vaihtua hetkeksi, asiakas saattaa päästä takaisin entiseen kuntaansa. Tämä on usein perusteltuakin taustat huomioon ottaen. Kuntalaisuuden pyörittäminen on nykyisin vaikeampaa, koska paikkaa/paikkakuntaa on erittäin vaikea muuttaa, etenkin mikäli asiakas on kalliiden sosiaalipalvelujen tarpeessa. Työssäni kuntalaisuuden merkityksen huomioiminen on yksi sen tärkeimpiä lähtökohtia.

Pyöröoviasujaksi voi päätyä myös vaikeammin määriteltävistä syistä. Asiakkaalla voi olla taustallaan useampi asumispaikka, joihin ei liity suoranaista omaa epäonnistumista, mutta kaikki silti päättyvät, syystä tai toisesta, ”*asiat vain tapahtuvat.*” Asiakas voi olla hyvin kiinni tuesakin, mutta silti jää tunne, ettei hänen kohdallaan päästä kiinni hänen todelliseen tilanteeseensa. Aineistossa tällaisia ”asumispalvelujen kiertolaisia” tuli vastaan useampia.

Joskus voi törmätä täydellisesti systeemissä pyörivään asiakkaaseen. Tästä esimerkkinä nuori mies, jolla oli jo 23-vuotiaana melkoisen mittava asumishistoria. Asiakas kertoi, että oli 18-vuotta täytettyään odottanut kadulla lastensuojelun jälkihuollon asuntoa puoli vuotta. Sieltä saadun hädän jälkeen hän oli kertomansa mukaan asunut vuoden väliaikaisyksikössä, joutunut sieltä ulos hätämajoitukseen, päässyt jälleen em. väliaikaisyksikköön, sieltä suureen AE-yksikköön vuodeksi, siirretty toiseen suureen AE-yksikköön, jonka oli menettänyt lyhyen tuomion vuoksi. Tuomion jälkeen hän oli joutunut jälleen hätämajoitukseen, josta taas väliaikaismajoitukseen, josta sai uloskirjoituksen ja joutui jälleen hätämajoitukseen. Hänen tilanteensa lienee ollut haastava, mutta noin nuoren asiakkaan sosiaalityön tulisi olla erityisen aktiivista kierteen katkaisemiseksi. Jokin asumismuoto pitäisi saada niin stabiiliksi, että edes korvaushoidon arviointi onnistuisi. Asiakas kokeili ja oli valmis kokeilemaan jatkossakin päihdekuntoutusta, mutta muutamat kokeillut hoitojaksot jäivät lyhyeksi.

6.2.5 Asettujat (1, 2 ja 3)

Asettujat kirjaimellisesti asettuvat asumaan valitsemaansa asumismuotoon ja kokevat sen omakseen. He tunnistavat asuvansa oikeassa, heille sopivassa paikassa ja haluavat pysyä siinä. Asettuja (1) voi olla päihteidenkäyttäjä, joka asuu AE-asumisen piirissä tai hän voi olla myös päihdeettömyyteen sitoutunut, hoidot läpikäynyt kuntoutuja (asettuja 2). Asettuja (3) saattaa

yhä seilata päihteidenkäytön ja päihhteettömyyden välillä, mutta hänen asumisensa on tilanteeseen suhteutettuna kestäväällä pohjalla. Yleisesti asettuminen edellyttää, että asukas pysyy asumismuodon asettamien rajoitusten sisällä.

Asettuja 1 omaa selkeästi pysyvän päihdestatuksen, hän myöntää sen ja haluaa siinä myös pysyttäytyä. Hän on mukautunut ajatukseen päihteidenkäyttöä sisältävästä elämästä ja on pääosin tyytyväinen asumiseensa AE-yksikössä. Osa tästä ryhmästä saattaa pitää asumismuotoa väliaikaisena ja odottaa motivaation kasvamista peräti elämänmuutokseen asti. Tai pyrkiä laittamaan asioitaan kuntoon rauhassa ilman suurta painetta sen onnistumisesta. Asettuja 1 saattaa vastaanottaa tukea päihteidenkäytön vähentämiseen, mutta on realistina tällä erää sopeutunut tilanteeseen ja kokee AE-asumisen itselleen toimivaksi.

Asettuja 2 voi olla entinen raittiuskipuilija, joka pääsee tukevasti kiinni kuntoutukseen. Hänelle syntyy motivaatio lähteä päihdehoitoon ja sitä kautta päihhteettömään ja kuntouttavaan asumiseen. Rangaistuksenaikainen kuntoutus tai koevapaus ovat usein hyviä motivaattoreita tähän, koska ne nivovat kuntoutusta osaksi rangaistusta. Entisen raittiuskipuiliijan elämä on asettuessaan melko turvallinen. Asuminen järjestyy ajan kanssa päihdehuollon erityispalvelujen kautta, mikäli kuntoutuja on itse valmis siinä pysyttäytymään.

Asettuja 2:n kipukohdaksi nousee usein yhteisömuotoinen soluasuminen. Hän ehkä haluaa pysyttäytyä valitsemallaan päihhteettömällä tiellä, mutta ajan kanssa yhteisöllinen asuminen alkaa ahdistaa. Vankilataustaisilla tämä näkyy erityisesti, koska heille yhteisöllinen asuminen leimautuu niin vahvasti vankiloihin. Moni vankilataustainen kommentoi em. palveluja, ettei *”tahdo siirtyä siihen seuraavaan vankilaan.”*

Asettuja 3 on löytänyt asumismuodon, jossa hänen mahdollinen päihteidenkäyttönsä ei aiheuta kohtuutonta haittaa. Tai hänellä on taitoja pitää päihteidenkäyttöön liittyvä elämäntapa asumisen ulkopuolella. Hänellä saattaa olla normaali asunto tai hän voi asua hajasijoitussa tukiasunnossa. Hänellä on päihteidenkäyttöä enemmän tai vähemmän, mutta hänellä on sen lisäksi myös asumisen taitoja, joiden avulla asunto säilyy. Joskus asettuja 3:n asuminen voi olla vaakalaudalla tai jopa päättyä, jolloin hän saattaa siirtyä raittiuskipuiliijoihin tai pyöröoviasujiin.

Yleisesti asettujat ovat usein realisteja oman tilanteensa ja olemassa olevan palvelutarjonnan suhteen. He ovat ehkä pyöröovikiertäneet oman aikansa, jonka kautta heillä on selkeämpi kuva omista edellytyksistään ja mahdollisuuksistaan. Toisinaan asettuja saattaa hakeutua asiakkuuteeni, koska alkaa epäillä, olisiko sittenkin jossain jotain parempaa. Työskentelyyn riittää usein se, että työntekijä tai verkosto vahvistaa heidän omaa tilannettaan ja käsitystään siitä: *”olet just oikeassa paikassa, kannattaa pysyä siellä ja jatkaa samalla tiellä. Muualla ei ole mitään poppaskonsteja tarjolla ja tilanne asumisessa niin huono, ettei kannata ottaa riskejä. Olet jo hyvässä paikassa hyvällä alulla.”*

Joskus asettuja toivoo asunnon vaihtoa, koska haluaa pois vanhoista kuvioista. Tämä saattaa olla perusteltua, mutta ei aina niin helppoa. Tällöin työntekijä voi kehottaa pitämään kiinni nykyisestä asunnosta ja etsimään uutta kaikessa rauhassa. Työskentelyn tavoitteena on äkkinäisten liikkeiden minimoiminen, millä vältetään sitä, ettei asiakas putoa turhaan tyhjän päälle.

Esimerkkejä:

Asettaja 1 on nuori, jolla on paljon sairauksia. Huolestunut vanhempi toimii aktiivisesti mukana ja asiakas on itsekin kiinnittynyt eri paikkoihin. Hänellä olisi valmiuksia asettumaan, mutta asumisia ei kuitenkaan etene. Asiakas asuu hätämajoituksessa, mutta on sinne aivan liian huonokuntoinen. Myös hätämajoituksen työntekijät kokevat tämän olevan lähes heitteille jättöä. Asiakkaan pyörittyä aikansa sairaalan, kadun ja hätämajoituksen välillä, hän pääsee viimein asumaan hätämajoituksen pysyvämpää kerrokseen.

Asettujien onnistujia kuvaa myös jo vuosia asiakkuudessa ollut asiakas, jonka matkan varrelta löytyi monenlaisia käännteitä. Asiakkaalla oli haasteita vankilassa, mutta vapauduttuaan hän lähti kuitenkin hoitoon. Asiakas retkahteli, asettui välillä päihteettömään ja kuntouttavaan asumiseen, retkahteli jälleen ja pääsi lopulta hoidon kautta tuetumpaan päihteettömään asumiseen, jossa oli oma huone ja tiivis vertaistuki. Hän kiinnittyi vertaistoimintoihin, sai oman asunnon ja on nykyisin alalla töissä. Vastaavanlaisen tarinan voi kertoa toisestakin asiakkaasta, joka lähti hoitoon, retkahteli, mutta pysyi kuitenkin kiinni asumisen jatkumossa niiden rajoja koetellen. Hän asui lopulta tuetussa päihteettömässä asumisessa ja on töissä vertaisohjaajana.

6.3 Muita aineistosta esille nousevia seikkoja

Dokumenttien perusteella työskentelyn kulku lähtee usein suunnitelmasta, jonka kautta asiakkaalle tehdään suunnitelma A, varasuunnitelma B ja hätävarassuunnitelma C, mikäli hän katoaa ja tippuu kaikesta. Näin asiakkaan valitsemat eri reitit vaikuttavat kulloinkin edistettävään suunnitelmaan. Työn lähtökohta perustuu vahvasti asiakaslähtöisyyteen ja itsemääräämisteoriaan. Sanon usein asiakkaalle jo työskentelyn alussa *”sie viet ja mie vikisen”*, mikä osoittaa hänelle, että hän voi todella valita oman reittinsä ja asumista suunnitellaan sen mukaan. Toki eri tason suunnitelmiin realisoidaan myös hänen valintojensa seuraukset, joista olennaisimpana se, minkä tasoista ja tapaista asumista asiakas voi kunkin reitin kautta odottaa.

6.3.1 Kuntien rooli

Kuntalaisuuden merkitys asumiseen nousee materiaalissa vahvaksi. Työskentelyä määrittää kuntien vastuunotto kuntalaisistaan, kunnan ei pitäisi voida ohittaa asiakasta tai ohjata häntä

muihin kuntiin. Usein asiakas on pyörinyt kunnassa jo vuosia, kuormittanut sosiaalityötä ja hänen kanssaan on kokeiltu kaikki olemassa olevat vaihtoehdot. Kunnassa saattaa olla keinottomuutta ja tilannetta on pyritty ratkaisemaan eri tavoilla. Joillekin on esimerkiksi maksettu kallista asuttamista toiseen kuntaan.

Joissain kunnissa tuen tarpeen arviointi kunnissa heikkoa tai keskittyy epäolennaisuuksiin ”*osaatko keittää perunat.*” Epätarkoituksenmukainen tuen tarpeen arviointi ei tuo näkyviin asiakkaan tilannetta ja tarvetta tukeen. Tästä syystä asiakasta pitää joskus valmistella arviointiin ja keskittyä tässä tuen tarpeen näkyväksi tekemiseen. Tuen merkityksen määrittely on hyvin olennaista myös asiakkaalle itselleen. Vankilataustainen kavahtaa usein kaikenlaista kontrollia, joten tuen merkityksen tulee näyttäytyä positiivisena asiana asumisen onnistumisen pohjaksi.

6.3.2 Huomioita työskentelystä asiakkaan kanssa

Asiakkaat ovat usein tietämättömiä heille tehdyistä suunnitelmista tai voivat kertoa tilanteestaan eri tavalla, miten verkostot ovat tilanteen käsittäneet. Asiakas voi kertoa, että korvaushoidon arvio on ihan loppuvaiheessa ja klinikalta taas kerrotaan, ettei se ole edes alkanut. Kerran oli surtu asiakkaan läheisen kuolemaa useamman päivän, mutta myöhemmin selvisi, että tämä olikin elossa ja asiakas oli käsittänyt asian päihtyneenä väärin. Toimiva verkostotyö on tehokkain keino siihen, että koko verkostolla on yhteinen työnäky, eikä siitä synny monenlaisia eri versioita. Verkostotyö saattaa olla haastavaa, koska asiakkaat liikkuvat paljon. Parhaiten verkostotyö toimii jonkun asiakkaan elämässä olevan kiinteän tahon, kuten korvaushoitoklinikan kanssa. Toimivassa verkostoyhteistyössä verkoston yhteisesti sovittu linjaus, asiakkaan suunnitelma ja suunnitelman seuranta nousevat olennaisen tärkeiksi.

Korvaushoito toimii asiakkaalle usein kiinnittävänä tekijänä ja tuo elämään pysyvyyttä. Tällöin myös muiden palvelujen toteuttaminen helpottuu. Asumiseen korvaushoito vaikuttaa olennaisesti. Mikäli asiakas on kuntouttavassa korvaushoidossa, hänellä on pääsy kuntouttavaan ja päihteettömään asumiseen. Mikäli hän taas on haittoja vähentävässä korvaushoidossa, tämä ei ole mahdollista, vaikka ei olisi oheiskäyttöä. Tällöin asuminen pitää suunnitella AE-paikkoihin. Tämä tieto on tärkeää jo ohjausvaiheessa, jotta asiakas osaa hakeutua hänelle oikeanlaiseen hoitoon. Se saattaa toimia myös motivoivana tekijänä kuntouttavaan korvaushoitoon, mikäli asiakas haluaa asumiseenkin enemmän vaihtoehtoja.

Asiakkaiden ajatusmaailma on usein hyötyorientoitunutta, pelkät suunnitelmat ja puhuminen eivät välttämättä houkuta, vaan he arvostavat hyvin konkreettisia asioita vaatteista ja ruoasta alkaen. Kriminaalihuollon Tukisäätiön vertaistuen toimipisteet tarjoavat ruokaa, toimintaa ja paikan, missä viettää aikaa. Samassa kiinteistössä toimivan Vailla vakinaista asuntoa (VVA ry) - yhdistyksen vaatevarastosta asiakas voi hakea tarvitsemiaan vaatteita. Asiakkaat saattavat vapautua talvella, vaikka ovat aloittaneet tuomionsa kesävaatteilla kesällä. Heillä

on ehkä tilanne, ettei heillä ole mitään muita olemassa olevia vaatteita, joten nämä perustarpeet luovat työntekijälle hyviä asiakkaan yhteistyöhön kiinnittämisen mahdollisuuksia. Asiakkaat kokevat hyötyvänsä konkreettisesti monista muistakin asioista; mikäli asuminen järjestyy, he saavat näyttöä lastensuojelulle, pääsevät korvaushoitoon tai interferonihoidon, saavat ajokortin tai mahdollisuuden koevapauteen, yhdyskuntapalveluun, siviiliarviointiin tai avotaloon. Tämä nostaa työskentelyn keskiöön hyötytarjonta-ajattelun, minkälaisia hyötyjä voin työntekijänä tarjota, jotta ne kiinnittävät asiakasta.

Työskentelyssä keskitytään myös laajentamaan asiakkaan näkökulmaa omassa elämässään. Asiakkailta on taustallaan paljon diagnosoituja tai diagnosoimattomia mielenterveydellisiä ongelmia, ADHD:tä, oppimisvaikeuksia, sosiaalisia ongelmia ja muita asioita, jotka saattavat näkyä käytöksen impulsiivisuutena. He eivät aina osaa ajatella asioita pidemmälle tai nähdä tekojensa seurauksia. ”Lusimissuunnitelma” on nimeämäni työväline, jota käytän edellä mainittujen taitojen opetteluun. Lusimissuunnitelma tarkoittaa, että asiakas yhdistää suunnitelmaansa kaiken sen kautta elämäänsä saamansa hyödyn myös tulevien tuomioiden osalta.

Lusimissuunnitelman avulla asiakasta ohjataan katsomaan kauemmas ja näkemään seuraavien siirtojen vaikutukset mahdollisiin tuleviin tuomioihin. Hänen neuvotteluasemansa tuomioiden suhteen paranevat olennaisesti, mikäli hän edistää asioitaan. Lyhytaikaisvangeilla on usein tulevia tuomioita ja he saattavat vapautua edelliseltä lyhyeltä tuomiolta hetkeksi odottamaan seuraavaa lyhyttä tuomiota. Mikäli he vapautuvat ilman suunnitelmaa, kadulle, ilman mitään menetettävää, he todennäköisemmin tekevät tällä väliajalla jo seuraavatkin tulevat tuomiot, jolloin vankilakierre on valmis. Mikäli heidät on mahdollista saada näkemään kokonaisuutta yhtään pidemmälle, he saattavat huomata lusimissuunnitelman hyödyt. Tämä voi tarkoittaa, että he ymmärtävät lähteä esimerkiksi odotusajalla suoraan hoitoon tai kuntouttavaan asumiseen, saavat hoidettua asioitaan ja pääsevät sen pohjalta siviiliarvioinnin kautta ehkä yhdyskuntapalveluun tai suoraan avovankilaan. Näin toimiessaan, parhaimmillaan viimeisen tuomion jälkeen ei ole odottamassa enää seuraavaa tuomiota ja vankilakierre on katkaistu.

6.3.3 Prosesseihin vaikuttavia muita tekijöitä

Aineistosta nousi esiin myös muita prosesseihin vaikuttavia tekijöitä. Asiakkailta on usein mitattavaa syrjäytymistäustaa jo lapsesta asti. Suurella osalla päihteidenkäyttö ja rikokset ovat alkaneet hyvinkin nuoresta. Diagnoosin (esim. ADHD) omaavat ovat usein silti hoidotta ja lääkkeitä. Hoitamattomilla mielenterveys- ja käytöshäiriöillä voi olla suuri vaikutus levottomaan ja impulsiiviseen elämään. Monilla on takanaan myös lastensuojelun laitostaustaa ja useita sijoituksia. Moni myös kokee sijoituspaikkojen nopean vaihtumisen olleen omaa syytään, ”*koska mä olin niin hankala lapsi.*” Materiaalissa tuli vastaan mm. alle 20-vuotias asiakas,

joka oli sijoitettuna vuodet 1-18 ja tuona aikana hänellä oli ollut 16 eri sijoituspaikkaa. Tällaiset tarinat saavat pohtimaan lastensuojelumme merkitystä syrjäytymiskiirteen mahdollistajana.

Asiakkaiden tausta on usein risaista ja päihteiden värittämää, joten lyhyet tuomiotkin liittyvät usein päihteiden vaikutuksen alaisena tehtyihin omaisuus- ja väkivaltarikoksiin, ”päihdehäröilyyn.” Lyhytaikaista tuomioita istuvalla saattaa olla menneisyydessään mittavaakin rikostaustaa, mutta päihteet ovat iän myötä vieneet niin alas, että he ovat enää lyhyitä tuomioita keräileviä ”päihdehäröilijöitä.” Toisinaan taas lyhyet tuomiot ovat asiakkaan menestystarina, kun asiakas on vuosikymmenten päihdehäröilyjen ja tuomioiden jälkeen väsynyt ja saanut siistittyä tuomionsa hyvin satunnaisiin, lyhyisiin ja harvakseltaan tapahtuviin tuomioihin. Oli asiakkaan vankilakierrestatus mikä vain, päihteiden ongelmakäytön merkitys nousee kaikissa olennaiseen asemaan. Tästä syystä etenkin juuri lyhytaikaisvankien rikoskiirteen katkaisun avaimet ovat päihteidenkäytön hallinnassa.

Joskus asiakkuuteen on tullut asiakas, jolla ei ole päihdeongelmaa. Heidän asemansa on huono, koska he eivät pääse päihdeettömiin ja kuntouttaviin asumispalveluihin, jotka ovat käytännössä ainoat nopeat inhimilliset reitit vapautumisen jälkeen. Päihdeongelmaton asiakas joutuu hätämajoitukseen, patja lattialle yhdeksi yöksi kerrallaan - tyyppiseen asumiseen, mikä tuntuu joskus hyvin kohtuuttomalta. Vapautunut vanki, jolla ei ole päihdeongelmaa hyötyisi myös tuesta ja kuntouttavasta asumisesta, mutta päihdeongelma on niihin olennainen kriteeri. Tällaisia asiakkaita tulee vastaan hyvin harvoin, mutta vaihtoehdot heidän kanssaan ovat vähissä. Luottotiedottomat miehet, joilla ei ole päihdeongelmaa tai mitään erityisperustetta asumiseen, ovat ehkä hankalin ryhmä asuttamisen kannalta. Asiakas voisi saada asunnon yksityiseltä, mutta se ei onnistu ilman luottotietoja ja Kelan maksusitoumus vuokravakuuteen ei usein käy yksityiselle vuokranantajalle. Eräs asiakas joutui tämän vuoksi asumaan kaverillaan ja maksamaan tälle pimeästi 100e/kk toimeentulotuestaan, mikä asetti hänet taloudellisesti kohtuuttoman huonoon asemaan. Usein kavereilla asumisen ehtona on myös ruoan tai päihteiden hankkiminen asumisen korvaukseksi, ja tämä taas pakottaa uusiin rikoksiin.

Asiakkaat myös saattavat olla hyvinkin omaehtoisia. Työskentelyssä tämä on selkeä itsemääräämisoikeuteen perustuva käytäntö, vaikka sen vuoksi asiakkaan asiat eivät aina etene. Joskus asiakas ei halua olla sosiaalityön asiakkaana, eikä mennä hänelle tarjottuun asumiseen. Tällöin työntekijän kädet ovat sidotut, eikä hän voi tehdä asialle mitään. Asiakkuus voi jatkua ja ajan myötä asiakkaan näkemys saattaa muuttua. Tämä vie usein aikaa ja tarjottu mahdollisuus on saattanut mennä ohi. Tällöin asiakas joutuu aloittamaan jonottamisen jälleen alusta. Joskus asiakas voi myös hoitaa asunnottomuuttaan omilla tavoillaan. Eräs asiakas hankki telttapaikan leirintäalueelta ja muutamat muut asiakkaat ovat lähteneet pidemmäksi aikaa kauemmas mökille tai sukulaisten luokse.

6.4 Asumiseen vaikuttavia tekijöitä

Asumisen onnistuminen pitää sisällään monenlaisia asioita. Tämän aineiston asiakasryhmällä siihen vaikuttivat edellä mainittujen lisäksi myös seuraavat seikat.

6.4.1 Parisuhde ja perhe

Aineistosta nousi esiin myös muita asumiseen vaikuttavia tekijöitä. Näistä yksi näkyvimpiä on parisuhteiden merkitys ja parisuhdekaaren nopeus. Parisuhteet alkavat ja loppuvat ja siksi niillä on usein suuri merkitys asumiseen. Vapautuva ei välttämättä ota tarjottua asumispaikkaa, mikäli hänen on mahdollista mennä tyttöystävälle. Tämä saattaa olla epävarma reitti ja asiakkaat joutuvat sitä kautta helposti asunnottomaksi. Parisuhteen mies on usein kirjoilla poste restantessa, eikä hänellä ole oikeuksia asuntoon. Riidan tullen yleensä juuri mies lentää ulos. Asumisjärjestelyt saattavat lisätä valtataistelun tuntua parisuhteessa ja asumisen päätymisellä on helppo uhkailla. Toisinaan toisen osapuolen elämänhallinnan puutos vaikuttaa ratkaisevasti asiakkaan omaan elämänhallintaan. Vaikka asiakas itse saa elämänsä kuntoon, tyttö- tai poikaystävä saattaa vetää mukanaan ja tuhota kaikkea rakennettua hyvää.

Joskus kaikilla perheenjäsenillä on suuria odotuksia perheen yhdistämiseen, mutta vapautuminen muuttaa kodin dynamiikkaa ja aiheuttaa paljon haasteita. Tähän vapautuvien olisi hyvä varautua, varsinkin, jos asiakas itse kokee epävarmuutta ja pelkoa, ettei vain *”mene taas sotkemaan koko perheen asioita.”* Tällöin hän voi ottaa vastaan asumispaikan vaikka kuntouttavassa asumisessa ja laskeutua perheeseen rauhallisesti omaan tahtiin. Omasta huonosta vanhemmuudestaan asiakkaat kokevat toisinaan häpeää, mutta kertovat lapsistaan iloisina ja ylpeinä. Asiakkaillani perheen ja lasten osallisuus näkyvät melko vähän, mutta parhaimmillaan perhe voi nousta vahvaksi motivaatiota herätteleväksi tekijäksi.

6.4.2 Asumishistorian merkitys

Asumista suunniteltaessa asumishistorialla on suuri merkitys. Usein asiakkaat ovat jättäneet asunnot ja vuokrat hoitamatta, mikä on huomioitava uutta asumista suunniteltaessa. Tärkeää olisikin oppia katsomaan pidemmälle, vaikka häätö tulisikin. Tuleville vuokranantajille on suuri merkitys sillä, mitä asumishistoriasta näkyy. Kaikilla 105 asiakkaalla oli luottotiedot menneet, mutta muut suuremmat merkinnät, kuten hädät, vuokratästit ja korvaukset, vaikuttavat usein eniten. Mikäli asunto on ollut ennen tuomiota, on tärkeää selvittää, onko sinne paluuta. Pääsääntöisesti Kela maksaa asumistukea ja toimeentulotukea kuuden (6) kuukauden ajan. Mikäli tuomio on pidempi, on hyvä selvittää, onko asuntoa mahdollista säilyttää tuomion ajan vaikka harkinnanvaraisella toimeentulotuella. Koulutuksen kautta asiakkaille opastetaan hoitamaan asiansa, vaikka ne olisivatkin solmussa ja asiakas olisi jatkossa lähdössä uudestaan vankilaan. Toinen tärkeä asia on olemassa olevan asunnon säilyttämisen toimenpiteet. Osa on

saattanut laittaa asuntonsa pimeästi vuokralle kaverilleen, joka voi sotkea asiat ja aiheuttaa häädön. Oman vastuun merkitystä asunnon pitämiseksi ei voi liiaksi korostaa.

Vaikka asiakas olisi asettunut ja asuminen sujuu, jokin vanha tuomio saattaa kaataa koko paikan. Tuomioiden odottaminen on raskasta, tuomion täytäntöönpanon odottaminen voi kestää asiakas jopa vuosia. Uudessa hallitusohjelmassa (2019) linjataan, että oikeudenhoidon riittävät resurssit turvataan ja oikeudenkäyntien kokonaiskestoja pyritään lyhentämään. Samalla oikeudenkäyntien kustannuksia alennetaan ja sujuvoitetaan muun muassa digitalisaation avulla ja vahvistetaan oikeudenalakohtaista erityisosaamista tuomioistuimissa. Myös rikosasioiden käsittelyä nopeutetaan varmistamalla parempi yhteistyö syyttäjän ja poliisien kesken. (Hallitusohjelma, 2019)

Vankilaloissakin vapautumispäivän muutos, kuten muutaman lisäpäivän tuova sakonmuunnon täytäntöönpano, voi kaataa asumisen suunnitelman, eikä asumispaikkaa ehkä enää olekaan tarjolla. Joskus asiakas putoaa olemassa olevasta asumisesta tuomion vuoksi syistä, joiden perusteet jäävät kaikille osapuolille epäselväksi. Esimerkiksi eräs kirjaus omassa asiakaskirjauksessani: *”Asuminen oli päätetty, koska asumispaikkojen välillä ollut jokin tietokatkos ja olivat antaneet asiakkaan paikan ilmoittamatta pois. Asumispaikasta eivät osanneet ottaa asiaan kantaa ja pahoittelivat tiedonkulun puutteita. Asiakas on tällä hetkellä jonossa jälleen, mutta nyt paikan vapautumisesta ei mitään tietoa. Asiat vähän heitteillä; kukaan ei ota kantaa, kukaan ei ota koppia, kunnan työntekijät heittelevät toiselta toiselle ja nyt jo kertaalleen lukkoon lyödyt suunnitelmat osoittautuivatkin epäluotettaviksi. Oma sosiaalityöntekijä harmissaan ja sitä mieltä, että heitteillejättö.”*

6.4.3 Matka elämänmuutokseen

Asiakkailla löytyy usein hyviä motiiveja siihen, että he alkavat hoitaa asioitaan. He ovat väsyneitä päihteidenkäyttöön, siihen liittyviin ihmisiin ja tarvittavan käytön rahoittamiskierteen. Heillä on hyvää ymmärrystä käytön huonoista puolista. Tämä ymmärrys kulkee usein suoraan suhteessa heidän käyttötaustansa pituuteen ja käytöstä aiheuttaviin haittoihin. Aineistossa motivaatiota nostavia tekijöitä olivat usein perhe, lapset, tulevan tuomion suunnittelu, opiskelu, ajokortti, korvaushoito, interferoni, vertaistuen löytyminen tai ylipäätään kiinnittyminen jonnekin.

Vertaistuen merkitys oli suurta, vaikka asiakkailla on usein ennakkoluuloja erilaisia vertaistointoja kohtaan. Etenkin ryhmät saatetaan kokea vastenmielisiksi, koska vankiloissa he ovat eläneet vertaisten joukossa niin tiiviisti, eikä luottamus muihin ihmisiin ole muutenkaan vahvaa. Asiakkaan positiivinen toipumisennuste nousi huomattavasti, mikäli asiakas antoi vertaistyölle mahdollisuuden. Työskentelyssä käytiin läpi kaikki mahdolliset tahot, (Redis, Raittila, Vahvat-kuntoutus, Stop Huumeille ry, Tukikohta, Kris-työ, Keijot, NA- ja AA-ryhmät jne.)

joista asiakas voisi hyötyä. Näistä hän saattoi valita itselleen parhaiten sopivat. Mikäli asiakas kiinnittyi, hänellä on mahdollisuus päästä töihin kokemusasiantuntijaksi tai vertaisohjaajaksi.

Kriminaalihuollon Tukisäätiön asumispalvelut ovat olleet vahvassa roolissa asiakkaiden asuttamisessa. Säätiöllä ylläpidettiin omaa asumisvalmennusyksikköä Kinaporinkadulla aina vuoden 2019 alkuun. Säätiöllä on myös tukiasuntoja, mutta lopetettu asumisvalmennusyksikkötoiminta sopi erityisesti lyhytaikaisvankien tilanteeseen. Asuminen oli mahdollista järjestää joustavasti ja nopeasti, joten se vastasi hyvin asiakkaiden tarpeisiin. Säätiön asumispalvelujen kapeutuminen hajasijoitettujen tukiasuntojen varaan on vaikuttanut työskentelyyn ja tuonut haasteita asuttamiseen. Aiemman asumisen polku oli asiakkaalle turvallinen reitti ja käytännössä asumisen jatkuminen riippui asiakkaasta itsestään. Säätiön asumisvalmennusyksikkö myös mahdollisti paremmin koordinaattorin asiakkuuden jatkumisen asumisen aikana, mutta etenkin sen jälkeen. Asiakkaan muutettua taloon, vastuu asiakkaan asumisen asioista siirtyi asumispalvelujen ohjaajalle. Koordinaattorina astuin mukaan jälleen siinä vaiheessa, mikäli asumisessa tuli haasteita tai se jouduttiin päättämään. Tällöin työskentely jatkui saumattomasti, eikä asiakas pudonnut uloskirjoittamisesta huolimatta.

7 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Keräsin asiakkailta lähtötilanteen tiedot yhdessä täytetyllä tietolomakkeella ja teimme tämän pohjalta suunnitelmat jatkolle. Tietolomakkeen tarkoituksena on kattaa olennaisimmat asiat, jotka vaikuttavat asumisen suunnitteluun. Sen sisältö on rakennettu työssä kerätyn kokemuksen kautta ja sen avulla saa kuvan olennaisimmista asumiseen vaikuttavista asioista. Tietolomake voisi olla tarkempikin, mutta sitä ei olisi tarpeen, koska työmuoto itsessään on niin monimuotoinen ja elää asiakkaan tilanteen mukaan. Prosessin seuranta on lähtötilannetta tärkeämpi jatkosuunnitelmaa ajatellen.

Lomakkeiden perusteella tehty yhteenveto on keskimääräinen otanta asiakkaista. Materiaali oli melko heterogeenistä, koska kaikki asiakkaat olivat melko saman taustaisia miehiä. Kaikilla löytyi asumishistoriasta häiriö ja luottotiedot olivat menneet. Nämä nousivat tärkeimmiksi asunnon saamisen esteiksi. Yksilölliset tilanteet erosivat kuitenkin jonkin verran toisistaan. Suurimpia erottavia tekijöitä olivat tuomion kesto, kotikunta ja ikä. Etenkin asiakkaan kuntalaisuus määritteli työskentelyn suuntaa, koska asuminen oli periaatteessa suunniteltava aina omaan kotikuntaan.

Lomakkeeseen kirjattiin paljon muitakin asioita asumisen lisäksi, joten sen perusteella haettiin vastauksia myös opinnäytetyön ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, mihin asiakas hakee apua. Lomakkeen kautta sai kuvaa niistä asiakkaiden tarpeista, jotka he ovat itse nostaneet

esiin työskentelyn alussa. Päihteet nousivat näistä erityisasemaan, koska lähes jokaisella asiakkaalla oli vahva päihdetausta. Suurimmalla osalla päihteiden käyttö oli akuuttia ja siksi se vaikutti olennaisesti asumisen suunnitteluun. Asiakas sai itse määrittää suunnan ja siihen vaikutti ratkaisevasti hänen oma päihteiden käytön arvionsa tulevaisuudessa. Päihdehoidoista korvaushoito oli mukana yhtenä hoitomuodoista ja motivaatio siihen hakeutumiseen kasvatti motivaatiota hoitaa myös muita asioita. Aineiston kautta näkyi, että etenkin tälle asiakaskunnalle suunnattu korvaushoito toimi kiinnittävänä tekijänä yhteiskunnan muihinkin palveluihin.

Hankkeen muiden palautekanavien ja aineistonkin perusteella näkyi työskentelyni omaehtoisuus ja asiakaslähtöisyys. Moni asiakas oli yllätynyt, että heitä ei aidosti pyrkinyt johdattelemaan suureen elämänmuutokseen. Pysin työskentelyllä mahdollisimman matalaan kynnykseen, jotta asiakkaat uskaltaisivat kiinnittyä siihen, oli heidän tilanteensa mikä hyvänsä. Työskentelyn alussa painotin, että asumista voi suunnitella vaikka ”radalla” ja se viesti näytti menneen perille. Asiakkaat kiinnittyivät työskentelyyn yllättävän hyvin ja kykenin etenemään heidän kanssaan ennalta arvioitua enemmän. Lyhytaikaisvankien kiinnittyneisyys palveluihin on perinteisesti haasteellista ja siksi tähän työhön pitkäaikaisemmin työskentelyyn sitoutuneiden vuosittaista lukua (53%) voi pitää korkeana.

Päihteisiin liittyvien asioiden lisäksi asiakkaat kaipasivat tukea myös muihin asioihin. Näitä olivat esimerkiksi seuraavan tuomion suunnittelu sekä työhön ja opiskeluun liittyvät asiat. Vankilassa ollessaan asiakas näyttää kykenevän suunnittelemaan tulevaisuuttaan, vaikka suunnitelmat eivät usein kanna enää siviilissä. Työhön ja opiskeluun liittyviin asioihin ei ehkä kannata keskittää liikaa aikaa, mutta niitä on hyvä käsitellä. Tulevaisuus-ajattelua on tärkeää opetella, joten sitä on hyvä pitää yllä kaikissa toimissa. Näin asiakkaan ajatteluun istututtuun alitajuntainen ”tulevaisuusikkuna”, millä saattaa olla merkitystä jossain käännteentekevässä elämänvaiheessa.

Jotkin muutkaan asiakkaita kiinnostaneet asiat eivät olleet niitä ensisijaisia hoidettavia asioita, mutta koin tärkeäksi pitää niitä yllä muun työskentelyn ohessa. Aineistossa motivaatiota nostavia tekijöitä olivat usein perhe, lapset, tulevan tuomion suunnittelu, opiskelu, ajokortti, korvaushoito, interferoni, vertaistuen löytyminen tai ylipäättään kiinnittyminen jonnekin. Selvitin asiakkaan halukkuutta perhetyöhön sekä oppimisvaikeuksien tai erilaisten oikeudellisten asioiden hoitamiseen. Kyselin heiltä myös psykiatrisen tuen sekä lääkäripalvelujen tarvetta. Karkotusasiat työllistivät enemmän työmuodon alkuajoina, kunnes kunnat tekivät niiden suhteen selkeitä linjauksia.

7.1 Pohdintaa asiakastyypeistä

Asiakkaat jaoteltiin tutkimuksessa viiteen eri asiakastyypiin; katoajiin, piipahtajiin, raittiuskipuilijoihin, pyöröoviasujiin sekä asettujiin. **Katoajat** jaettiin vielä kahteen eri ryhmään,

joista ensimmäiseen sisältyivät ne asiakkaat, joilla ei ollut suurempaa syytä jatkotyöskentelylle. Heidän osaltaan yhtenä selittävänä tekijänä saattoi pitää sitä, etteivät he olleet valmiita kiinnittymään palveluun tai tosiasiallista tunnistettua tuen tarvetta ei ollut. Tämä ryhmä ei myöskään tullut vastaan jossain vaiheessa viimeistään uudella vankilatuomiolla.

Katoajien toinen, pienempi, ryhmä olivat ne asiakkaat, jotka tarvitsivat palvelua, mutta katoivat vapauduttuaan kokonaan, eikä heistä sen jälkeen kuulunut koko kolmen vuoden seurannan aikana mitään. Aineiston perusteella näistä katoajista ei löytynyt mitään erityistä yhteistä nimittäjää, mutta kaikilla oli pitkä päihdetausta. Tämän suhteen he eivät eronneet muista asiakkaista, mutta yleisesti katsoen asunnoton, vankilakierteessä oleva päihdeongelmainen katoaa usein muutenkin hänelle suunnitelluista palveluista. Päihdemaailma vie mennessään ja numerot vaihtuvat, joten asiakasta on vaikeaa enää tavoittaa, eikä hän itsekkään muista tai kykene pitämään yhteyttä. Mikäli nämä ”ikuiset katoajat” saisivat asunnon tuetun asumisen kautta, he kiinnittyisivät todennäköisesti paremmin muihinkin palveluihin. paremmin muihinkin palveluihin. Tämän asiakasryhmän kuolleisuusluvut ja tapaturmataipumus ovat myös keskivertoväestöä suuremmat, joten osa on saattanut päätyä sairaalaan tai hoitokoteihin.

Piipahtajat ovat tämän työn kannalta tärkeä asiakasryhmä, vaikka heidän kanssaan eteneminen on usein hidasta ja polveilevaa. Onnistuakseen työskentelyn tulee olla pitkäaikaista, asiakaslähtöistä ja perustua vahvasti itsemääräämisen. Työntekijä etenee asiakkaan mukaan ja pyrkii työskentelyssä oikea-aikaisuuteen. Piipahtajaan tartutaan silloin, kun hän on työntekijän tavoitettavissa. Tämä edellyttää erityisen joustavaa ja kärsivällistä työtettä. Facebook on yllättäen noussut yhdeksi parhaaksi työvälineeksi myös piipahtajien tavoittamiseksi. He ottavat työntekijän mielellään kaveriksi ja yleensä myös yhteydenpito sujuu joustavammin Messengerin kautta. Puhelimien katoaminen ja numeroiden vaihtuminen ei enää vaikuta, koska profiili pysyy. Piipahtajan asumisasiat myös etenevät, vaikkakin hitaasti. Parhaimmillaan hän saa asunnon ja kiinnittyy sinne. Piipahtaja saattaa kuitenkin nimensä mukaisesti piipahtaa yhä tämänkin jälkeen erilaisista syistä. Hän hakee apua joskus asumisen muutoksiin, haasteisiin tai haluaa pitää yllä jonkinlaista ”avun napanuoraa” ihan turvallisuussyistä. Piipahtaja ei juurikaan kuormita työntekijää, koska tapaamiset ovat yleensä lyhyitä piipahduksia.

Raittiuskipuiliija kipuilee vielä elämänsä suunnan kanssa, millä on olennainen vaikutus hänen suunnitelmiansa toteutumiseen. Hän ei koe päihdestatusta omakseen. Tästä huolimatta hän saattaa käyttää päihteitä runsaasti ja pyöriä samojen käyttäjien kanssa samanlaisen toimintakulttuurin piirissä. Hän saattaa ajatella, ettei ole kuten ”*ne kaikki muut*” ja tästä syystä hän ei myöskään koe tuettua Asunto Ensin (AE) - asumista omakseen. Näitä kipuilijoita kuvaa myös Päivi Kivelä ym. (2016.) julkaisussaan Asukkaan ääni. He ovat tyypitelleet tuetun Asunto Ensin - mallin asukkaita ja löytäneet yhdeksi ryhmäksi ”tyytymättömät asukkaat”, jotka eivät koe

sopivansa kyseiseen asumismuotoon. Sopeutumattomuuteen saattaa vaikuttaa asumisen leimaavuus, jota asukas ei ole itse valinnut. Tämä lähtökohta voi kirjoittajien mukaan luoda moniulotteista toivottomuutta ja pessimismii, tulevaisuuden odotushorisontin kapeutta ja vaihtoehtottomuutta. Suuri osan julkaisun tyytymättömistä asukkaista on ollut keskimäärin nuorempaa väkeä kuin muiden tyyppien edustajat ja heillä on päihdeongelma, mutta he eivät kuitenkaan ole vielä kovin syvällä syrjäytymiskiarteessä. Tutkimuksen mukaan he eivät myöskään koe saavansa tarvitsemaansa tukea.

Raittiuskipuilijoita vaikuttaisi olevan suuri osa vankilassa olevista. Kipuilla on haastava vaikutus asumiseen, vaikka se onkin luonnollinen vaihe toipumisen kaarella. Asiakas ei aina osaa arvioida omaa tilannettaan realistisesti ja tästä syystä hän ei ole tilanteessaan oikein koskaan oikeassa paikassa. Päihteettömän ja päihteitä sallivan asumismuodon ääripäät ovat usein jäyhät, eivätkä välttämättä istu vankilasta vapautuvien tarpeisiin. Mikäli AE-asukas haluaa päihteettömään ja kuntouttavaan asumiseen, hän menettää pitkään jonottamansa AE-asunnon välittömästi. Jos kuntoutus ei onnistu ja hän retkahtaa, asiakas tippuu jälleen jonojen hännille ja aloittaa alusta. Eli mikäli kuntouttava asuminen epäonnistuu, tippuminen on totaalinen ja julma. Tämä on tuntunut kovalta hinnalta siitä, että asiakas haluaa yrittää. Se myös lannistaa asiakkaan motivaatiota muutokseen. Tähän kiperään kohtaan olisi tärkeää kehittää jokin tukevampi ja asiakkaalle turvallisempi systeemi.

Pyöröoviasujat olivat asuneet jo useassa paikassa, mutta eivät vaikuttaneet asettuvan. He myös usein defenssinään lohkoivat, eli ”splittasivat” eri paikkoja ja yrittivät vaikuttaa asioihinsa monen eri tahon ja toiminnan kautta. Asiakkaana he saattoivat suunnittelematta pudotautua olemassa olevista palveluistaan hakeutuakseen niihin uudestaan toista reittiä. Näin asiakas voi ”palvelushoppailla” paremman elämän toivossa. Ilmiö on täysin ymmärrettävä ja inhimillinen, mutta näin hän saa mahdollisuuden pyörittää palvelujärjestelmää, mikä teettää erityisen paljon työtä juuri asumisen asioissa. Vaarana on myös järjestelmän kyllästyminen asiakkaaseen. Asiakkaan oma kertomus ja kokemus ovat merkityksellisiä, mutta yhtä merkityksellistä on selvittää faktat asiakkaan historiassa. Siksi työntekijän on tärkeää tuntea oman alueensa palvelut ja toimijat sekä tehdä yhteistyötä heidän kanssaan. Tästä syystä verkostotyö toimii hyvänä työmetodina palveluissa pyöröoveilevien asiakkaiden kanssa.

Asettujat olivat aineistossa niitä, jotka kirjaimellisesti asettuivat asumaan valitsemaansa asumismuotoon ja kokivat sen omakseen. He myös tunnistivat asuvansa oikeassa, heille sopivassa paikassa ja halusivat pysyä siinä. Asettuja (1) oli päihteidenkäyttäjä, joka asuu AE-asumisen piirissä. Hän on työntekijälle helppo asiakas, työskentelyn tavoitteena oli vain vahvistaa hänen sitoutumistaan ja rohkaista kiinnittymään asumisen tarjoamiin mahdollisuuksiin esimerkiksi tuen suhteen.

Asettaja (2) oli päihteettömyyteen sitoutunut, hoidot läpikäynyt kuntoutuja. Heidän osaltaan asuminen usein järjestyy ajan kanssa päihdehuollon asumispalvelujen kautta. Nämä paikat ovat pääsääntöisesti yhteisömuotoista asumista, mikä osalla saattaa nousta ongelmaksi asumiseen kiinnittymisessä. Työntekijänä asettaja 2:n motivoiminen vaatii usein ratkaisuja ja voimavarakeskeisyyttä, koska asiakas on saatava katsomaan elämäänsä pidemmälle ja laajemmin. Kontrolli on mahdollista nähdä tukena ja itsemääräämisoikeusteoriankin mukaan kyseessä on kuitenkin aina asiakkaan oma vapaaehtoinen valinta. Kuntouttavasta asumisesta pääsee halutessaan pois, vaikka vaihtoehdot sen jälkeen olisivatkin vähissä. Kuntouttavat asumispalvelut perustuvat perinteiseen porrasmalliin, jossa asiakas etenee asumisessa portaittain. Oma asunto tulee väistämättä jossain vaiheessa, mutta sitä joutuu usein odottamaan pitkäänkin. Asiakkaat saattavat haluta edetä nopeammin, joten heitä on usein rauhoiteltava ja realistisoida asuntotilanteen haastavuudesta.

Asettaja (3) oli henkilö, joka saattoi yhä seilata päihteidenkäytön ja päihteettömyyden välillä, mutta hänen asumisensa on tilanteeseen suhteutettuna kestäväällä pohjalla. Hän oli löytänyt sellaisen asumismuodon, jossa päihteidenkäyttö ei aiheuttanut kohtuutonta haittaa, tai sitten hänellä oli taitoja pitää päihteidenkäyttöön liittyvä elämäntapa asumisen ulkopuolella. Asettaja 3:sta tarkastelemalla on mahdollista löytää niitä syitä, joiden avulla asunto säilytetään mahdollisista tuomioista tai päihteistä huolimatta. Näitä ovat ymmärrys normaalista elämisestä, vuokranmaksuun liittyvät selviytymiskeinot, edunvalvonta, välitystili, asumistuen ohjaaminen suoraan vuokranantajalle sekä asunnon rauhoittamisen taito. Tähän saattaa vaikuttaa myös asunnon sijainti tuttujen käyttöpiirien ulkopuolella. Näitä asunnon pitämisen taitoja koulutetaan vankiloissa esimerkiksi Asumisen Monopolipelin ja asumisinfojen kautta. Asettaja (3) kaltaisia asiakkaita tulisi tukea erityisesti elämän kriisitilanteissa, että asunto säilyisi. Löyhäkin tukikontakti voi pelastaa asumisen ja putoamisen vahingollisempaan elämäntapaan.

Joskus asettaja toivoo asunnon vaihtoa, koska haluaa pois vanhoista kuvioista. Tämä saattaa olla perusteltua, mutta ei aina niin helppoa. Tällöin työntekijä voi kehottaa pitämään kiinni nykyisestä asunnosta ja etsimään uutta kaikessa rauhassa. Työskentelyn tavoitteena on äkkinaisten liikkeiden minimoiminen, millä vältetään sitä, ettei asiakas putoa turhaan tyhjän päälle. Yleisesti asettajat olivat kuitenkin realisteja oman tilanteensa ja olemassa olevan palvelutarjonnan suhteen. Heillä oli kokemuksen tuomaa selkeämpää kuvaa omista edellytyksistään ja mahdollisuuksistaan. Mikäli asettaja asui hänelle sopivassa asumismuodossa ja hakeutui asiakkuuteeni etsiäkseen jotain vielä parempaa, koin tärkeäksi realisoida heidän tilannettaan olemassa olevien vaihtoehtojen kautta.

Syitä asettujien asumisen onnistumiseen vaikuttaisi olevan eri vaiheessa annettu tiivis tuki, eikä vertaistuen merkitystä voi koskaan vähätellä. Suurimpana erona onnistujien kanssa työskenneltäessä näyttäytyi kuitenkin heidän oma tahtotilansa, sisäinen motivaatio, joka erotti heitä muista vaiheilijoista. Heidän asenteessaan näkyi jotain erilaista ja heillä oli realistisempi halu muuttua. Heillä on avoin asenne ja he olivat usein valmiita rauhoittumaan ja ottamaan vastaan, asettumaan. Näiden ominaisuuksien kautta heillä on myös valmiutta tehdä töitä raittiutensa eteen. Tällaiset lähtökohdat väistämättä mahdollistavat syvemmät ja monimuotoisemmat tavat työskennellä asiakkaan kanssa. Monesti hyvin syrjäytyneen asiakkaan verkosto on pieni, joskus olematon, mutta näiden asettujien tapauksissa työskentelyssä olivat aktiivisemmin mukana myös muut tahot. Tästä voisi tulkita, että muutosmotivaatio lisää verkostoon sitoutuneiden määrää ja toisin päin kääntäen; vaiheilijoiden, pyöröveilijoiden ja raittiuskipuilijoiden verkostot kituvat toivon puutteessa usein minimiin.

Yleisesti asettuminen edellytti, että asukas pysyy asumismuodon asettamien rajoitusten sisällä. Kivelä ym. (2016.) kuvaa kirjassaan asettujia nimellä ”tyytyväiset tässä ja nyt.” Heidän elämäntilanteissaan ja -tavoissa on toki eroja, mutta heitä yhdistää tyytyväisyys tai vähintään tyytyminen nykyiseen asumismuotoon. He ovat vahvasti orientoituneet nykyhetkeen, eivätkä juuri suunnittele tulevaisuutta tai haaveile toisenlaisesta asumisesta. Julkaisussa puhutaan erikseen myös siitä tyytyväisestä asukasryhmästä, joka on saanut elämänsä hallintaan ja suunnataavat tulevaisuuteen. He kokevat osallisuutta ja heille on ominaista elämäntavan muutos. Näissä asukkaana kannalta tärkein käännekohta on ollut kohdatuksi tulemisen kokemus. Joku työntekijöistä on onnistunut luomaan asukkaalle luottamuksen siihen, että hänestä välitetään sellaisena kuin hän on.

7.2 Kuntien sosiaalityön rooli

Kuntalaisuudella on, ainakin vielä toistaiseksi, suuri vaikutus asumiseen. Asiakas on sidottu kotikuntansa palveluihin, eli kotikunta joutuu maksamaan kaikki asiakkaan käyttämät erityispalvelut, kuten asumiseen liittyvän tuen. Kuntien käytännöt ovat valtakunnallisella tasolla kirjavia ja eivät siten vahvista asiakkaiden sosiaalista tasa-arvoa. Palvelujen saaminen saattaa riippua kotikunnasta, alueesta tai joskus jopa työntekijän aktiivisuudesta. Yhteiskunnallista osattomuutta lisää myös epätasa-arvoinen suhtautuminen asiakkaan ottaessa yhteyttä sosiaalitoimeen. Aineiston kautta oli havaittavissa, että asiakas saa usein parempaa palvelua ottaessaan yhteyttä työntekijän kanssa tai kokonaan työntekijän välityksellä. Asiakkaan tulisi poikkeuksetta saada yhtä tasalaatua palvelua riippumatta siitä, kuka sosiaalitoimeen on yhteydessä.

Toisinaan kunnalla ei ole tarjota mitään asiakkaalle sopivaa palvelua ja häntä saatetaan jopa kannustaa hakeutumaan asukkaaksi muihin kuntiin. Tämä on voitu sanoa suoraan asiakkaalle tai vankilan työntekijällekin, mutta kolmannen tahon yhteydenoton jälkeen kanta tähän on

voinut muuttua. Haastavat asiakkaat ovat haastavia kuntalaisia, mutta kaikilla on oikeus sosiaalityöhön. Palveluita saatetaan evätä joskus myös silloin, kun asiakas on todella motivoitunut ja kerännyt näyttöä muutoksen tueksi. Kunnan sosiaalityö ei ehkä enää jaksaa uskoa asiakkaan muutokseen ja hyvää yritystä ei lähdetä edes kokeilemaan. Yleisesti ottaen kalliit erityiset ”ohituskaistat” asumisessa ovat nykyisin kunnissa harvinaisia, mutta aina välillä haastavan profiilin asiakkaille ei muuta keksitä.

Kuntien sosiaalityö on kokenut suuren murroksen sen jälkeen, kun perustoimeentulotuki siirtyi vuoden 2017 alusta Kelan hoidettavaksi. Uudistuksen tavoitteena oli yksinkertaistaa toimeentulotukijärjestelmää, vähentää asiakkaiden asioimista monella eri luukulla, lisätä tuen hakijoiden yhdenvertaisuutta sekä tehostaa henkilöstövoimavarojen käyttöä. (Kela) Siirron piti vapauttaa resursseja todelliseen sosiaalityöhön, mutta materiaalin perusteella näin ei ole käynyt. Päinvastoin, sosiaalityötä on joskus vaikea saada mukaan, vaikka asiakas on vankilasta vapautunut, asunoton ja päihdeongelmainen. Asiakkaat eivät tiedä itselleen nimettyä sosiaalityöntekijää, eivät saa ketään kiinni, tai eivät ole päässeet henkilökohtaiselle tapaamiselle. Myös valtionalouden tarkastusviraston (VTV) tarkastuksen mukaan aikaisemman hallituksen tavoite siirtää perustoimeentulon myöntäminen ja maksatus kunnilta Kansaneläkelaitokselle eli Kelalle ei ole tehostanut sen toimintaa. Tarkastuksen mukaan hakemusten käsittelykustannukset kolminkertaistuivat ja työntekijämäärä kaksinkertaistui arvioidusta. (Raeste. J-P. 2020) Myös Talentia kommentoi asiaa tiedotteessaan (13.2.2020) ja oli huolissaan, että Kelan sosiaalihuollon asiantuntemuksen puute vaarantaa asiakkaan oikeuksia. Tiedotteen mukaan asiakkaille oli myönnetty jopa 10 kuukauden toimeentulotukipäätöksiä.

Myös käytännön työn kautta sosiaalityö on vaikuttanut olevan kriisissä ja asiakkaat heitteillä. Toimeentulotuen siirtyminen vaikuttaisi tiputtaneen kaikkein syrjäytyneimmät täysin sosiaalityön piiristä. Aikaisemmin toimeentulotuki satoi nämä asiakkaat sosiaalityöhön ja heidät oli helpompi tavoittaa taloudellisen tuen kautta. Nykyisin tämäkin viimesijainen mahdollisuus on menetetty, eikä se ole ollut asiakkaiden etu. Sosiaalityön tulisi näkyä asiakkaiden elämässä myös vankila-aikana, koska vankilassa asiakkaat ovat helposti tavoitettavissa ja usein paremmissa kunnossa kuin siviilissä ehkä vuosiin.

7.3 Huomioita työskentelystä asiakkaan kanssa

Työskentelyn alkuvaiheessa oli tärkeää huomioida kokonaisuus. Asiakkaiden elämä on monimuotoista ja elää jatkuvasti, joten heidän tilanteensa vaatii usein laajemman kokonaisuuden ymmärtämistä. Myös vankeusaikaisen suunnitelman, ”lusimissuunnitelman” tekeminen auttoi asiakasta hahmottamaan elämänsä istuttavaa tuomiota pidemmälle. Parhaimman kuvan kokonaistilanteesta sai verkostotyön avulla. Verkoston luomisessa ja sen ylläpitämisessä oli asiakaskunnan huomioon ottaen erityisiä haasteita, mutta sen onnistuessa saavutettiin myös parhaimmat tulokset. Mikäli asiakkaan verkosto toimii yhdessä tehtyjen linjausten mukaisesti,

asiakas kiinnittyi verkostoon ja hänen asiansa etenivät poikkeuksetta paremmin kuin pelkän yksilötyöskentelyn avulla. Verkostojen luominen on usein haaste, mutta niiden kasaamiseksi kannattaa nähdä vaivaa.

Päihdehoito kiinnitti asiakkaita erityisen hyvin. Tämä oli luonnollista, koska asiakas oli silloin hyvässä kunnossa ja kykeni tiiviimpään suunnitelmallisen työskentelyyn. Hoidoista myös korvaushoito toimi parhaimmillaan asiakkaan läheisimpänä tukimuotona. Kiinnittyminen oli nähtävissä erityisesti kuntouttavassa korvaushoidossa olevilla asiakkailla. Tämän lisäksi kuitenkin myös haittoja vähentävä korvaushoito kiinnitti suurella määrällä kaikkein risaisimmassa tilanteessa olevia asiakkaita. Kun asiakas on asunnoton päihdeongelmainen ja hakee silti lääkkeensä klinikalta päivittäin, on mahdollista arvostaa korvaushoidon merkittävyyttä heidän elämässään.

Päihdehoidoilla on suurin merkitys lyhytaikaisvankien desistanssiin ja rikoskierteen katkaisemiseen, koska heidän rikoksensa perustuvat lähes poikkeuksetta päihteiden vaikutuksen alaisena tehtyihin pikkurikoksiin. Mikäli tähän problematiikkaan löydetään lisää välineitä, myös rikollisuus ja tuomiot vähenevät. Mitä enemmän vangit voivat hyödyntää vankeusaikaansa ja edistää asioitaan, sitä suuremmalla todennäköisyydellä he eivät päädy uudelleen vankilaan. On myös tärkeää havaita ja tunnustaa heidän rikoskierteensä positiiviset muutokset. Jos vuosia pitkilläkin tuomioilla istunut on saanut tuomionsa minimoitua harvempiin, lyhyihin tuomioidiin, on hän ottanut melkoisen edistysaskeleen tuomiourallaan. Samoin kannattaa tarttua kiinni, jos asiakas alkaa väsyä päihteiden täyttämään ja sitä kautta rikoksiin johtavaan kierteseen. Nämä ovat niitä hetkiä, jolloin oikea-aikainen motivointi kantaa parhaiten hedelmää.

Asiakkaat ovat usein hyötyorientoituneita ja valinnoissaan omaehtoisia. Tämän vuoksi heidän on saatava työskentelystä konkreettista hyötyä, eli työskentelyn täytyy vastata asiakkaan tarpeisiin. Asiakkaan tarpeisiin vastaaminen oli myös yksi tutkimuskysymyksistä. Asiakkaat ovat aineiston mukaan sitoutuneet työmuodon tapaan työskennellä, joten siitä voi vetää jonkinlaista johtopäätöstä, että he kokevat myös hyötyvänsä siitä. Moni asiakas on saanut asumipaikan tai asiat ovat muuten edenneet, mutta työskentelyyn on kiinnittynyt myös sellaisia asiakkaita, jotka yhä pyöroöveilevät eri paikoissa. He eivät ole hyötyneet työskentelystä pysyvän asuinpaikan suhteen, mutta kokevat saavansa sen kautta ehkä jotain muuta hyödyllistä. Uskoisin, että suurin kiinnittävä tekijä on ollut työntekijän tuttuus, pysyvyys ja matala kynnys. Myös työmuodossa näkyvä todellinen asiakaslähtöisyys madaltaa kynnystä ja antaa tilaa asiakkaan omaehtoisuudelle. Kiinnittäminen on hidasta ja vaatii kärsivällisyyttä molemmilta osapuolilta. Mikäli se kuitenkin onnistuu, asiakas alkaa helpommin kiinnittyä hitaasti myös muihin yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin.

7.4 Asumiseen vaikuttavat tekijät

Osalla asiakkaista on perhettä tai ainakin jonkinlainen parisuhde. Nämä suhteet saattavat päihteiden käytön vuoksi olla epävarmalla pohjalla ja aiheuttavat monesti päänvaivaa myös asumisen suunnittelussa. Tilanteet muuttuvat nopeasti ja kuntien tarjoamat asumisratkaisut eivät yleensä kykene vastaamaan niihin yhtä nopeasti. Miehet vaikuttavat olevan tässä naisia heikommassa asemassa, koska heillä henkikirjat ovat usein poste restantessa ja siksi he joutuvat lähtemään asunnosta eron tullessa. Tähän voi oikeastaan vaikuttaa lähinnä pitämällä heitä hereillä näiden uhkakuvien osalta ja kehottamalla miettimään erilaisia vaihtoehtoja toteuttaa parisuhdetta ilman yhdessä asumisen paineita. Mikäli suhteessa on lapsia, paineet kasvavat entisestään. Tällöin asiasta usein kiinnostuu jo lastensuojelukin, joten asiassa on järkevää edetä rauhallisesti.

Asumishistoria vaikuttaa usein asumiseen jo vanhojen merkintöjenkin osalta. Se kuvastaa usein sitä, miten asiakkaalla on aikaisemmin ollut tapana hoitaa asumisen haasteet. Tavoitteena on muuttaa tätä historiaa tulevaisuudessa, joten asuminen vaatii onnistumisen kokemuksia. Tämän vuoksi on tärkeää saada asumissuunnitelma sellaiseksi, että asiakkaan on mahdollista asumisessa myös onnistua. Tuettu asuminen on tähän usein paras vaihtoehto. Tuki on kuitenkin aina ulkoapäin tulevaa opastusta ja väistämättä myös kontrollia, joten sen lisäksi onnistuneen asumisen vaatimuksena voidaan pitää sitä, että asiakas on itsekin sisäistänyt asumisen merkityksen ja asumisen taidot. Näitä on hyvä harjoitella useita kertoja ja pidemmällä aikavälillä. Tähän vankilassa pidettävät asumisen kurssit ja infot ovat tärkeä lisäresurssi. Vankilassa asiakas on selvin päin ja ajatus alkaa usein selkenemään. Vankila-aika antaa asiakkaalle tilaisuuden pysähtyä työstämään omaa elämäntilannettaan ja näkemään sitä eri näkökulmista.

Ikävin tilanne on usein se, jos asiakas on tehnyt paljon työtä ja saanut asiansa kuntoon, mutta jokin systeemistä johtuva toimenpide kaataa kaiken. Asiakkaalla on ehkä oma koti, jonkinlainen säännöllinen päiväsiltä ja hän on saanut rikoskierteensä katkaistua. Hänen elämänsä on vakaalla pohjalla ja sitten tämän romuttaa jokin vanha tuomio, joka tulee toimeenpantavaksi vasta vuosien jälkeen. Tuomio saattaa vaikuttaa asumiseen ja asiakkaan vaivalla luotuun uuteen elämään ratkaisevasti. Huonoimmillaan asiakas joutuu vankilaan, vanhoihin piireihin ja putoaa turhaan systeemin hitauden vuoksi.

Tuomiota saattaa ehkä joutua odottamaan kohtuuttoman pitkään, mutta joskus asumisen suunnitelmaa saattavat sotkea myös yllättäen alas tulleet vankeusrangaistuksen lisäpäivät. Asuntojen vuokranantajat ja palveluntarjoajat eivät pysty pitämään asuntoja tyhjillään, joten yllättävät lisäpäivät saattavat ikävimmässä tapauksessa kaataa kaikki asumisen suunnitelmat ja asunto annetaan seuraavalle jonottajalle. Vankiloiden tavoitteena on tehdä vangeille aukoton ja järkevä suunnitelma niin, että asiakkaat saisivat kaikki tulevat tuomiot alas istuttavaksi yhdellä kertaa. Tämän jälkeen he voisivat aloittaa elämänsä ”puhtaalta pöydältä.” Vankilasta

käsin on muutenkin haastavaa hoitaa eritoten juuri asumisen asioita, mutta samalla siihen liittyvä ajoituksen epävarmuus tekee työn joskus mahdottomaksi.

Matka elämänmuutokseen on usein pitkä ja siihen mahtuu monenlaisia vaiheita ja työmuotojakia. Jokainen vaihe on vienyt asiakasta siihen, missä hän on nyt. Kaikella on ollut oma merkityksensä, vaikka tulos näkyy joskus huomattavalla viiveellä tai joskus ei koskaan. Kokemuksen kautta parhaiten pärjäävät ne asiakkaat, jotka kiinnittyvät vertaistukeen. Vertaistuki käsittää erilaiset ryhmä ja toimintakeskukset, mutta käsite voi olla huomattavasti laajempi. Vangeilla saattaa joskus olla ennakkoluuloja kaikenlaiseen yhteisölliseen toimintaan ja siksi vertaistuen voi käsittää hyvin monimuotoisena. Nykyisin koulutetaan paljon vertaisohjaajia ja kokemusasiantuntijoita, jotka voivat tukea asiakkaita myös yksilöllisemmin. Vertaiseen kiinnittyminen saatetaan kokea luonnollisemmaksi tavaksi pysyä kiinni muutoksen tiellä.

Kriminaalihuollon Tukisäätiö on valtakunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja, joka työskentelee rikostaustaisten ja heidän läheistensä hyväksi. Säätiöllä on runsaasti erilaisia omia palveluja, kuten neljä erilaista vertaistoinnin keskustaa, jotka pyrkivät tukemaan asiakasta päihdeettömästi. Valtakunnallisesti säätiöltä saa apua oppimiseen ja opiskeluun, työtoimintaan, perhe- ja parisuhdeasioihin, asumisasioihin, sekä oikeudellisiin kysymyksiin. (Kriminaalihuollon Tukisäätiö) Asumisen asiantuntijana toimin yhtenä säätiön linkkinä ohjaamassa asiakasta tarvittaessa myös muihin tarjolla oleviin moniammatillisiin palveluihin.

Tulosten perusteella toiminnassa keskeisintä työssä näytti olevan asiakkaan elämän perustarpeiden turvaaminen sekä vahvaan itsemääräämiseen perustuva motivointi asioiden hoitamiseen. Tämä toimi asiakkaan tukena yhteiskuntaan integroitumisessa. Tutkimustulosten mukaan selkein toiminnan tuottama muutos oli asiakkaiden kiinnittyminen työskentelyyn. Tutkimus osoitti, että pysyvä, pitkäaikainen ja kokonaisvaltainen työote muodostavat vankien tarpeita vastaavan kokonaisuuden. Toiminnan kehittämistarpeet liittyivät suurelta osalta siihen, että työmuoto perustuu paljolti yhden ihmisen varaan ja on näin haavoittuvainen muutosten edessä. Se on kuitenkin kattava esimerkki kokeilusta, jonka kautta pienelläkin panoksella on mahdollista tehdä vaikuttavaa työtä haastavan asiakasryhmän parissa.

7.5 Teoriat työskentelyn pohjana

Asiakaslähtöisyys ja asiakkaan arvostamisen merkitys tulivat aineistossa näkyviksi. Asiakkaan kohtaamisesta puhutaan joskus jo puutumiseen asti, mutta asiakkaiden kokemuksia kuunnellessa sen puutteellisuus tulee välillä hyvin näkyväksi. Asiakkaita saatetaan yhä kohdella alentuen, tylästi, peläten ja kuuntelematta. Omassa työssäni koen arvostamisen siten, että asiakkaalle näkyy toimieni hyvä tahto ja vilpittömyys. Kun lähtökohta on reilu ja vilpitön, on helppoa olla ystävällisen suora asioissa, joita ei ole muuten aina helppoa ottaa vastaan. Olen myös asiakkailleni asiallisen tuttavallinen. Pyrin muistamaan aikaisemmin keskusteltuja asi-

oita asiakkaan elämästä ja kyselen niistä. Asiakkaat ilahtuvat tästä ja se vaatii minulta työntekijänä vähän enemmän paneutumista etu- ja jälkikäteen tapaamisia suunniteltaessa. Työhöni liittyvä asenne näyttäytyy jonkinlaisena välittömyytenä, mikä ei korosta perinteisiä asiakas - työntekijä rooleja, eikä ainakaan rakenna muureja muurien sisälle. Koen tärkeäksi olla ensisijaisesti ihminen ja kohdata asiakas ihmisenä, jossa kumpikaan ei pakene roolien taakse. Näin kohtaamisesta muodostuu tasa-arvoinen ja molemmat tuovat pöytään oman osaamisensa; asiakas oman elämänsä asiantuntijana, työntekijä rakenteiden ja mahdollisuuksien lähettinä.

Asiakkaat osaavat ja kokevat toisinaan tarvetta pelata systeemin ehdoilla ja puhua, mitä heidän toivotaan puhuvan. Työssäni nämä pelit väistämättä vähenevät, koska niillä ei voi saavuttaa näkyvämpää hyötyä. Asiakas voi olla raadollisestikin oma itsensä, jonka tekoja ei tarvitse kaunistella. Rikoksilla ei ole työskentelyn kannalta olennaista merkitystä. Rikos käsitellään lähinnä sen kautta, kuinka sen aiheuttamat seuraukset on huomioitava jatkossa ja miten asiakas voi oppia elämään niin, ettei vastaavaa enää tapahdu. Tämä on myös asiakkaan etu, kun hän voi aloittaa puhtaalta pöydältä, eikä hänen ehkä tarvitse istua vankilassa ainakaan ihan vastaavista teoista.

Työskentelytavan ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys tulee näkyviin asiakkaiden prosessien kautta. Pienestäkin etenemisestä voi antaa positiivista palautetta ja ikäviltä tuntuvista asioista on usein mahdollista löytää jotain rakentavaa uutta näkökulmaa. Asiakkaat ovat kokeneet uudenlaiset näkökulmat yllättäviksi ja he ovat saattaneet nähdä itsensä ja tilanteensa eri tavalla. Good Life Model jäi teoriana rooliltaan pienimmäksi, mutta sen ajatustapa hyvän elämän rakennusaineista nivoutui luontevasti työskentelyn sisältöön.

Tässä opinnäytetyössä kuvailtu työtapa on pienimuotoista ja toteutuu pienen marginaaleissa elävän asiakaskunnan ehdoilla. Työskentelynä se on kuitenkin taloudellista suhteessa siitä saatuun hyötyyn. Yhden työntekijän hanke ei nouse kustannuksiltaan korkeaksi ja sen avulla tavoitetaan kuitenkin suuri osa asunnottomana vapautuvista asiakkaista. On tärkeää, että työskentelyyn sitoutetaan jo vankeusaikana ja asiakkaat tietävät tuen jatkuvan myös siviilissä. Tämä luo asumisasioista saatavan hyödyn lisäksi myös henkistä turvaa vapautumisen hetkelle. Vankilan kanssa rakennettu yhteistyömalli on ollut toimiva ja sitä voidaan soveltaa myös muissa Suomen vankiloissa ja niiden eri osastoilla.

Opinnäytetyön tulosten perusteella toiminnassa keskeisintä työssä ovat olleet asiakkaan elämän perustarpeiden turvaaminen, vahvaan itsemääräämiseen perustuva motivointi asioidensa hoitamiseen sekä tuki yhteiskuntaan integroitumisessa. Tutkimustulosten mukaan selkein toiminnan tuottama muutos oli asiakkaiden kiinnittyminen työskentelyyn. Tutkimus osoitti, että pysyvä, pitkäaikainen ja kokonaisvaltainen työote muodostavat lyhytaikaisvankien tarpeita vastaavan kokonaisuuden.

8 POHDINTA

Lyhytaikaisvankien tilanne on aiheuttanut keskustelua jo pitkään. He usein ”pöllähtävät” vankilaan tyhjästä ja samalla tavalla he ”pöllähtävät” sieltä ulos yhteiskuntaan. Suunnitelmallisuus on työskentelyn suurin haaste, joten asiakaskuntaan on vaikea päästä käsiksi perinteisen sosiaalityön menetelmin. Lyhytaikaisvangit eivät välttämättä soita määriteltynä puhelin-aikoina, saavu viikkoja aikaisemmin sovituille tapaamisille tai toteuta sosiaalityön suunnitelmaa sovituissa aikataulussa. Heidät täytyy tavoittaa oikea-aikaisesti juuri silloin, kun he sattuvat olemaan tavoitettavissa. Vankila on asiakkaalle usein se viimesijainen yhteiskunnan ”palvelumuoto”, joten on tärkeää mennä sinne, missä asiakas on tavoitettavissa. Vankila-aika saattaa antaa korvaamattoman mahdollisuuden on kiinnittää asiakas niin, ettei hän putoa kokonaan kaikista yhteiskunnan palveluista.

Jaani Lampisen (2020.) YLE:n haastattelussa Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja Arto Kujala otti kantaa lyhytaikaisvankien problematiikkaan. Hän sanoi suoraan, että vankiloissa istuu paljon myös sellaista väkeä, joka ei sinne oikeastaan kuuluisi. Näitä ovat lyhyitä tuomioita suorittavat ihmiset, jotka kärsivät pahoista päihdeongelmista. Kujalan mukaan ongelman ydin on se, että kun ihminen suljetaan vankilaan, hän irtoaa yhteiskunnan normaalipalveluista täysin, eikä voi jatkaa edes päihdekuntoutuksessa. Pyöröovivankien ylivoimaisesti suurin ongelma ovat päihdeet, joten vankilassa he saavat Kujalan mukaan ”pätkän katkaisuhoidon Hiltonin hinnoilla”, mutta mikään ei muutu. Yksi vankipaikka maksaa 77 000 euroa vuodessa, 210 euroa vuorokaudessa. Kun päihdeongelmat ja -sairaudet ovat syntyneet vuosien ja vuosikymmenten aikana, pelkkä vankilakatko ei uuden elämäntavan aloittamiseksi riitä. Päihdekuntoutus olisi tärkeää aloittaa heti, kun vangissa herää siihen tahdon kipinä.

Kunnille tulee edullisemmaksi, jos päihderiippuvainen määrätään vankilaan ja pysyy siellä, koska vankilassa kaiken maksaa valtio. Vankiloiden ja kunnallisten sosiaaliviranomaisten yhteistyö ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Pääjohtaja Kujala mainitsee haastattelussa, että vangit eivät ole sosiaalipuolen himoitumpia asiakkaita. Kun vankilasta vapautuva kaveri seisoo vankilan portilla muovikassi kädessään, hänestä kopin ottavia ihmisiä ei siellä vastassa juuri näe, Kujala kuvaili.

Oma hankkeeni ja lyhytaikaisvankien osastolla toteutettava työmuoto pyrkii vastaamaan Kujalan haastattelussa nostamiin epäkohtiin. Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat 1. mihin lyhytaikaisvanki hakee apua ja 2. kuinka siihen vastataan. Asiakkaat ovat hakeneet tukea pääsääntöisesti asumisen asioihin, mutta työn kautta on ollut mahdollista päästä käsiksi myös muihin heidän elämäänsä ja sitä kautta asumiseen vaikuttaviin tekijöihin. Näitä ovat olleet päihdeongelmat, päihdehoidot sekä erilaisiin palveluihin ohjaaminen. Työskentely on kokonaisvaltaista ja sitä ei ole mitoitettu minkään etukäteen tehdyn suunnitelman mukaiseksi.

”Se on hänen matka”, joten asiakas on pysynyt asiakkaana niin kauan kuin hän tukea tarvitsee. Työtapa on joustava, pysyvä ja pitkäaikainen. Nämä ovat usein niitä tekijöitä, jotka puuttuvat lyhytaikaisvankiasiakkaan elämästä lähes kokonaan. Asiakas on saattanut olla sijoitettuna jo lapsena lukuisia kertoja eri paikoissa, asua eri paikoissa, pyöriä erilaisissa palveluissa ja lopulta myös eri vankiloissa. Pysyvyys ja pitkäaikaisuus eivät ole niitä määreitä, jotka sopivat heidän elämäänsä. Sosiaalityö kunnissa ja valtiolla on usein muutoksen kourissa, työntekijät vaihtuvat, eikä pysyviä asiakassuhteita pääse syntymään. Kuntien sosiaalityö on muuttunut valtavasti viimeisten vuosien aikana, eikä aina tavoita tätä helposti kaikesta tippuvaa kohderyhmää.

Pysyvyys ja pitkäaikaisuus ovat myös sellaisia asumiseen liittyviä määreitä, joita tulisi arvoistaa muissakin sosiaalityöhön liittyvissä arvovalinnoissa. Esimerkiksi kuntien kilpailutukset määrittävät ensisijaisesti palvelun hintaa ja laatua, mutta pysyvyys olisi mielestäni yksi tärkeä tekijä näiden rinnalle. Pysyvyys ja tuttuus lisäävät tietoa, laatua ja asiakkaan kokemaa turvallisuuden tunnetta. Mikäli kunta kilpailuttaa asumispalvelut vaikka kolmen vuoden välein, palveluntuottajan säännöllinen vaihtuminen voi vaikuttaa ratkaisevasti asukkaiden turvallisuuden tunteeseen. Uusi palveluntuottaja aloittaa työskentelyn alusta, mikä nostaa riskiä siihen, että menetetään jotain olennaista ja tärkeää ymmärrystä asukkaiden elämästä.

Kukaan ei voi toimia yksin, joten työ vaatii vahvaa kumppanuutta ja yhteistyötä. Olennaisimpia yhteistyötahoja ovat vankila ja kunta, joista molemmat ovat suuria yhteiskunnallisia vaikuttajia, joita ohjaa yhteiskunnan yhteiset rahat. Siksi ne ovat myös haavoittuvia ja muuttuvat nopeasti. Pitkän työkokemuksen kautta koen, että nämä molemmat maailmat ovat jatkuvassa muutoksessa, joka voi vaikuttaa ajoittain jopa kaoottiselta. Mikäli asiakasta ympäröivät toimijat ovat organisoimattomia ja hänen oma maailmansa on kaaoksessa, koko elämä saattaa näyttää kaoottiselta. Siksi tarvitsemme pysyviä, pitkäaikaisia toimintoja ja ihmisiä, työntekijöitä, jotka kulkevat.

Monet ihmettelevät valitsemaani alaa ja pitävät sitä raskaana. En kuitenkaan koe sitä raskaaksi, vaikeista haasteista huolimatta. Odotuksista irti päästäminen helpottaa jaksamista. Työ on hyvin antoisaa ja asiakkaat tuovat siihen virkistävää lisää. Jokainen asiakas on ainutlaatuinen ja mielenkiintoinen, sellaisenaan. Kokemus on myös opettanut keinot työn rajaamiseen. Myös tämän opinnäytetyön kautta katson olevani ammatillisesti hyvässä paikassa, hyvillä voimilla ja hyvällä ammattitaidolla tärkeän asian parissa.

Tämän kaltaisessa työssä onnistumisen kokemukset ja ilot täytyy usein löytää melko pienistäkin edistysaskeleista. Oma suhtautumista voi kehittää erilaisilla positiivisilla näkökulmilla; *”asiakas tuli vain 15 minuuttia myöhässä.. hän ylipäätään tuli paikalle.. hän ei tullut ”kaotikännissä”.. hän ilmoitti, ettei päässyt.. hän otti uudelleen yhteyttä viikon päästä.. hän oli kuitenkin muistanut hakea uudet henkkarit, vaikka ei ollutkaan hoitanut pankkitunnuksia.”*

Hyvässä työyhteisössä tämä on joskus viety äärimmilleen huumorin keinoin, ”*hän tuli vain kahden promillen humalassa, olisi voinut tulla kolmenkin!*” Huumori voimavaraistaa parhaimmillaan koko työyhteisöä. Toivoa luovat myös kaikki ne toimet, millä asiakas osoittaa, että hän on jollain tavalla kiinnittynyt ja yrittää. Toisinaan tämä edellyttää, että työntekijällä on päällä ”Pollyannan positiivisuuspsykoosi”, mutta tärkeintä on, että tavoitteet työskentelylle on asetettu realistisiksi ja asiakkaalle mahdolliseksi saavuttaa. Näin yhteistyö voi tarjota onnistumisen kokemuksia paitsi asiakkaalle, myös työntekijälle itselleen.

Työni on tärkeää, koska asuminen koskee jokaista. Sen puuttuminen on vaikuttavimpia tekijöitä vahingollisen kierteen syvenemiseen. Tärkeitä asioita on hyvin vaikea hoitaa, mikäli asut kadulla. Tässä kohderyhmässä asunnottomuus on valitettavan yleistä ja asumisen onnistuminen haasteellista. Esimerkiksi keväällä 2020 karanteeneihin asti jylläävä Korona-virus on iskenyt voimakkaimmin juuri asunnottomiin. Kodittomalla ei ole kotia, johon vetäytyä. He ovat myös terveydeltään huonokuntoisinta väestöä, joille tällainen sairaus voi olla kohtalokas. Tauti leviää nopeasti, eikä asunnottoman eristäminen ja hoito ole itsestään selvää. Tämä on herättänyt kysymyksiä, kuinka asia järjestetään? Sairastaako asunnoton hätämajoituksessa ja riittääkö heille sairaalapaikkoja? Mihin toipilas kotiutetaan, kun hänellä ei ole kotia?

Koen tärkeäksi päästä vaikuttamaan asumiskysymyksiin, koska se on toimiva keino päästä vaikuttamaan tämän asiakasryhmän selviytymiseen. Asunnottomuutta pitäisi helpottaa sellaisilla sosiaalipolitiikan keinoilla, jotka ehkäisevät syrjäytymistä ja edistävät työllistymistä sekä mahdollisuutta omaehtoiseen elämään ja toimeentuloon. Perustuslain sosiaaliturvaa koskevien säädösten perustana on ajatus siitä, että jokaisella ihmisellä on oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon. Yhteiskunnan tehtävänä on aktiivisilla toimenpiteillä tukea niitä kansalaisiaan, jotka eivät itse kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. (Nuorteva, 2008.)

Sosiaalityön tulevaisuutta on pohdittu monenlaisissa seminaareissa ja yhteistyötapaamisissa. Talentia-lehden sosiaalityön vuoden 2030 visiota käsittelevässä Kaisa Yliruokasen artikkelissa tulevaisuuden sosiaalityötä kuvataan sellaisena, että siinä toimitaan mahdollisimman lähellä ihmisten elämänpiiriä ja tuotetaan matalalla kynnyksellä tavoitettavaa lähipalvelua. Yhteisöllinen lähestymistapa ja yhteiskunnallinen näkökulma olisivat tulevaisuuden sosiaalityölle ominaisia piirteitä. Se myös lisäisi ymmärrystä paikallisista ja globaaleista ilmiöistä sekä toimintaympäristöistä, jotka suuntaavat työtä. Tulevaisuuden sosiaalityössä käytettäisiin systematisoituja ja kumppanien kanssa jaettuja vaikuttavia toimintamalleja ja menetelmiä. Sosiaalityö olisi tulevaisuudessa myös erityistä asiantuntijuutta vaativa ala, joka rakentuisi vahvasti ammattieettisten periaatteiden varaan. (Yliruokanen, 2019.)

Tulevaisuuden suunnitelmat nostavat toiveikkuuttani siitä, että vankilan ja kuntien sosiaalityö pääsee kiinni vankilasta vapautuvien elämään niillä keinoilla, jotka tavoittavat asiakkaita parhaiten. Omat asiakkaani sijoittuvat marginaalin marginaaliin ja tarvitsevat eniten epäkohtia nostavaa ääntä. Heidän elämäntilanteensa parantuminen vaikuttaa vahvasti myös yhteiskuntaan, meihin kaikkiin. Maailma on parempi paikka, jos siellä ei ohjauduta jo lapsuudesta alkaen päihteisiin ja rikollisuuteen, aiheuteta vahinkoa ja inhimillistä surua itselle ja muille. Vaikka unohtaisimme inhimillisenkin näkökulman, tämän mittakaavan syrjäytyminen on myös kallista. Se maksaa rahaa, jonka maksamme me yhteiskunnan jäsenet. Puhumattakaan syrjäytymisen aiheuttamasta turvattomuudesta, kun epätoivoiset rikolliset täyttävät kadut ja rapukäytävät. On kaikkien etu, että syrjäytymisen ja epätoivon kuilu ei Suomessa enää syvene.

9 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Suomessa tutkimuseettikka käsittää laajassa merkityksessä kaikkia tutkimukseen ja tieteeseen liittyviä eettisiä näkökulmia ja arviointeja. Tutkimuseettikan näkökulmasta hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä lähtökohtia on useita. Tärkeää on, että tutkimuksessa noudatetaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Samoin tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä, joten tutkimuksessa toteutetaan tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta ja vastuullista tiedeviestintää tutkimuksen tuloksia julkaistaessa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012.)

Tässä opinnäytetyössä tutkin ja arvioin omaa työtäni ja omien asiakkaitteni prosesseja, mikä voi näkyä tulosten subjektiivisuutena. Tämä voi olla eettisyydenkin näkökulmasta sen heikkous, mutta myös sen vahvuus. Tunnen aiheen syvällisesti ja aavan opinnäytetyössä omaa työtäni, jota olen tehnyt kohta 15 vuotta. Tunnen aiheen ja sen raamit perin pohjin, joten pystyn keskittymään arvioinnissa suoraan asiakkaiden prosesseihin, joita pyrin arvioimaan mahdollisimman objektiivisesti dokumenttianalyysin kautta. Pyrin pitämään aihealueen subjektiivisuuden mielessäni koko opinnäytetyöprosessin ajan, jotta se tulee huomioitua työn eri vaiheissa. Tutkimusluvut on haettu formaalin kaavan mukaisesti ja asiakkaiden henkilökohtaisia, tunnistettavia tietoja ei käytetä, vain heidän toteutuneita prosessejaan. Kaikki henkilökohtaiset tiedot on suojattu asianmukaisesti jo tutkimuksen alkuvaiheessa, kun tarkastelun alla olevat prosessit on karsittu tunnistamattomiksi.

Pyrin ottamaan muiden tutkijoiden työn ja saavutukset asianmukaisella tavalla huomioon ja kunnioittamaan muiden tutkijoiden tekemää työtä ja viittaamaan heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla, eli antaa heidän saavutuksilleen niille kuuluvan arvon ja merkityksen

omassa arvioinnissani ja sen tuloksia julkaistessani. Tämä arviointitutkimus myös suunnitellaan ja toteutetaan ja siitä raportoidaan sekä siinä syntyneet tietoaineistot tallennetaan teelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Arvioinnista on sovittu ennen tutkimuksen aloittamista työnantajan kanssa. Samoin tutkimuksen oikeudet, tekijyyttä koskevat periaatteet, vastuut ja velvollisuudet sekä aineistojen säilyttämistä ja käyttöoikeuksia koskevat kysymykset on ratkaistu kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. Tässä opinnäytetyössä ei ole rahoituslähteitä, mutta kaikki tutkimuksen suorittamisen kannalta merkitykselliset muut sidonnaisuudet ilmoitetaan asianosaisille ja raportoidaan tutkimuksen tuloksia julkaistaessa. Tutkijana pidättäydyn kaikista tieteeseen ja tutkimukseen liittyvistä arviointi- ja päätöksentekotilanteista, jos epäilen olevani niissä esteellinen. Tutkimusorganisaatioissa noudatetaan hyvää henkilöstö- ja taloushallintoa sekä otetaan huomioon tietosuojaa koskevat kysymykset. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012.)

Opinnäytetyöni on aineistolähtöinen tutkimus, joille ei yleensä ole asetettu selkeitä kriteereitä. Tämän vuoksi sitä voidaan pitää tutkijan persoonallisena näkemyksenä asiasta, jolle ei välttämättä löydy yleistettävyyttä. Perinteiset validiteetti ja reliabiliteetti eivät käsitteenä sovi kuvaamaan tämän kaltaisen prosessin arviointia. Aineistolähtöisen luotettavuuden arviointi kohdistuu koko tutkimusprosessiin ja erityisesti aineiston keruuseen ja analysointiin sekä tutkimuksen raportointiin. Erityisen tärkeää on sen kontekstisidonnaisuus. Luotettavuus korostuu erityisesti laadullisen tutkimuksen aikana tutkimusaineistossa ja sen hankinnassa, aineiston analyysissä ja raportoinnin tulkinnessa. (KAMK)

Tämän opinnäytetyön uskottavuutta vahvistaa se, että olen tehnyt työtä niin pitkään ja tunnen sen syvällisesti. Aineisto on kerätty asiakkaiden prosesseista, joiden muotoutumiseen en ole jälkikäteen pystynyt vaikuttamaan. Tutkimustulokset perustuvat aineistoon sekä empiriaan ja ovat myös merkityksellisiä; tutkittava ilmiö esiintyy ja on merkityksellinen tutkimuskontekstissa. Tutkittava ilmiö on toistuva ja sen esiintyminen on tuttua ja yleistä, ei satunnaista. Koen tutkimuksen myös kyllästeiseksi ja saaneeni asiakkaiden ilmiöistä esille kaiken olennaisen. Tulokset ovat monella tavalla siirrettäviä ja voidaan siirtää toiseen samanlaiseen kontekstiin tulkintojen muuttumatta. (KAMK)

Aineiston muokkaaminen ei hyödyttäisi työtäni, koska olen saanut sen kautta saanut näkyviin ne yleisimmät asiakastyypit, jotka uskon monen muunkin sosiaalityötä tekevän tunnistavan. Tyypit ovat muodostuneet työkokemuksen kautta, jota aineisto vahvistaa. Luotettavuutta voi tuki myös kyseenalaistaa ja olenkin läpi prosessin pyrkinyt ottamaan huomioon sitä, että arvioin samalla myös omaa työtäni.

Lähteet

Painetut

Aalto-Kallio, M. & Saikkonen, P. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2009.

Arvioinnin kartalla - matka teoriasta käytäntöön. Terveyden edistämisen keskus. Pori. Kehitys Oy.

Aarninsalo, P. & Mattila, A. S. 2014.

Ratkaisukeskeinen psykoterapia. Teoksessa M. O. Huttunen & H. Kalska (toim.), *Psykoterapiat*. Helsinki: Duodecim.

Ahola, T., Furman & B. 2014.

Juonia juupoille - Ratkaisukeskeinen lähestymistapa päihdeongelmiin. 2. uudistettu painos. Lyhytterapiainstituutti.

Ahola, Tapani, Furman, Ben 2015.

Reteaming-valmennus, Yksilöiden ja yhteisöjen ratkaisukeskeinen kehittäminen menetelmä. Uusittu painos. Lyhytterapiainsituutti.

Aro, A. 2006.

Kaltareiden ulkopuolella: rikoksettoman elämän mahdollistavia tekijöitä. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Cauffman, L. Suom. Tuomi-Giggins, S. 2017.

Ratkaisukeskeinen coaching - Opas myönteiseen muutokseen. Lyhytterapiainstituutti.

Dahler-Larsen. P. 2005.

Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt. Menetelmä-käsikirja. STAKES.

De Jong. P. & Kim Berg. I. 2016

Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. Suomentanut: Ben Furman. Suomi. Lyhytterapiainstituutti.

Granfelt, R. 2014.

Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Linderborg, Henrik; Suonio, Mari & Lassila, Tytti (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu.

Granfelt R. 2013

Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Lähtökohtana desistanssi ja asumissosiaalinen työ. Teoksessa Susanna Hyväri ja Sakari Kainulainen (toim.): Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diak-ammattikorkeakoulu, tutkimuksia 39, Helsinki.

Granfelt, R. 2007.

Vankilasta vapauteen, kotiin, yhteiskuntaan. Teoksessa: Sunikka, S., Seppälä, U. & Granfelt, R. Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA. Heikki Waris -instituutti. Helsinki: Yliopistopaino, 102, 107-111.

Granfelt, R. 2006.

Paha olla - vankilan sisällä, ulkona, vangin lähellä? Teoksessa: Kirjassa Helne, T. & Laatu, M. (toim.). Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Heikkilä. M. & Kautto. M. 2002.

SUOMALAISTEN HYVINVOINTI 2002. Stakes.

Howerton, A & Burnett, R. & Byng, R. & Campbell J. 2009.

The Consolations of Going Back to Prison: What "Revolving Door" Prisoners Think of Their Prospects Journal of Offender Rehabilitation, 48:5.

King S. 2013.

Early desistance narratives: A qualitative analysis of probationers' transitions towards desistance. SAGE pub.

Kivelä, P. & Leppo, A. 2016.

Asukkaan ääni- asukkaiden kokema tuetun asumisen laatu. Sinanauhasäätio.

Kivivuori, J. & Aaltonen, M. & Näsi, M. & Suonpää, K. & Danielsson, P. 2018.

Kriminologia - rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus. Tallinna 2018.

Laine, M. 2015.

Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica. Riika. 2014.

Lampainen, M. & Lindberg, S. & Makkonen, L. & Muikku, E. 2017.

Kokonaisvaltaista tukemista ja asiakkaan rinnalla kulkemista, 83. Teoksessa Lindström, J., Kuparinen K. 2017. Sosiaalityötä muurien sisä- ja ulkopuolella. Laurea Julkaisut.

McNeill F., Farrall S. Lightowler. Maruna S. 2012.

How and why people stop offending: discovering desistance. Institute for research and innovation in social services. Scotland.

Mannström-Mäkelä, L. & Saukkola, K. 2008.

Voimaannuttavan ohjaamisen käsikirja - Kaaoksesta arjen hallintaan. Palmenia.

Mattila, A.S. & Aarnisalo, P. 2012.

Onnen taidot - kohti hyvää elämää. Duodecim.

Mattila, A.S. 2011.

Näkökulman vaihtamisen taito. WSOY.

Mäntysaari, M. & Pösö, T. 2013.

Sosiaalityön aika ja asiakastutkimus. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä.

Mönkkönen. K. 2018.

Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus.

Ojasalo. K. & Moilanen. T. & Ritalahti. J. 2015.

Kehittämistyön menetelmät - Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro.

Pawson. R. & Tilley. N. 1997.

An Introduction to Scientific Realist Evaluation: A handbook. Edited by Chelimsky. E. & Shadish. W. R.

Perttula. J. & Latomaa. T. (toim.) 2005.

Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen. Perttula J.: Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Dialogia Oy. Tartu: 2005.

Prescott, D.S. 2013.

The Good Lives Model (GLM) in theory and practice. Sexual abuse in Australia and New Zealand. Volume 5 issue 1.

Purvis, M., Ward. T. & Willis, G. 2011.

The Good Lives Model in practice: Offender Pathways and Case management. European Journal of Probation.

Raami, A. 2016.

Älykäs intuitio ja miten käytämme sitä. Kustantamo S&S.

Rantanen. T. 2017.

RIKOSSEURAAMUSALAN KUNTOOUTUSPARADIGMAN MUUTOS JA MUUTTUVAT OSAAMISVAATIMUKSET. Teoksessa Lindström, J., Kuparinen K. 2017. Sosiaalityötä muurien sisä- ja ulkopuolella. Laurea Julkaisut.

Robson. C. 2001.

Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tammer-Paino Oy. Tampere: 2001.

Ruutu, S. & Salmimies R. 2015.

TYÖNOHJAAJAN OPAS, Valmentava ja ratkaisukeskeinen ote. Helsinki: Talentum.

Ryan. R. M. & Desi. E. L. 2000.

Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. American Psychological Association.

Sharry, J. 2007.

Solution-focused Groupwork. 2. painos. Sage publications.

Siren, R. 2012.

Ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu ja rikosuusiminen. Ehdoton vankeus ja yhdyskuntapalvelu törkeän rattijuopumuksen seuraamuksina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 116. Helsinki.

Walsh. T. 2010.

The solution-focused helper - Ethics and practice in health and social care. Maidenhead.

White. M. 2008.

MAPS of Narrative Practice. W.W. Norton & company Ltd. 2007 Suomentanut: Mähönen K. Gummerus Kirjapaino Oy.

Sähköiset

AQR - THE ASSOCIATION FOR QUALITATIVE RESEARCH. The hub of qualitative thinking. Typology. Luettu 4.9.2019.

<https://www.aqr.org.uk/glossary/typology>

Marchal. B. & Van Belle. S. & Westhorp. G. Better evaluation. Realist Evaluation. Luettu 3-8.9.2019.

https://www.betterevaluation.org/en/approach/realist_evaluation

Counselling Directory. Solution-focused therapy. Luettu 13.8.2019.

<https://www.counselling-directory.org.uk/solution-focused-brief-therapy.html>

CSDT. Luettu 3.9.2019.

<https://selfdeterminationtheory.org/theory/>

Granfelt. R. 2015

Asumissosiaalinen työ - Kotiin ja rikollisuudesta irti. Y-säätiö. Luettu 12.8.2019.

https://ysaatio.fi/assets/files/2015/11/asumissosiaalinen_tyo_julkaisu_web.pdf

Hallitusohjelma. 2019. Valtioneuvosto. Luettu 16.8.2019.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf

Hard Luck - nettikahvila. Luettu 10.2.2020.

<https://www.kriti.fi/saatio/verkotot/hard-luck-nettikahvila/>

Helsingin kaupunki. Sosiaali- ja terveystieteiden virasto. Sosiaalinen raportointi päätöksenteossa sosiaalityössä - ohje tiedon keräämiseen ja tuottamiseen. Luettu 11.2.2020.

<https://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/sosiaalinen-raportointi-ohje.pdf>

Holmberg. N. & Aura. M. 2008. Päihdelinkki. Retkahduksen ehkäisyn käsikirja. A-klinikkasäätiö, Järvenpään sosiaalisairaala. Luettu 10.2.2020.

<https://paihdelinkki.fi/fi/oma-apu/huumeet-ja-laakkeet/retkahduksen-ehkaysyn-kasikirja>

Jokinen. E. 2017. Näkökulmia arviointitutkimukseen - Henkilöstö kuntauudistuksessa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Luettu 27.2.2020.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101418/978-952-03-0452-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Jyväskylän Yliopisto. Koppa. Aineiston analyysi, tyypittely. Luettu 4.9.2019.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysi-menetelmat/tyypittely>

Järvikoski. A. 2013

Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet, Valtioneuvoston julkaisu. Luettu 28.1.2019

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1

Nieminen. P. 2019. Eduskunta. Rikosseuraamuslaitos.

Muistio. Lakivaliokunta 28.9.2018 Täydennyksiä Rikosseuraamuslaitoksen lausuntoon HE 123/2018 vp (1.10.2018)

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-209275.pdf>

KAMK. Kajaanin ammattikorkeakoulu.

- Laadullinen tutkimus ja analyysi; tyypittely. Luettu 6.9.2019.

<https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/Tyypittely>

- Opinnäytetyön luotettavuus. Luettu 28.3.2020.

<https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Luotettavuus>

Kansaneläkelaitos. KELA.

- Toimeentulotuen Kela-siirto. Luettu 18.2.2020.

<https://www.kela.fi/toimeentulotuen-kela-siirto>

- Yleinen asumistuki. Tuettu 26.3.2020.

<https://www.kela.fi/yleinen-asumistuki>

Kivivuori. J. & Linderborg. H. 2009.

Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta Rikosseuraamusviraston ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yhteishankkeena. Luettu 29.11.2018.

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMErwM2/2_2009_Lyhytaikaisvanki.pdf

Keskitalo. E. & Vuokila-Oikkonen. P. 2018

VOIMAVARALÄHTÖISYYS SOSIAALISEN KUNTOUKSEN VIITEKEHYKSENÄ. Teoksessa Kostilainen H. & Nieminen A. (TOIM.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diak. Työelämä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Julkaisutoiminta. Luettu 26.11.2018.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y#page=85

Kriminaalihuollon Tukisäätiö.

<https://www.krits.fi/apua-ja-tukea/>

- VAT-verkosto. Luettu 16.1.2020

<https://www.krits.fi/saatio/verkostot/vat-verkosto/>

- Hard Luck - nettikahvila

<https://www.krits.fi/saatio/verkostot/hard-luck-nettikahvila/>

Kuntoutusportti, kuntoutujalle. Luettu 28.1.2019

<https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Kuntoutusportti, lainsäädäntö. Luettu 28.1.2019

<https://kuntoutusportti.fi/sosiaalinen-kuntoutus/lainsaadanto-2/>

Kuntoutusportti, yleistä. Luettu 28.1.2019

<https://kuntoutusportti.fi/sosiaalinen-kuntoutus/yleista/>

KvaliMOTV, tyypittely. Luettu 5.9.2019.

https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html

https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5_2.html

Lampinen. J. 2.3.2020. Yle Uutiset. ”Myös vartijoita hakataan, villiä menoa” - Väkivalta on vankiloissa jo iso ongelma, pääjohtaja tunnustaa.” Luettu 2.3.2020.

https://yle.fi/uutiset/3-11233049?fbclid=IwAR02p2hfPnMVn5-yZ_CV5SskXchJmb9azBhKR-Fjku63w0-6COFp1VDteipM&utm_campaign=yleuutiset&utm_medium=social&utm_source=facebook

Lehtoaro, S., Juujärvi, S., Sinervo, T. Sähköiset palvelut ja palvelujen integraatio haastavat osaamisen - Sote-ammattilaisten näkemyksiä tulevaisuuden osaamistarpeista. Tutkimuksesta tiiviisti 2019_003. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Luettu 20.1.2020.

[Sähköiset palvelut ja palvelujen integraatio haastavat osaamisen - Sote-ammattilaisten näkemyksiä tulevaisuuden osaamistarpeista.](#)

Leppo. A. & Juselius. M. 17.10.2018. Vieraskynä-kirjoitus. Helsingin Sanomat. Luettu 27.8.2019.

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005866490.html>

Lind. H. 2017. RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN ASUNNOTTOMUUDEN ENNALTAEHKÄISYHANKE 2016-2019 (AUNE). Sharepoint.

<https://docplayer.fi/110818559-Rikosseuraamuslaitoksen-asunnottomuuden-ennaltaehkaisyhanke-aune.html>

Miikkulainen, L. 2012. Arjen taidot -tietopankki. Materiaalia rikoksista tuomittujen arjessa selviytymisen ja elämänhallinnan edistämiseen. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos. Luettu 12.8.2019.

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr4qakak/Arjen_taidot_tietopankki_2012.pdf

Nieminen. P. 2018. Lakivaliokunta 28.9.2018 Täydennyksiä Rikosseuraamuslaitoksen lausuntoon HE 123/2018 vp (1.10.2018). Hallituksen esitys vuoden 2019 talousarvioksi turvaa Rikosseuraamuslaitoksen toimintaedellytykset vuodelle 2019.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-209275.pdf>

Nordling, E. 2016. Ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys ohjaustyössä. THL. Sildeshare. Health & Medicine. Luettu 14.8.2019.

<https://www.slideshare.net/THLfi/esa-nordling-ratkaisu-ja-voimavarakeskeisyys-ohjaustyss>

Nummela, O., Juujärvi, S., Sinervo T. 2019. Competence needs of integrated care in the transition of health care and social services in Finland. International Journal of Care Coordination, 22 (1). Luettu 25.1.2020.

[Competence needs of integrated care in the transition of health care and social services in Finland.](#)

Nuorteva. J. 2008. Sosiaalietiikan pro gradu -tutkielma. Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä - Sosiaalisesti syrjäytyneen osallistumismahdollisuudet ja deliberatiivinen demokratia.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21732/asunnoto.pdf?sequence=2>

Oikeusministeriö. 2017. Kriminaalipolitiikka. Luettu 2.12.2018.

<http://oikeusministerio.fi/kriminaalipolitiikka>

Palola. E. 2012. SOSIAALINEN KUNTOOUTUS UUDESSA SOSIAALIHUOLTOLAISISSA, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 28.1.2019.

https://kuntoutusportti.fi/files/attachments/kuntoutus-lehden_artikkelit/2012/palola.pdf

Pawson. R. & Tilley. N. 2004. Realist Evaluation. British Cabinet Office. Luettu 10-14.9.2019.

http://www.communitymatters.com.au/RE_chapter.pdf

PERSON CENTRED PRACTICE APPROACH. Life without barriers. Newcastle. Luettu 13.8.2019

<https://www.lwb.org.au/assets/Uploads/person-centred.pdf>

ProSos. Sosiaalinen raportointi ja tietoperusta. Luettu 11.2.2020.

<http://www.prosos.fi/sosiaalinen-raportointi-ja-tietoperusta/>

Raeste. J-P. Helsingin Sanomat (HS). Perustoimeentulon siirto Kelaan epäonnistui, arvioi tuore raportti: Ei tehostumista, kulut kasvoivat. Julkaistu 27.1.2020. Luettu 18.2.2020.

<https://www.hs.fi/talous/art-2000006385807.html>

Rikosseuraamuslaitos

- Arvot ja strategia. Luettu 1.12.2018.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

- Tilastot. Luettu 1.12.2018.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>

- Vapautumisen valmistelu. Luettu 27.8.2019.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/vapautumisenvalmistelu.html>

Rikosseuraamuslaitoksen työpaikkailmoitus. LinkedIn. Luettu 13.1.2020.

<https://fi.linkedin.com/jobs/view/projektity%C3%B6ntekij%C3%A4-rikosseuraamusala-rikosseuraamuslaitos-helsinki-at-rikosseuraamuslaitos-1567253646>

Seppänen-Järvelä. R. Stakes / FinSoc. Prosessien arviointi - workshop. Luettu 11.2.2020.

https://www.epshp.fi/files/5573/Prosessien_arviointi.pdf

Sesay. A. 2013. Voimavara- ja ratkaisukeskeinen näkökulma ohjaustyössä. Luettu 24.1.2020.

<https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2013/06/07/voimavara-ja-ratkaisukeskeinen-nakokulma-ohjaustyossa/>

Silius. K. 2008. Tampereen Teknillinen Yliopisto. Teemoittelu ja tyypittely. Pdf.

<https://docplayer.fi/9898776-Teemoittelu-ja-tyypittely.html>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. STM. Rikoksista rangaistujien tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Luettu 5.9.2019.

<https://stm.fi/hanke?tunnus=OM020:00/2006>

Talentia. Tiedote 13.2.2020. Kelan sosiaalihuollon asiantuntemuksen puute vaarantaa asiakkaan oikeuksia. Luettu 19.2.2020.

<https://www.talentia.fi/uutiset/kelan-sosiaalihuollon-asiantuntemuksen-puute-vaarantaa-asiakkaan-oikeuksia-myonnetty-jopa-10-kuukauden-toimeentulotukipaatosia/?fbclid=IwAR3GtGrAq3y4rsCYGd0RMB3ia9-D5dCnNN4qlmCNHDKG4iEwP1V892TI9As>

Tranter, B. 2009. Asiakaslähtöisyys. Slideshare.

https://www.slideshare.net/energetica/client-centred?next_slideshow=1

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Luettu 12.08.2019.

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tuominen. H. 2016. Lyhytaikaisvankien osasto. Slideshare.

<https://docplayer.fi/7872135-Lyhytaikaisvankien-osasto-lyva-helsingin-vankilassa.html>

Tyni. S. 2013.

Vankeinhoidon vaikuttavuus, Akateeminen väitöskirja; ”Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita?” Rikosseuraamuslaitos. Luettu 14.7.2019.

https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/l1CTvAnMd/RISE_1_2015_Vankeinhoidon_vaikuttavuus_-_Onko_kuntoutukselle_tilastollisia_perusteita_Sasu_Tyni_vaitoskirja_net.pdf

Valle. E. 2014.

“Nyt on pöytä tyhjennetty ja kasataan uutta korttitaloa”, Vankeusrangaistusta suorittavien miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampereen Yliopisto. Luettu 28.11.2018.

<https://tampub.uta.fi/handle/10024/95146>

Ympäristöministeriö, Helsinki 2019. Asunnottomuusohjelmien arviointi Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto. Luettu 30.8.2019.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunnotto-muusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=1

Artikkelit

Yliruokanen. K. 2019. Aikuissosiaalityö 2030. Talentia-lehti 5/2019. 15-16. Punamusta Oy.

Juujärvi. S. & Salin. O. Koti motivoivaa ohjausta: sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten itsearviointia ohjausosaamisestaan. Psykologia-lehti 02/2019. 77, 80. Suomen psykologinen seura ry.

Suominen. E. Hyvä terveys - lehti. ”Onnistut, kun et pelkää epäonnistumista.” 2.2.2018. Sanoma Media Finland Oy.

<https://www.hyvaterveys.fi/artikkeli/mieli/onnistut-kun-et-pelkaa-epaonnistumista>

Julkaisemattomat

Hard Luck - nettikahvilan toimintasuunnitelma vuodelle 2019. Vertaistoiminnot. Helsinki: Kriminaalihuollon Tukisäätiö.

Kinnunen. V. 2018. Kommenttipuheenvuoro: Millaisia haasteita jatkokuntoutusten osalta on? Slideshare. Päihdepäivät.

Nurmiluoto, T. & Salo, H. 2017b. Lyhytaikaisvankien osaston toiminnasta kertova esite ja powerpoint esitys.

STEA raportointi. 2016-2018. Asumispalveluohjaus. Helsinki: Kriminaalihuollon Tukisäätiö.

Lait ja asetukset

Rikoslaki 39/1889. Viitattu 12.08.2019.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L6>

Liite 1

Kysely asunnottomana vapautuville/vapautuneille

Nimi: _____ Henkilötunnus: _____

Puhelinnumero: _____ Sähköpostiosoite: _____

Viimeisin asuinkunta: _____

Viimeisin asuinmuoto ennen tuomiota:

- vuokralla
- omassa asunnossa
- kaverin luona
- asuntolassa
- kadulla
- muu, mikä? _____

Onko sinulla

takana häätö

vuokrarästejä

luottotiedot menneet

Onko sinulle tehty asumisen suunnitelmaa kotikunnassasi? Kuka, missä?

_____

Oletko jonossa johonkin asumisyksikköön? Mihin?

_____

Tuomio ja sen pituus: _____

Vapautumispäivä: _____

Kertaisuus: _____

Onko sinulla tulevia tuomioita? (arvio kestosta/milloin täytäntöön)

_____

Onko sinulla lomaoikeutta?

_____

Suunnitelmasi työn tai opiskelun suhteen?

_____

_____

Onko sinulla tarvetta Kritsin tarjoamiin muihin palveluihin:

- perhetyöhön
- oppimiseen liittyviin asioihin
- oikeudelliseen neuvontaan
- vertaistyöhön (Redis)

Muu palveluntarve:

- päihdekuntoutus
- psykiatrinen tuki
- lääkäripalvelut
- karkotusasiat

- muu, mikä? _____

Oletko kiinnostunut päihteettömästä ja kuntouttavasta asumisesta esim. Kritsin asumispalveluissa?

Kyllä

Ei

Oletko valmis sitoutumaan pitkäaikaisempaan työskentelyyn asumisen onnistumiseksi?

Kyllä

Ei

Annan suostumukseni siihen, että Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalvelukoordinaattori saa olla yhdessä tehdyn suunnitelman mukaisesti yhteydessä ja vaihtaa tietoja oman kuntani viranomaisten (esim. sosiaalityöntekijän) tai muiden palveluntarjoajien kanssa asumisasihini liittyen.

Kyllä

Ei

Päiväys

---

allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2

Lyva-kurssin ohjelma

KOULUTUS JA TYÖLLISTYMINEN				
Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
		Klo: 9.30-10.30	Klo: 9.30-10.30	Klo: 9.30 – 10.30
		TE- toimisto/	Sdo	INFO / vaihtuva
		Työnhaku ja asiointi	Vaihtoehtoista ammatillista	ulkopuolinen taho
10.00 -10.30			opiskelua	Kaikille avoin
Hev eo / Teija				
Viikon aloitus				
Tauko	Tauko	Tauko	Tauko	Tauko
HYVINVOINTI JA TERVEYS				
Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
		9.30 – 10.30	9.00-10.30	9.30 – 10.30
		HEV / eo	Hev / Liikunnanohjaaja Haapa-aho	INFO / vaihtuva
10.00 -10.30		Päihderiippuvuus ja	Liikunta ja ravitseminen, kuntotestit,	ulkopuolinen taho
Hev eo		päihdehoitovaihtoehtoja	Liikuntaa ja pelaamista liikuntasalissa	Kaikille avoin
Viikon aloitus			tai ulkona.	
Tauko	Tauko	Tauko	Tauko	Tauko
12.30 – 15.15		12.15 – 14.30	12.00 – 14.00	12.00-13.00

ASUMINEN JA TALOUS

Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
10-10.30 Hev eo/Teija Viikon aloitus		9.30 – 10.30 Hki Velkaneuvonta Ulosotto ja velkojen järjestely	9.30 – 10.30 Krits /Asumiskoordinaattori Asumisen monopoli	9.30-10.15 INFO / vaihtuva ulko puolinen taho Avoin kaikille
Tauko	Tauko	Tauko	Tauko	Tauko
13.00-13.45		12.15 – 14.30 HEV / Teija	13.00 – 14.30	12.00 – 13.00 Pikkusali

VOIMAVARAT JA TULEVAISUUS				
Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
10-10.30 HEV eo / Teija Viikon aloitus		9.30-10.15 HEV eo Rikokseton identiteetti	9.30- 10.15	9.30 - 10.30 INFO – Vaihtuva ulko puolinen taho
Tauko	Tauko	Tauko	Tauko	Tauko
12.30 – 15:15 Martat Edullista ruokaa ja kotitaloustaitoja	13.30-14.30 SALI Kaikille avoin	13.00- 14.30 Krits Redis ja Hard Luck Cafe Vertaistuki, sähköinen asiointi ja parempi vapaa-aika	13.00- 14.00 HEV eo / Muutos ja voimavarat 14.10 – 14.40 HEV eo / Teija Yhteenvedo viikosta, palaute ja jatkosta sopiminen	12.00 – 13.00 Pikkusali

Liite 3

Tutkimuslupahakemus (kuvat)

LAUREA <small>Yhdessä enemmän</small>		Tutkimuslupahakemus	1 (2)
23.4.2019			
Tutkimuslupahakemuksen tulee sisältää ainakin seuraavat seikat. Tarvittaessa voit antaa lisätietoja liitteessä			
Nimi: Mia Juselius			
Tehtävä/virka-asema/oppiarvo: asumispalvelukoordinaattori, sosionomi			
Osoite: Metsänhoitajankatu 4 A 6			
Puhelinnumero: 00790 Helsinki			
Sähköposti: mia.juselius@kriits.fi			
Päiväys: 11.4.2019			
Työn [tutkimuksen, opinnäytetyön, jatkotutkinnon] tekijät:	Mia Juselius		
Koulutusohjelma/ korkeakoulu/ yliopisto:	sosionomi YAMK		
Toimipiste:	Kinaporinkatu 2 D		
[tutkimuksen, opinnäytetyön, jatkotutkinnon] Ohjaaja/ohjaajat:	Ossi Salin, Laurea		
Työn/tutkimuksen nimi:	Pyöröovivankien kanssa toteutettu työmenetelmä ja asiakasprosessit: "Se on hänen matka"		
Tavoitteet/ tutkimusongelma:	<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa pitkäkestoisen, kattavan ja voimavarakeskeisen työskentelytavan toimivuudesta lyhytaikaisvankien kanssa työskenneltäessä. Tavoitteena on tutkia ja kuvata realistisen arvioinnin kautta lyhytaikaisvankien kanssa tehtyä työtä ja sen toimivuutta Helsingin lyhytaikaisvankien osastolla sekä vapautumisen jälkeen.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimuskysymykset keskittyvät asiakkuuden prosesseihin ja pyrkivät selvittämään menestyksellisen asiakassuhteen ominaisuuksia.</p> <p>Opinnäytetyön ydinkysymykset ovat:</p> <p>Mihin asiakas hakee tukea ja miten siihen vastataan? Kuinka tehty työ eroaa asiantuntijälähtöisestä viranomaistyöskentelystä? Mikä prosessissa tuottaa myönteisiä tuloksia? Millä lailla työskentelytapa on hyödynnettävissä laajemmin?</p>		

23.4.2019

Tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely:	<p>Opinnäytetyön pohjana ovat asiakkaan tehdyt sopimukset yhteistyöstä ja muistiinpanot työn etenemisestä. Sopimuksia on tehty reilun 100 asiakkaan kanssa. Opinnäytetyöhön liittyviä asiakkaiden taustatietoja (sukupuoli, ikä, kuntalaisuus jne.) ei yksilöidä, vaan niitä käsitellään laajempina yhteenvedonomaaisina kokonaisuuksina.</p> <p>Asiakkaiden kanssa edennyt työskentely erilaisina prosesseina ja niiden tutkiminen.</p> <p>Asiakkaiden henkilökohtaiset tiedot ja tunnistettavuus pidetään salassa.</p>		
Aikataulu	Tutkimusta tehdään arviolta kesästä 2019 loppuvuoteen 2019. Aikataulu voi vielä muokkautua tilanteen mukaan.		
Liitteet	tutkimussuunnitelma		
Päätöksentekijä täyttää	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="603 891 1034 936">Tutkimuslupa myönnetään</td> <td data-bbox="1050 891 1374 936">X Tutkimuslupaa ei myönnetä</td> </tr> </table> <p>Perusteet Opinnäyte tuottaa tietoa uudella tavalla asiakaslähtöisestä tavasta toteuttaa sosiaal'ityötä.</p>	Tutkimuslupa myönnetään	X Tutkimuslupaa ei myönnetä
Tutkimuslupa myönnetään	X Tutkimuslupaa ei myönnetä		
Päätöksentekijä nimi ja päivämäärä	Maarit Suomela 23.4.2019 Kriminaalihuollon tukisäätiö		

Tutkimusluvan myöntämisen ja tietojen/aineiston luovuttamisen ehtona on se, että tutkimuksen/selvityksen tekijä sitoutuu huolehtimaan tietojen käsittelystä ottaen huomioon henkilötietojen käsittelyä ja yksityisyyden suojaa koskevan lainsäädännön. Tutkimuksen/selvityksen tekijä on velvollinen käyttämään tietoja/aineistoa luottamuksellisesti ja ainoastaan tämän tutkimuksen/selvityksen tekemiseksi sekä turvaamaan tarkastelemiensa henkilöiden intimitettiin ja anonymiteetin. Tutkimuksen/selvityksen toteuttamisen jälkeen aineisto hävitetään asianmukaisella tavalla.

Jos tutkimuksessa syntyy henkilötietolain mukainen henkilörekisteri, tulee liitteenä olla myös tieteellisen tutkimuksen rekisteriseloste (HetIL (523/99) 105 ja 145) tai rekisteriseloste (HetIL (523/99) 105). Tarvittaessa hakemuksen liitteenä tulee olla myös tutkimuseettinen ennakoarviointilausunto.